

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI**

**KREDİ KARTI KULLANIM DÜZEYİNE ETKİ EDEN
DEMOGRAFİK FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Burcu DEMİRKESEN ÇITAK

Çorum 2021

**KREDİ KARTI KULLANIM DÜZEYİNE ETKİ EDEN
DEMOGRAFİK FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE
ÖRNEĞİ**

Burcu DEMİRKESEN ÇITAK

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. S. Öznur SAKINÇ**

ÇORUM 2021

KABUL VE ONAY

Burcu DEMİRKESEN ÇITAK tarafından hazırlanan *Kredi Kartı Kullanım Düzeyine Etki Eden Demografik Faktörlerin İncelenmesi: Türkiye Örneği* başlıklı bu çalışma, 08/10/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Emine ÇINA BAL

Doç. Dr. S. Öznur SAKINÇ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÖZÇALIK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. 11/10/2021

Burcu DEMİRKESEN ÇITAK

ÖZET

DEMİRKESEN ÇITAK, Burcu. *Kredi Kartı Kullanım Düzeyine Etki Eden Demografik Faktörlerin İncelenmesi: Türkiye Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2021

Kredi kartları tüketicilerin mal ve hizmet satın almak için nakit paranın yerine yaygın olarak kullandığı bir ödeme aracıdır. Kredi kartı kullanımının nakit para taşıma zorunluluğunu ortadan kaldırması, kredi notunun yükselmesi ve yapılan alışverişlerden puan kazanma gibi faydaları bulunmaktadır. Kredi kartı kullanımını etkileyen faktörleri inceleyen çalışmalarda kredi kartı sahibinin cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, medeni durumu ve gelir düzeyi gibi demografik değişkenlerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) tarafından 2017, 2018 ve 2019 yıllarında yayınlanan Hane Halkı Bütçe Anketlerini (HBA) kullanarak hanehalkı fertlerinin kredi kartını seçimini etkileyen demografik faktörleri Logit model yardımıyla incelemektir. Çalışmada kullanılan demografik değişkenler bireyin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, eğitim seviyesi ve gelir düzeyidir. Analiz edilen tüm yıllar için benzer sonuçlar gözlemlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, hanehalkı fertlerinin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, eğitim durumu ve gelir düzeyi faktörlerinin kredi kartı sahipliğini etkileyen önemli değişkenler olduğu tespit edilmiştir. Özellikle hanehalkı ferdinin sahip olduğu eğitim düzeyi ve gelir seviyesi arttıkça kredi kartı kullanma olasılığı artmaktadır. Ayrıca bireylerin kredi kartı kullanımları medeni duruma ve farklı yaş gruplarına göre de farklılık göstermektedir.

Anahtar Kavramlar: Kredi kartı kullanımı, Bankacılık, Logit modeli, Demografik Faktörler, Hane Halkı Bütçe Anketi

ABSTRACT

DEMİRKESEN ÇITAK, Burcu. *Examining the Factors Affecting the Level of Credit Card Usage: The Case of Turkey*, (Master Thesis), Çorum, 2021.

Credit cards are a common payment tool that consumers use to buy goods and services instead of cash. The use of credit card has benefits such as eliminating the need to carry cash, increasing the credit rating and earning rewards from the purchases made. In the existing studies that investigate the factors of credit card usage, demographic variables such as credit card holder's gender, age, education level, marital status, and income level have frequently been used.

Using the Household Budget Survey (HBA) published by the Turkish Statistical Institute (TURSTAT) for the period 2017-2019, the purpose of this study is to investigate demographic factors affecting the choice of credit card of the household individuals by applying Logit model. Demographic factors includes gender, age, marital status, educational attainment and income level. Similar findings are observed for all analyzed years. According to the results, the household individual's gender, age, income status, educational attainment, and marital status are the important factors in determining credit card ownership. In particular, the higher the educational attainment and income level, the higher probability of credit card usage. Further, individuals' usage of credit card varies according to marital status and different age groups.

Keywords: Credit Card Usage, Banking, Logit Model, Demographic Factors, Household Budget Survey

TEŞEKKÜR

Öncelikle, tez çalışmamın başından sonuna kadar emeği geçen ve çeşitli yönlendirmelerde bulunan değerli tez danışmanım sayın hocam Doç. Dr. S. Öznur SAKINÇ'a gösterdiği ilgi ve alakadan dolayı teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışmam boyunca beni motive eden ve özellikle istatistiksel çalışmalarımda destekte bulunan çok sevgili eşim Ferhat ÇITAK'a,

Tez çalışmam boyunca destek veren tüm akrabalarım, arkadaşlarım ve bugünlere gelebilmemde emeği olan herkese,

Bu yolculukta sevgileriyle yoluma ışık tutan, gösterdikleri sabırla beni daha da güçlendiren kızlarım Öykü Rana ÇITAK ve Asya Duru ÇITAK'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezi kızlarıma ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
ÖN SÖZ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARTI PİYASASI – GENEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR

1.1. KREDİ KARTININ TANIMI	2
1.2. KREDİ KARTININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	4
1.2.1. Kredi Kartının Dünya’deki Tarihsel Gelişimi	4
1.2.2. Kredi Kartının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi.....	7
1.3. TÜRKİYE’DE KARTLI ÖDEME SİSTEMİNDE FAALİYET GÖSTEREN KURULUŞLAR.....	9
1.3.1. Bankalararası Kart Merkezi (BKM).....	9
1.3.2. Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.....	12
1.3.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK).....	14
1.3.3.1. BDKK’nın Kuruluşu.....	14
1.3.3.2. BDDK’nın Görev ve Yetkileri.....	15
1.4. KREDİ KARTININ SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ.....	17
1.4.1. Kredi Kart Limitinin Belirlenmesi.....	17
1.4.2. Satış Noktası Terminalleri (Point of Sale-POS Makineleri).....	19

1.4.3. Chip & PIN Uygulamaları	20
1.4.4. Yetkilendirme (Otorizasyon)	20
1.5. KREDİ KARTLARININ SINIFLANDIRILMASI	21
1.5.1. Sisteme Katılanların Sayısına Göre Sınıflandırma	21
1.5.1.1. İki Taraflı Kredi Kartı Sistemi.....	21
1.5.1.2. Basit Üç Taraflı Kredi Kartı Sistemi.....	22
1.5.1.3. Genişletilmiş (Özellikli) Üç Taraflı Kredi Kartı Sistemi.....	22
1.5.1.4. Karma Kredi Kartı Sistemi	24
1.5.2. Sözleşme Sorumluluğuna Göre Sınıflandırma	24
1.5.2.1. Bireysel Müşteri Kartları	24
1.5.2.2. Şirket Kartları.....	25
1.5.2.3. Asli ve Ek Kartlar	25
1.5.3. İşlevlerine Göre Sınıflandırma.....	25
1.5.3.1. Klasik ve Premium Kartlar	25
1.5.3.2. Ortak Kredi Kartlar	26
1.5.3.3. Sanal Kartlar	27
1.5.3.4. Mağaza Kartları.....	27
1.5.4. Yapısına Göre Sınıflandırma	28
1.5.4.1. Plastik (Manyetik) Kartlar	28
1.5.4.2. Akıllı (Çiğli/Sanal) Kartlar	28
1.5.4.3. Temassız Kredi Kartları	29
1.5.5. Kullanım Alanlarına Göre Sınıflandırma	29
1.5.5.1. Yurtiçi Kredi Kartlar	29
1.5.5.2. Yurtdışı Kredi Kartlar	30
1.6. TÜRKİYE'DE HİZMET SUNAN ÖDEME SİSTEMLERİ.....	30
1.6.1. Visa International ve VISA Europe	30
1.6.2. MasterCard International	31
1.6.3. Diners Club International (DCI)	31
1.6.4. American Express (AMEX) International	32
1.6.5. Japan Credit Bureau (JCB) International.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARTLARININ EKONOMİK ETKİLERİ

2.1. KREDİ KARTLARININ EKONOMİK ETKİLERİ.....	33
2.1.1. Kredi Kartı Kullanımının Milli Gelire Etkisi	33
2.1.2. Kredi Kartı Kullanımının İstihdama Etkisi.....	34
2.1.3. Kredi Kartı Kullanımının Turizme Etkisi	34
2.1.4. Kredi Kartı Kullanımının Enflasyona Etkisi	35
2.1.5. Kredi Kartı Kullanımının Kayıt Dışı Ekonomiye Etkisi	36
2.1.6. Kredi Kartı Kullanımının Elektronik Ticarete Etkisi	36
2.1.7. Kredi Kartı Kullanımının Faiz Oranına Etkisi.....	37
2.1.8. Kredi Kartı Kullanımının Para Politikasına Etkisi	38
2.1.8.1. Paranın Tedavül (Dolanım) Hızına Etkisi	39
2.2. KREDİ KARTI KULLANMANIN AVANTAJLARI.....	40
2.2.1. Kart Hamili Açısından Avantajları	40
2.2.2. Üye İşyeri Açısından Avantajları	41
2.2.3. Kredi Kartını İhraç Eden Kurum Açısından Avantajları	42
2.2.4. Ülke Ekonomisi Açısından Avantajları	43
2.3. KREDİ KARTI KULLANMANIN DEZAVANTAJLARI	43
2.3.1. Kart Hamili Açısından Dezavantajları.....	43
2.3.2. Üye İşyeri Açısından Dezavantajları	44
2.3.3. Kredi kartını İhraç Eden Kurum Açısından Dezavantajları.....	44
2.4. KREDİ KARTI KULLANIM DÜZEYİNE ETKİ EDEN	
DEMOGRAFİK FAKTÖRLER.....	45
2.4.1. Kart Sahibinin Yaşı.....	46
2.4.2. Kart Sahibinin Cinsiyeti.....	46
2.4.3. Kart Sahibinin Medeni Durumu	47
2.4.4. Kart Sahibinin Eğitim Düzeyi.....	47
2.4.5. Kart Sahibinin Gelir Düzeyi	48
2.5. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN OLUŞTURULMASI.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ KARTI KULLANIM DÜZEYİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİNE YÖNELİK AMPİRİK BİR İNCELEME

3.1. ARAŞTIRMAYA YÖNELİK İLGİLİ LİTERATÜR.....	50
3.2. ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI VE ÖNEMİ.....	53
3.3. ÖRNEKLEM ANALİZİ VE UYGULANACAK YÖNTEM	54
3.3.1. Örneklem Analizi.....	54
3.3.1.1. Kredi Kartı Kullanan Fert Sayısı	54
3.3.1.2. Kredi Kartı Sahibinin Cinsiyeti.....	55
3.3.1.3. Kredi Kartı Sahibinin Medeni Durumu	56
3.3.1.4. Kredi Kartı Sahibinin Yaşı.....	57
3.3.1.5. Kredi Kartı Sahibinin Eğitim Durumu.....	59
3.3.1.6. Kredi Kartı Sahibinin Gelir Düzeyi	63
3.4. ÇALIŞMADA KULLANILAN YÖNTEM.....	66
3.4.1. Logit Model	66
3.4.2. Tahmin Katsayıların Yorumlanması.....	68
3.4.2.1. Marjinal Etkilerin Hesaplanması	71
3.4.2.2. Nispi Bahis Oranlarının Hesaplanması	68
3.5. BULGULARIN YORUMLANMASI.....	68
3.5.1. Logit Model Sonuçları	68
3.5.2. Marjinal Etki Model Sonuçları	71
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	76
KAYNAKÇA.....	80
EKLER	95
EK-1 Fert Veri Seti	93
EK-2 Hane Veri Seti	98

TABLolar DİZİNİ

Tablo	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1. BKM'nin Ortakları.....	10
Tablo 1.2. BKM'nin Üyeleri.....	10
Tablo 1.3. Türkiye'de POS Cihaz Sayılarının Yıllara Göre Değişimi	19
Tablo 2.1. Türkiye'de Kredi Kartı Sayısı ile Gerçekleşen Enflasyon Oranı Arasındaki İlişki.....	35
Tablo 3.1. Katılımcıların Kredi Kartı Kullanımı.....	54
Tablo 3.2. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	55
Tablo 3.3. Katılımcıların Cinsiyete Göre Kredi Kartı Kullanımı.....	55
Tablo 3.4. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	56
Tablo 3.5. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Kredi Kartı Kullanımı.....	57
Tablo 3.6. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı.....	58
Tablo 3.7. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Kredi Kartı Kullanımı.....	59
Tablo 3.8. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	60
Tablo 3.9. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Kredi Kartı Kullanımı.....	62
Tablo 3.10. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı.....	63
Tablo 3.11. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Kredi Kartı Kullanımı.....	64
Tablo 3.12. Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Ait Logit Model Tahmin Sonuçları.....	69
Tablo 3.13. Medeni Durumlarına Ait Logit Model Tahmin Sonuçları	69
Tablo 3.14. Eğitim Düzeylerine Ait Logit Model Tahmin Sonuçları	70
Tablo 3.15. Gelir Düzeylerine Ait Logit Model Tahmin Sonuçları	71
Tablo 3.16. Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Ait Marjinal Etkiler Tahmin Sonuçları ...	72
Tablo 3.17. Medeni Durumlarına Ait Marjinal Etkiler Tahmin Sonuçları	73
Tablo 3.18. Eğitim Düzeylerine Ait Marjinal Etkiler Tahmin Sonuçları.....	74
Tablo 3.19. Gelir Düzeylerine Ait Marjinal Etkiler Tahmin Sonuçları	75

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Türkiye’de Kredi ve Banka Kartı Sayılarının Yıllara Göre Değişimi.....	9
Şekil 1.2. Kredi Kartlarında İki Taraflı Sistemin İşleyişi.....	21
Şekil 1.3. Kredi Kartlarında Üç Taraflı Sistemin İşleyişi.....	23
Şekil 1.4. Kavramsal Model	49

KISALTMALAR

Kısaltmalar

BK	:Bankacılık Kanunu
BKM	:Bankalararası Kart Merkezi
AMEX	:American Express
ITC	:Bankalararası Kart Birliği
IBM	:Uluslararası İş Makineleri
JCB	:Japon Kredi Bürosu
EMV	:Europay – MasterCard – Visa
ATM	:Otomatik Vezne Makinesi
POS	:Satış Noktası Terminali
KKB	:Kredi Kayıt Bürosu
RM	:Risk Merkezi
BDDK	:Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
TBB	:Türkiye Bankalar Birliği
ÖKC	:Ödeme Kaydedici Cihaz
CVC	:Kart Doğrulama Kodu
DC	:Diners Kulübü
TCMB	:Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
ETTK	:E-Ticaret Koordinasyon Kurulu
EFT	:Elektronik Fon Transferi
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
HBA	:Hanehalkı Bütçe Anketi
vb.	:Ve Benzeri
s.	:Sayfa
bkz.	:Bakınız

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı gerçekleştirirken yardımlarını benden esirgemeyen; deneyim ve tecrübeleriyle bana her daim yol göstererek tezimin bilimsel anlamda nitelik kazanması konusunda her zaman destek veren; aynı zamanda akademik anlamda da kendimi geliştirebilmem adına gösterdiği özveri ve katkılarından ötürü değerli tez danışmanım Doç. Dr. S. Öznur SAKINÇ hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Benden maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, bu süreçte hep yanımda olan ve tecrübeleriyle her daim yoluma ışık tutan çok değerli eşime teşekkürlerimi sunarım.

EKİM, 2021

Burcu DEMİRKESEN ÇITAK

GİRİŞ

Günümüzde, ‘şimdi al, sonra öde (buy now-pay later)’ düşüncesinin yaygınlaşmasıyla birlikte kredi kartları modern toplumların satın alma gücünü artıran önemli ve ayrılmaz bir ödeme aracı haline gelmiştir. Dünyada yaşanan teknolojik değişimlere paralel olarak Türkiye’de de kredi kartı kullanımını yıllar içinde artış göstermiştir. Bu durum, kredi kartı çıkaran şirketlerin pazarda tutunabilmeleri ve pazar payını artırabilmeleri için farklı pazarlama stratejileri geliştirerek bireylerin tutum ve kredi kartı kullanım davranışını anlamaya çalışarak ona göre bir tutum izlemelerine yol açmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de bireylerin kredi kartı kullanımını etkileyen demografik değişkenlerin neler olabileceğini tespit etmektir.

Çalışma üç farklı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kredi kartının tanımı yapılarak, dünyada ve Türkiye’de kredi kartı piyasasının gelişimi hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kredi kartı kullanımının farklı sektörlere olan etkisi incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde kredi kartı kullanımının avantajları ve dezavantajları hakkında bilgi verilmiş ve kredi kartı sahipliğini etkileyen demografik faktörler açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise ilgili literatürde yapılan çalışmalara yer verilerek araştırmanın modeli doğrultusunda bireylerin kredi kartı kullanımını etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından her yıl düzenli olarak yapılan 2017, 2018 ve 2019 yıllarına ait Hane Halkı Bütçe Anketlerinden (HBA) yararlanılmıştır. Ekonometrik model olarak Logit modeli kullanılmış ve analizler Stata 16.0 programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARTI PİYASASI – GENEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR

1. 1. KREDİ KARTININ TANIMI

Kredi kartlarını tüketicilerin hizmetine sunan kurumlar bankalardır. Banka kavramının farklı tanımları bulunmaktadır. Bir tanıma göre bankalar, “faizle para alıp veren; kredi, iskonto ve kambiyo işlemleri yapan; kasalarında para, değerli eşya, belge vb. saklayan, bunun dışındaki diğer ekonomik faaliyetleri gerçekleştiren kuruluşlardır” (Kaya, 2015, s.3). Ayrıca, bankalar “para, kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan, düzenleyen, özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılamayı temel uğraş edinmiş ekonomik birimler” olarak da tanımlanmaktadır (Ayanoğlu vd., 2013, s.3). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu (BK) kapsamında bankalar belirtilen “kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemlerini” de yerine getirmektedir (BK, 2005, madde 4).

Bankaların ürünleri arasında önemli bir yere sahip olan kredi kartının (plastik para) literatürde birçok tanımı bulunmaktadır. Dar anlamıyla kredi kartı sahibi hesabına açılmış, kullanıma hazır potansiyel krediyi ifade etmektedir. Geniş tanımıyla ise kart hamiline belirlenen limitler dahilinde üye işyerlerinden nakit kullanmaksızın alışveriş yapmasına ve bankalara ait otomatik para çekme cihazlarından istenildiğinde kredi çekme imkanı veren yaygın ödeme aracı olarak tanımlanır (Yılmaz, 2000, s.10). Bankalararası Kart Merkezi (BKM) ise kredi kartını; “bankalar ve çıkartmaya yetkili kuruluşların müşterilerine belirli limitler dahilinde açtıkları kredilerle, nakit kullanmaksızın ürün ve hizmet alımı, nakit kredi çekme imkanı sağlamak için verdikleri ödeme aracı” olarak tanımlamaktadır (BKMa, 2020).

Bu iki genel tanımın dışında, kredi kartı kavramı sağlamış olduğu özelliklere göre de kaynaklarda farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Örneğin, Aypek ve Ban (2002, s.299) kredi kartını “belli bir kredi kurumunun üyelerine verilen ve kart sahiplerine, belirli yerlerden kredili alışveriş yapma olanağı sağlayan kart” olarak tanımlamaktadır. Diğer

bir tanıma göre kredi kartı, “mal veya hizmet almaya ya da nakit çekmeye yarayan kart numarası haricinde, kolay taşınabilen ve belirli boyutlarda çıkarılabilen plastik kartlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Açıkgül ve Açıkgül, 2007, s.20). Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu’nun üçüncü maddesinin e bendinde kredi kartı “nakit kullanımı gerekmeksizin mal ve hizmet alımı veya nakit çekme olanağı sağlayan basılı kartı veya fizikî varlığı bulunmayan kart numarasını” gösterir diye tanımlanmaktadır.

Müşteriler genellikle elde edecekleri faydaları en üst düzeye çıkarmak için rasyonel davranmakta ve bu durum kredi kartı piyasasında faaliyet gösteren kurumları daha rekabetçi hale getirmektedir. Kredi kartlarının bir işlem aracı olarak nakit para ve çeklerin yerine kullanılabiliyor olması, taksitli (layaway) ödeme araçları ve kişisel mülk karşılığında eşdeğer teminat olarak kredi sunan mağazaların (pawn shops) işlevini yerine getirebiliyor olması son yıllarda kredi kartlarının işlem aracı olarak kullanılmasında önemli bir artışa yol açmıştır (Kendirli vd., 2017, s.63; Çavuş, 2006, s.174).

Günümüzde, kredi kartları çoğu müşteri için günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Örneğin, kredi kartları tüketicilere, mevcut harcamalarını karşılamak için gerekli olan fonu sağlayarak bireylerin gelir ve giderlerini ayarlamalarında esneklik sağlamaktadır. Ayrıca, kredi kartları bireylerin nakit ihtiyaçlarını belirli faiz oranında ve ödeme planı dâhilinde kredi imkânı da sağlamaktadır. Bunlara ek olarak, finansal kurumların tüketicilere kendi kredi kartlarını kullanmaları karşılığında kampanyalar sunmaları, gelişen teknolojiyle birlikte mobil ödeme gibi yeni ödeme yöntemlerinin kişinin yüklü miktarda nakit para taşıma zorunluluğunu azaltması ve internetten gerçekleştirilen alışveriş potansiyelinin artması gibi faktörler bireylerin kredi kartına olan taleplerini artırmıştır (Zengin ve Güngördü, 2013, s.135; Tutcuoğlu, 2010, s. 46).

Rochet ve Tirole’ye göre (2003), kredi kartı sistemi beş taraflı bir yapıdan oluşmaktadır. Bunlar, kredi kartını çıkaran finansal kuruluş (card issuer), kartı kullanan müşteri (consumer), kredi kartını kabul eden işyeri (merchant), üye işyeri ile anlaşma yapan kuruluş (acquirer) ve kartlı sistem kuruluşudur (network operators).

1. 2. KREDİ KARTININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.2.1. Kredi Kartının Dünya'daki Tarihsel Gelişimi

Dünya'da kartlı ödeme fikri 1800'lü yıllara dayanmaktadır. Edward Bellamy, 1887 yılında yayınladığı "Looking Backward Or Life In The Year 2000" isimli bilim kurgu romanında 2000'li yıllarda kişilerin alışverişlerini karttan koparılabilecek parçalardan yapacaklarını ve kart bitene kadar bu ödemelerin devam edeceğini ifade etmiştir. Ayrıca, yine 18.yy sonlarında Amerikalı tüccarlar güvenilir gördükleri müşterilerine krediler teklif ederek faturalarını daha sonra ödemelerini sağlamışlardır. Yapılan satın alma işlemleri, kağıt üzerine satıcının adı ve hesap numarası yazılarak yapılmaktaydı ve bu belgeler günümüzdeki kart ekstresine eşdeğerti. Bu tür işlemler, daha sonra kredi kartı fikrinin de ortaya çıkmasında etkili olmuştur ve ilk fiziksel olarak kullanılan kredi kartı 1894 yılında turizm sektöründe faaliyet gösteren "Hotel Credit Letter Company" tarafından piyasaya sürülmüştür (Teoman, 1989, s. 14; Kaya, 2009, s.7).

1990'ların başlarından itibaren büyük oteller, mağazalar ve petrol şirketleri en değerli müşterilerine kullandırmak üzere kağıttan yapılmış kredi kartlarını piyasaya sürmeye başlamışlardır. 1914 yılında Western Union Bank "şimdi al sonra öde sloganı" ile kredi kullandırma imkanı sağlayan kredi kartını kullanıma sunmuştur. Bu gelişmeyi, General Petroleum Company'ın 1924 yılında çıkardığı petrol kartı takip etmiştir. 1927 yılında New York'ta First National City Bank, bünyesinde ilk bireysel kart birimini faaliyete geçirmiştir. Ancak, kredi kartı kullanımı 1929 yılında tüm dünyayı etkileyen Büyük Buhran döneminde kısıtlamalarla karşılaşmıştır. 1939 yılında Standart Oil Indiana firması, ilk kez kredi kartı pazarlamasını başlatarak piyasaya 250 bin adet yeni kart sürmüştür (Gümüş, 2014, s. 552). 1946 yılına gelindiğinde, Brooklyn'deki Flatbush Ulusal Bankası için çalışan John Biggins, sadece Flatbush Ulusal Bankasında hesabı bulunan kişilerle yerel satıcılar arasında geçerli olan "Charg-it" kartını tanıtarak, banka tarafından verilen ve günlük hayatımızda birçok yeniliğe yol açacak olan kredi kartını çıkarmıştır. Bu sistemde, tüccarlar yapmış oldukları satış fişlerini bankaya yatırarak banka tarafından faturalandırılmaktaydı (Korkmaz, 2010, s.30).

1949 yılında, “Diners Club” başlangıçta zengin müşterilerinin yolculuk ve eğlence amaçlı kullanmasını planladığı ve daha sonra hızla ülke geneline yayılan, belirli bir bölgede kullanım sınırlaması olmayan, belirli sektörlerde nakit para yerine de geçen ve kartondan ürettiği kurumlar arası ilk kredi kartını çıkarmıştır. 1951 yılına gelindiğinde Diners Club 20 bin kişiye ulaşan kredi kartı ağına sahip olmuştur (Kaya, 2009a, s.144; Bulur, 2007, s.57).

1950'lere gelindiğinde, büyük bankalar kredi kartlarından elde edilen karların arttığını gördükçe yavaş yavaş kredi kartı sektörüne girmeye başlamışlardır. Bank of America (Bank Americard) ve Amerikan Express (AMEX) bankaları ilk kredi kartlarını çıkarmışlardır. Amerikan Express bankası kredi kartı plastikten yapılmış olup, banka kredi kartını tanıttığı ilk yılında yarım milyon müşteriye ulaşmış ve kredi kartı 30 binden fazla lokasyonda kullanılmıştır (Budak, 2011, s.8). Bank of America, 1966 yılından itibaren Bank Americard'ı ABD dışında da kullandırma kararı almış ve bu gelişme üzerine Kalifornia'da faaliyet gösteren bir grup banka bir araya gelerek Bankalararası Kart Birliğini (Interbank Card Association-ITC) kurmuşlardır (Uzunlar, 1994, s.30-31; Budak, 2011, s.9). Bu gelişme çok taraflı kredi kartı sisteminin başlangıcı olarak ifade edilmektedir (Sienkiewichz, 2001, s. 4-5). Aynı yıl, Barclays Bank Bank of America ile anlaşma yaparak İngiltere'de “Barclays Card”ı piyasa sürmüştür (Welch, 2007, s.11-15). 1969 yılında, online hizmet sağlayıcısı olan CompuServe isimli ilk e-ticaret Amerikan şirketi kurulmuştur.

1970'lerin başlarında kredi kartı sektöründe yapılan kanuni düzenlemeler, müşterilerin kredi kartlarını daha çok tercih etmelerine neden olmuştur. 1979 yılında, Michael Aldrich isimli girişimci tüketiciler ile işletmeler arasında veya işletmelerin kendi aralarında işlem yapmalarını sağlayacak “e-ticaret” diye bilinen çevrimiçi ticareti icat etmiştir. Aynı yıl, ITC, günümüzdeki adı “MasterCard Worldwide” olarak bilinen ve dünya genelinde en yaygın olarak kullanılan kredi kartını tanıtmıştır. 1982 yılına gelindiğinde Boston Computer Exchange ABD'de insanlar arasında kullanılmış bilgisayarların alınıp-satıldığı ilk online marketi faaliyete geçirmiştir. Minitel şirketi de aynı yıl benzer bir uygulamayı Fransa'da tüketicilerin kullanımına sunmuştur. MasterCard, 1983 yılında üzerinde lazer hologram bulunan ilk kredi kartını bankaların kullanımına sunmuştur ve bu kart Çin Halk Cumhuriyeti'nde kullanılan ilk ödeme kartı özelliğini taşımaktadır. 1984 yılına gelindiğinde, yine CompuServe şirketi ürünlerini

renkli halde pazarlamaya başlamıştır. 1986 yılının ortalarında, Japon Kredi Bürosu (JCB) ve Discover kart şirketlerinin de piyasaya girmesiyle birlikte kredi kartı sektörü çeşitlenmeye başlamıştır (Topçuoğlu, 2019, s.15-16). 1990 yılında WorldWideWeb isimli web tarayıcısının tanıtılmasıyla birlikte E-ticaret platformu daha da gelişmiştir. 1992 yılında, Book Stacks Unlimited şirketi (1994 yılında www.books.com oldu) kitapları ilk defa online olarak satmaya başlamıştır. Kredi kartının online olarak ilk kez kullanılması da 1994 de gerçekleşmiştir. 1994 yılında, VISA ilk defa online alışverişlerde kullanılacak kredi kartını piyasaya sürmüştür .

Kredi kartı piyasasında yaşanan bu gelişmeler, havayolu şirketlerinin de dikkatini çekmiştir. 1981 yılında Amerikan Havayolları kredi kartı ödül programı kapsamında kendi kredi kartını çıkarmıştır (Kılıç, 2010, s.34).

2000'li yıllarda ortaya çıkan teknolojik yenilikler ve dönüşümler, kredi kartı sektöründe birçok farklı ürünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2001 yılında FreedomPay ödeme platformu McDonald's ile anlaşma yaparak tüketicilerin yemeklerini ödeyebileceği ilk mobil ödeme platformunu hizmete sunmuştur. 2005 yılında, Europay Mastercard Visa (EMV) şirketlerinin ortak çıkardığı çipli ve PIN girişli ödeme sisteminin tanıtılmasıyla birlikte akıllı ödeme kartları (smart payment cards) dönemine geçilmiştir (Budak, 2011, s.48). Barclay bankası 2007 yılında ilk temassız kart olan Barclaycard'ı Avrupa Birliğinde (AB) kullanıma sunmuştur. Aynı yıl, MasterCard firması yüksek güvenilirlikli uygulamalara dayanan akıllı kart işletim sistemi MULTOS¹'u kullanan bankalar için hem temaslı hem de temassız ödeme imkanı sunan EMV çipli kart uygulamasını başlatmıştır. 2008 yılından itibaren Visa, Amerikan Express ve MasterCard piyasaya sürmeye başlamışlardır. 2011 yılında Google Wallet ve 2014 yılında Apple Pay gibi cep telefonu uygulamaları, insanların sahip oldukları ödeme kartlarını sistemde tanımlamalarına imkan veren ve fiziksel bir kart taşıma zorunluluğunu ortadan kaldıran mobil cüzdanların kullanımını yaygınlaştırmıştır (Çay, 2015, s.41). 2015 yılından itibaren Apple şirketi, temassız ödeme imkanı sunan Apple Saat gibi giyilebilir teknoloji cihazlarını (wearable technology devices) piyasaya sürmüştür.

¹ Mondex International tarafından geliştirilmiş çok uygulamalı, yüksek güvenli, açık bir akıllı kart işletim sistemidir.

1.2.2. Kredi Kartının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

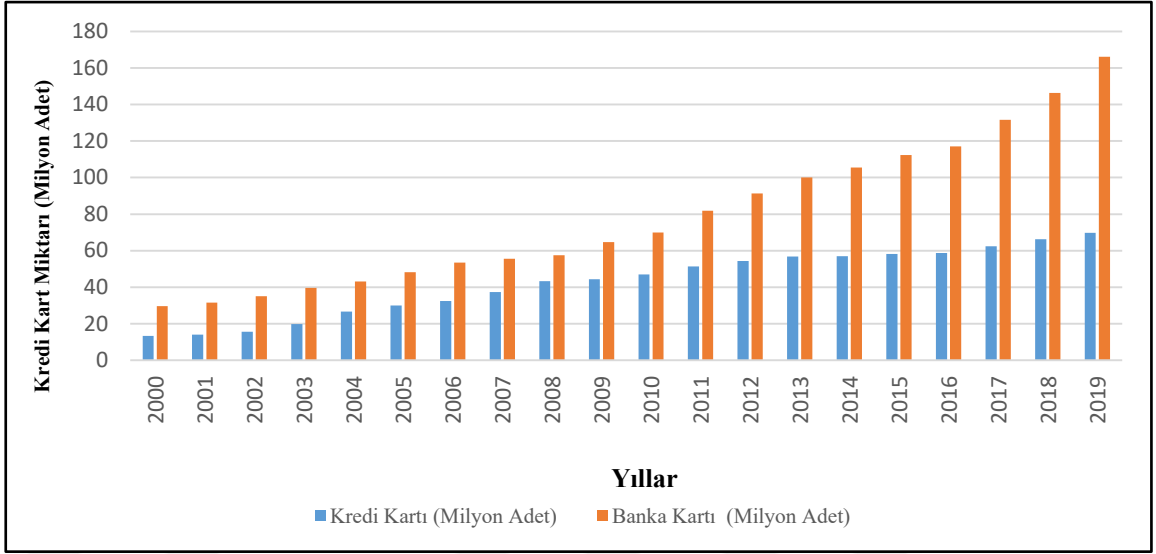
Türkiye’de kredi kartı pazarı 1968 yılında gelişmeye başlamıştır. 1968 yılında, “Servis Turistik AŞ” Diners Club kredi kartını ve “Türk Express Havacılık ve Turizm Limited Şirketi” ise Amerikan Express kredi kartını Türkiye piyasasına tanıtmışlardır (Kaya, 2009, s.17; Duramaz ve Dündar, 2014, s.26; Özer, 2019, s.30). 1975 yılından itibaren Eurocard, MasterCard ve Access kredi kartlarının da piyasaya girmesiyle birlikte ülkede kredi kartı piyasası büyümeye başlamıştır. 1981 yılında Anadolu Bankası A.Ş. ile ABC Turizm’in, Türkiye’de VISA ofisinin mümessilliğini yapmasıyla birlikte kredi kartı piyasası çeşitlenmeye başlamış ve 1984 yılında Koç-Amerikan Bankası, 1985 yılında Akbank, 1986 yılında Egebank ve T. İş Bankası Amerikan Express kredi kartlarını müşterilerinin kullanımına sunmuşlardır. Bunlara ek olarak, 1986 yılında İmar Bankası ve İktisat Bankası da kredi kartı piyasasına girmiştir (Kaya, 2009, s.17; Güney, 2007, s.112).

Bu gelişmelere paralel olarak, 1987 yılında ilk ATM (Automated Teller Machines) hizmete girmiş ve Beymen, Atalar, Printemps gibi mağazalar kendi müşterilerine kart çıkararak işlem yapmalarına kolaylık sağlamışlardır. Aynı yıl, Pamukbank hem Türkiye’de hem de Kuzey Kıbrıs da kullanılabilen “Prestige Kart” isimli kartı çıkarmıştır. 1989 yılında, “Shell Card” Türkiye piyasası için ilk petrol kartı olarak piyasaya sürülmüştür (Kırçova, 2007, s.14, Çırpan, 2000, s.23; Kaya, 2009, s.59).

1990’lı yıllara gelindiğinde, 13 kamu ve özel bankanın bir araya gelmesiyle kredi ve banka kartı uygulamasının da içinde bulunduğu ve bu bankalar arasında uygulanacak prosedürleri geliştirmek amacıyla Bankalararası Kart Merkezi (BKM) kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Yine aynı dönemde, kredi kartlarının kullanımı sonucunda hediye puan kazanımı ve kullanılması süreci de başlamıştır (Kırçova, 2007, s.14). 1991 yılında, Yapı Kredi Bankası tarafından “satış noktası terminali” diye bilinen POS (Point of Sale) cihazları Türkiye’de ilk defa kullanılmaya başlanmıştır (Kaya, 2015, s.293). 1992 yılına gelindiğinde Pamukbank tarafından çıkarılan kredi kartlarında fotoğraf kullanılmaya başlanmıştır. 1993 yılında Europay/MasterCard’ın da Türkiye piyasasına girmesiyle hem kredi kartı piyasasında çeşitlilik artmış hem de kredi kartını kullanan kişilerin sayısında artış olmuştur. 1994 yılında Türkiye’de ilk çipli ve çok ortaklı kredi kartları kullanılmaya başlanmıştır. 1998 yılına gelindiğinde, kredi kartlarına taksitli ödeme imkânı getirilmiş

ve kart sahipleri kredi kartlarını alışverişte kullandıkça mil ve nakit puan toplamaya başlamışlardır. 1999 yılında BKM yeni switch sistemini gelişen teknoloji ile entegrasyon ederek, bankaların işlem kapasitesi ile verimliliği artırmış ve bu gelişmelerin sonucunda yapılan harcamalar kayıt altına alınmaya başlanmıştır (Koç, 2012; s.93; Yılmaz ve Çatalbaş, 2007, s.86).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte 2000’li yıllar kredi kartları için yeni bir dönem olmuştur. BKM, 2000 yılında üye işyerleriyle kredi kartlarının kopyalama, çalıntı veya kayıp risklerini önlemek üzere Chip&PIN uygulamasına geçmiştir. 2001 yılında EMV yurtiçi standartlarını oluşturulmuş ve EMV chip sertifikasyonu 2002 yılında kullanılmaya başlanmıştır. 2006 yılında Türkiye’de Avrupa’nın ilk temassız kredi kartı kullanılmaya başlanmıştır. 2007 yılında BKM, 3D Secure platformunu oluşturarak kart kullanıcılarına ve ticari sitelere internet üzerinde güvenli alışveriş yapmalarının önünü açmıştır. Aynı yıl, Garanti Bankası MasterCard’ın temassız kart teknolojisine sahip ürünü olan PayPass sistemiyle anlaşma yaparak Avrupa’da ve Türkiye’de ilk kredi kartı özellikli ‘Garanti Bonus Trink Saat’ uygulamasını hizmete sunmuştur. Bu gelişme, Türkiye’de 35 TL’ye kadar olan düşük miktarda alışverişlerde hızlı ve güvenli ödeme imkanı sunan ‘öde-geç’ uygulamasının başlangıcı kabul edilmektedir. Daha sonra, öde-geç uygulaması bazı şehirlerde (Çanakkale, Samsun, İstanbul) ulaşım hizmetlerinde kullanılmıştır (Gümüş, 2014, s.594). 2008 yılında BKM ile Turkcell arasında yapılan anlaşma ile mobil imzanın dünyada ilk kez kredi kartı ile yapılacak alışverişlerde kullanılması sağlanmıştır (Kaya, 2015, s.293-294). 2010 yılında Finansbank Türkiye’de ilk kez müşterilerinin hem banka kartı hem de kredi kartı ile yaptığı harcamalarını tek bir çatı altında toplamak amacıyla iki kartın özelliklerini ‘CardFinans One’ isimli kredi kartında toplamıştır (Finansbank, 2010). 2018 yılında Ziraat Bankası ‘Bankkart’ isimli ve 2020 yılında da Halk Bankası ‘Yeni Paraf’ isimli kredi kartlarını piyasaya sürerek hem banka kartı hem de kredi kartı özelliklerini tek kartta toplamışlardır (Ziraat Bankası, 2018; Parafcard, 2020).

Şekil 1.1. Türkiye’de Kredi ve Banka Kartı Sayılarının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: BKMb (2020)

Şekil 1.1’de, 2000-2019 yılları arasında Türkiye’de işlem gören kredi ve banka kartı sayılarının yıllara göre değişimi görülmektedir. 2000 yılında 134 milyon olan kredi kartı sayısı 2019 yılına gelindiğinde 5 kat artarak 69 milyona ulaşmıştır. Benzer şekilde, 2019 yılı itibarıyla banka kartı miktarı 2000 yılına göre kıyaslandığında 5.6 kat artarak 29 milyondan 166 milyona ulaşmıştır.

1.3. TÜRKİYE’DE KARTLI ÖDEME SİSTEMİNDE FAALİYET GÖSTEREN KURULUŞLAR

1.3.1. Bankalararası Kart Merkezi (BKM)

1990 yılında, 13 kamu ve özel Türk bankası bir araya gelerek Türkiye’deki banka ve kredi kartlarının kural ve standartlarını geliştirmek ve Kartlı Ödeme Sisteminde yaşanan sıkıntılara ortak çözüm bulmak amacıyla Bankalararası Kart Merkezini (BKM) kurmuşlardır. BKM’nin Ekim 2020 itibarıyla ortakları ve üyeleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 1.1. BKM'nin Ortakları

1	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A.Ş.
2	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
3	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
4	T. Garanti Bankası A.Ş.
5	Akbank T.A.Ş.
6	Türkiye İş Bankası A.Ş.
7	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
8	T. Vakıflar Bankası T.A.O.
9	QNB Finansbank A.Ş.
10	ING Bank A.Ş.
11	Türkiye Ekonomi Bankası A.Ş.

Kaynak: BKMc, 2021**Tablo 1.2.** BKM'nin Üyeleri

1	Akbank T.A.Ş.	22	Posta ve Telgraf Teşkilatı A.Ş.
2	Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	23	QNB Finansbank A.Ş.
3	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	24	Sipay Elektronik Para ve Ödeme Hizmetleri A.Ş.
4	Alternatifbank A.Ş.	25	Şekerbank T.A.Ş.
5	Anadolubank A.Ş.	26	T. Garanti Bankası A.Ş.
6	Birleşik Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para A.Ş.	27	TT Ödeme ve Elektronik Para Hizmetleri A.Ş.
7	Burgan Bank A.Ş.	28	T. Vakıflar Bankası T.A.O.
8	Citibank A.Ş.	29	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
9	Denizbank A.Ş.	30	TURK Elektronik Para A.Ş.
10	Fibabank A.Ş.	31	Turkcell Ödeme ve Elektronik Para Hizmetleri
11	Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.	32	Turkish Bank A.Ş.
12	HSBC Bank A.Ş.	33	Turkland Bank A.Ş.
13	ICBC Turkey Bank A.Ş.	34	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
14	ING Bank A.Ş.	35	Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.
15	Ininal Ödeme ve Elektronik Para Hizmetleri A.Ş.	36	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
16	Iyzi Ödeme ve Elektronik Para Hizmetleri A.Ş.	37	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
17	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	38	Türkiye İş Bankası A.Ş.
18	Lydians Elektronik Para ve Ödeme Hizmetleri A.Ş.	39	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.
19	Odea Bank A.Ş.	40	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
20	Paladyum Elektronik Para ve Ödeme Hizmetleri A.Ş.	41	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.
21	Papara Elektronik Para ve Ödeme Hizmetleri A.Ş.		

Kaynak: BKMd, 2021

BKM, 7 ayrı çalışma komitesinden oluşmaktadır:

1. **Güvenlik Komitesi:** Bu komitenin görevi, ödeme sistemlerinde ortaya çıkabilecek güvenlik önlemlerini saptayarak gerekli olan hukuki düzenleme, standart, spesifikasyon, kural, prosedür ve yönetmenlik çalışmalarına katkı sağlamak, sahtecilik tür ve gelişimini takip etmek gibi faaliyetleri yürütmektir.
2. **Operasyon ve Teknoloji Komitesi:** Bu komitenin görevi, Uluslararası Ödeme Sistemlerinin kural, prosedür ve yönetmenliklerini takip ederek bunların yurtiçi Ödeme Sistemlerine etkilerini belirlemek, kural ihlallerini ve üyeler arasında yaşanan sorunları değerlendirmek ve takip etmek, yurtiçi standart, spesifikasyon, kural, prosedür ve yönetmenlikleri üzerinde çalışmak, yeni ürün/hizmet/uygulamalara ilişkin kuralları belirlemek gibi faaliyetleri yürütmektir.
3. **Pazar Geliştirme Komitesi:** Bu komitenin görevi, yurtiçindeki kartlı ve elektronik ödemelere talebi artırmak, nakite karşı ödeme araç ve platformlarının kullanım alanlarını artırmak ve kullanımı yaygınlaştırmak, teşvik etmek, yurt içi ve yurt dışı uygulama ve gelişmeleri değerlendirmek gibi faaliyetleri yürütmektir.
4. **İş Geliştirme Komitesi:** Bu komitenin görevi, Yönetim Kurulunun her yıl belirlediği hedeflere hizmet edecek, ürün yönetimi ve komitelerden gelecek yeni iş ve hizmet geliştirme; ortak ihtiyaçlar doğrultusunda yeni hizmet/uygulama/ürün/teknoloji konularını, kapsamını ve standart önerilerini belirlemek, ödeme sistemlerindeki teknolojik gelişmeleri takip etmek; ve pazarı geliştirmeye yönelik yeni uygulama ve servislere yönelik yatırım kararlarına temel olacak çalışmaları yapmak gibi faaliyetleri yürütmektir.
5. **Chargeback Kuralları ve Hakem Komitesi:** Chargeback, kredi kartı sahibinin ve bu kartı veren bankanın kabul edilmeyen bir satın alma işlemi için geri ödeme talep etmesi işlemidir. Hakem komitesi, uluslararası ödeme sistemlerinin chargeback işlemleri ile ilgili kural, prosedür ve yönetmenliklerini takip ederek, bunların yurtiçi ödeme sistemlerindeki chargeback operasyonlarına etkilerini incelemek; chargeback konusu özelinde, yurtiçi standart, spesifikasyon, kural, prosedür ve yönetmenlikleri üzerinde çalışmak, yeni ürün/hizmet/uygulamalara ilişkin müşteri itiraz kurallarını belirlemek; üye kuruluşlar arasında doğabilecek harcama ve nakit çekim itirazları ile ilgili ihtilafları, kredi ve banka kartlarına ilişkin yürürlükteki Visa, MasterCard ve

BKM kuralları çerçevesinde çözümleyip karara bağlamak gibi faaliyetleri yürütmektir.

6. **ATM Paylaşım Komitesi:** Bu komitenin görevi, Banka Kartları için ATM Platformuna özgü operasyonel çalışma prensipleri ile ilgili yeni kapsam ve standart öneriler geliştirmek; ATM Platformu işlemlerinin bankalararası ücretlendirme güncellemeleri konusunda çalışmalar gerçekleştirmek; pazarlama, iş geliştirme ve güvenlik konularını değerlendirmek, analiz etmek, gerek görülen noktalarda yeni uygulamalar geliştirmek ve ATM’lerde Banka Kartı kullanımını ile ilgili gelişmeleri, banka ve müşteri ihtiyaçlarını analiz etmek, yeni işlem ve akış önerileri geliştirmek gibi faaliyetleri yürütmektir.
7. **Hakem Komitesi:** Bu komite, BKM üyeleri arasındaki, Kartlı Ödeme Sektörü kurallarının ihlalinden doğan ve ters ibraz yoluyla ile çözümleyemedikleri anlaşmazlık için başvurabilecekleri hakem heyetidir (BKMe, 2021).

1.3.2. Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.

Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. (KKB), 11 Nisan 1995 tarihinde önde gelen dokuz bankanın (Türkiye Halk Bankası A.Ş. (%18,18), T.C. Ziraat Bankası A.Ş. (%9,09), T. Vakıflar Bankası (%9,09), Türkiye Garanti Bankası A.Ş. (%9,09), İş Bankası (%9,09), Akbank T.A.Ş. (%9,09), Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. (%18,18), Şekerbank (%9,09), ve Denizbank (%9,09)) bir araya gelmesiyle kurulmuştur. KKB Aralık 2019 itibarıyla 53 banka, 15 tüketici finansman, 56 faktoring, 23 finansman kiralama, 9 sigorta, 4 diğer ve 21 varlık yönetim şirketi olmak üzere toplamda 181 üyeye ulaşmıştır.

KKB’nin amacı, finans sektörü ile reel sektörün finansal ihtiyaçlarını karşılayan bilgi ve teknoloji en iyi şekilde sunmak, kurumların operasyonel verimliliklerini artırmaktır. Bu amaçla, KKB kendisine aşağıdaki stratejileri belirlemiştir.

- TBB, Risk Merkezine (RM) en üst güvenlik standartları ve hizmet seviyesi sunulan katma değerli ürün ve hizmetlerle müşteri riskinin yönetimini geliştirerek mevcut veri tabanının zenginleştirilmesini sağlamak,
- BIG DATA konsepti ile veri zenginliğine dayalı analitik modeller geliştirmek ve farklı sektörlerin etkin risk yönetimi ihtiyacını karşılamak,

- Reel sektör ve bireylere yönelik ürün ve hizmetler geliştirerek alacak riski yönetimi ve finansal okuryazarlık bilincini artırmak,
- Bulut bilişimi ve bulut üzerinden sunulan hizmet çeşitliliğini destekleyen yerli AR-GE faaliyetlerine katkıda bulunmak,
- Teknoloji üreten firmalarla işbirlikleri yapmak ve reel sektörün bilgi teknolojilerine erişim maliyetlerini düşürerek farkındalığı artırmak,
- KKB üye kuruluşları ve RM adına ekonomik / finansal görünüm ve gidişata yönelik kapsamlı rapor ve makro-ekonomik gösterge hizmetleri sunmak,
- Farklı kurumlar tarafından yapılan işlemleri merkezileştirerek operasyonel verimlilik ve maliyet avantajı sunmak,
- Farklı sektörlerde doğabilecek ihtiyaçları etkin bir şekilde analiz ederek uygun çözümler sunmak,
- Sosyal sorumluluk projeleri ile topluma ve çevreye fayda sağlayarak bu konudaki toplum bilincini artırmak,
- Çalışan memnuniyetinin üst düzeyde olduğu, kurumsallığı ön planda tutan ve eşitlik ilkesini gözetilen bir kurum olmak.

KKB, Eylül 2014 yılında tarihinde “Findeks” ismiyle bilinen bireysel müşteriler ve reel sektörün güncel kredi notlarını ve finansal durumlarını öğrenebilecekleri finansal hizmet platformunu faaliyete geçirmiştir. KKB'nin Eylül 2019 itibarıyla, Findeks hizmet platformundan faydalanan üye sayısı 3,1 milyon rakamına ulaşmıştır. Findeks sisteminin hem bireysel hem de ticari müşterilerine sağladığı hizmetler şu şekilde sıralanabilir.

1. Bireysel Müşterilerine Sunduğu Hizmetler

- **Kredi Notu Sağlama:** Talep eden kişilere bankalardan kullanmış oldukları tüm kredi ve kredi kartı bilgilerini kullanarak kredi notu oluşturmak.
- **Risk Raporu Sunma:** Risk raporu, halen aktif olan ve son 5 yıl içerisinde kapanmış olan tüm ödeme bilgilerini gösteren rapordur.
- **Not Danışmanlığı Yapma:** Uzman danışmanlar vasıtasıyla kredi notunu etkileyen faktörlerle nasıl mücadele edileceği konusunda müşterilerine önerilerde bulunurlar.

- **Takipçi:** Müşterilere ait kimlik, iletişim ve finansal bilgilerin internet ortamında tüm dünya üzerinde bulunması halinde SMS ve e-mail yoluyla haber verilmesi hizmetidir.
- **İzleme:** Dünyadaki finansal bilgilere erişimi ve analizini tek ekrandan ulaşılmalarını sağlayan hizmettir.
- **Uyarı Hizmetleri:** Müşterilerin bilgi ve onayları dışında meydana gelebilecek önemli değişiklikler hakkında bilgi verilmesi hizmetidir.

2. Ticari Müşterilerine Sunduğu Hizmetler

- **Çek Endeksi:** Keşidecinin çek ödeme performansını gösteren ve 0 (en riskli) ile 1000 puan arasında (en risksiz) değeri değişen göstergedir.
- **Çek Raporu:** Keşidecinin çeklerini ödeme performansını gösterir. Çek endeksinde olduğu gibi çek raporu da 0 (en riskli) ile 1000 (en risksiz) arasında değer alır.
- **Teminat Mektubu Durumu Sorgulama:** Firmalardan alınan teminat mektuplarının geçerli ve güncel olup olmadıklarının öğrenildiği ve mektubu hazırlayan banka ile irtibata geçilmesi halinde anlık bilgi alınabildiği hizmettir.
- **Karekodlu Çek Raporu:** Çek üzerindeki karekodu Findeks Mobil Uygulaması yardımıyla okutarak keşidecinin geçmiş ödeme performanslarını görülebilir ve çekin geçerli olup olmadığı sorgulanabilir olduğu hizmettir.
- **Çek Durumu Sorgulama:** Bankalardan alınan çeklerin geçerli olup olmadıklarının anlık olarak online veya bankalardan öğrenilebildiği hizmettir (KKB, 2020).

1.3.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

1.3.3.1. BDDK'nın Kuruluşu

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 23.06.1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanununda belirtilen düzenlemeleri gerçekleştirmek ve finansal piyasalarda denetim ve gözetim sisteminin etkinliğinin artırılması amacıyla kurulmuştur ve Ağustos 2000'de faaliyetlerine başlamıştır Daha sonra, 01.11.2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile kurum bağımsızlık, etkinlik ve kapasite açısından güçlendirilmiştir.

BDDK kurulduktan hemen sonra 15 Mayıs 2001 tarihinde Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı ile birlikte bankacılık sektörünün sermaye yapısı güçlendirilmiş ve reel sektörün borçları yeniden yapılandırılmıştır. Ayrıca BDDK ile birlikte, bankacılık sistemi uluslararası uygulamalara paralel olarak daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulmak, yaşanabilecek ekonomik krizlere karşılık sektörün dayanıklılığı geliştirilmek, sektöre duyulan güven ve istikrarın artırılması, kredi sisteminin etkin şekilde çalışması ve finansal ürün ve hizmetlerden yararlanan uygulamaların güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Aktaş ve Doğanay, 2019, s.50-51).

BDDK idari ve mali özerkliğe sahip olan ve merkezi Ankara’da olan bir kurumdur. Kurum, birinci başkan, ikinci başkan ve 5 üyeden oluşan 7 kişilik kuruldan oluşan karar organından meydana gelmektedir. Kurum, finansal piyasalara, kuruluşlara ve tüketicilere yönelik uluslararası düzenlemeyi, denetimi ve risk yönetimini ulusal ihtiyaçlar ve gereklilikler çerçevesinde ihtiyatlılık, bağımsızlık, etkinlik, katılımcılık, güvenilirlik, yetkinlik ve duyarlılık gibi temel değerleri benimsemektedir (BDDK, 2020).

1.3.3.2. BDDK’nın Görev ve Yetkileri

Kurumun görev ve yetkileri 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ve 90 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde kararnamenin ilgili hükümlerine göre, piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması ve tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması için üstlendiği görev, yetki ve sorumluluklar şunlardır:

- Bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin; kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme, bölünme, hisse değişimi ve tasfiyelerini düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemek,
- Mevzuatta kendisine verilen yetkilerini, Kurulca tesis edilecek düzenleyici işlemler veya alınacak özel nitelikli kararlar ile kullanmak, Kurul kararıyla Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmenlikler ve tebliğler çıkarmak,

- Yurt içi ve yurt dışı muadil kurumların katıldığı uluslararası malî, iktisadî ve meslekî teşekküllere üye olmak, bu çerçevede Finansal İstikrar Kurulu ve Basel Komitelerinin faaliyetlerine aktif iştirak etmek, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak,
- Tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamak,
- Finansal hizmetler sektörünün geliştirilmesi amacıyla stratejiler belirlemek,
- Bankacılık Kanunu kapsamındaki kuruluşlar hakkında mevzuatta yer alan hükümlerin uygulanmasının ve bu kuruluşların her türlü işlemlerinin ve malî bünyelerini etkileyen tüm unsurların gözetimini, yerinde denetimini ve tahlilini yapmak,
- Bankacılık Kanunu ve ilgili diğer kanunlarda öngörülen izin işlemlerini yürütmek,
- Mevzuatın uygulanması ile ilgili olarak, denetim kapsamındaki kuruluşlar ile bunların ortaklıklarından her türlü bilgi ve belgeyi istemek,
- Kendi faaliyet ve stratejilerine, ilgili sektörlerde yaşanan önemli gelişmelere ve denetim kapsamındaki kuruluşların performanslarına ilişkin raporlar yayımlamak, Sayıştay denetimi için gereken ortamı hazırlamak, TBMM'ye bilgi vermek ve kesin hesaplarını kamuoyuna açıklamak suretiyle şeffaflığı ve hesap verebilirliği sağlamak,
- Para, kredi ve bankacılık politikalarının yürütülmesi, denetim, bilgi paylaşımı ve diğer hususlarda yurt içi ve yurt dışı yetkili mercilerle iş birliğini sağlamak,
- Sistemik Risk Koordinasyon Komitesi, Finansal Sektör Komisyonu ve Eşgüdüm Komitesi çalışmaları ile bunlara ilişkin sekretarya faaliyetlerini yürütmek,
- Banka kartları ve kredi kartlarının çıkarılmasına, kullanımına, takas ve mahsup işlemlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemek suretiyle kartlı ödemeler sisteminin etkin çalışmasını sağlamak,
- Kartlı sistem kurma, kart çıkarma, üye işyerleri ile anlaşma yapma, bilgi alışverişi, takas ve mahsuplaşma faaliyetinde bulunmak isteyen kuruluşlara

ilişkin izin işlemlerini yürütmek, bu kuruluşların faaliyetlerinin gözetim ve denetimini sağlamak,

- Türkiye’de faaliyet gösteren ödeme kuruluşları ile elektronik para kuruluşlarının yetkilendirilmesi, bunların faaliyetleri ile ödeme hizmeti ve elektronik paranın ihracına ilişkin usul ve esasları düzenlemek,
- Kurumun faaliyetlerine, stratejilerine, ilgili sektörlerde yaşanan önemli gelişmelere ve denetim kapsamındaki kuruluşların performanslarına ilişkin olarak raporlar yayınlamak, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonuna bilgi vermek ve kesin hesaplarını kamuoyuna açıklamak suretiyle şeffaflığı ve hesap verilebilirliği sağlamak,
- Bankalara bağımsız denetim, değerlendirme ve derecelendirme hizmeti verecek kuruluşları yetkilendirmek, bunların faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları belirlemek,
- Para, kredi ve bankacılık politikalarının yürütülmesi, denetim, bilgi paylaşımı ve diğer hususlarında yurt içi ve yurt dışı mercilerle işbirliğini sağlamak,
- Sistemik Risk Değerlendirme Grubu, Finansal Sektör Komisyonu ve Eşgüdüm Komitesi çalışmalarına katkı sağlamak, yurt içi ve yurt dışı muadil kurumların katıldığı uluslararası mali, iktisadi ve mesleki teşekküllere üye olmak, bu çerçevede Finansal İstikrar Kurulu ve Basel Komitelerinin faaliyetlerine aktif iştirak etmek, görev alanına giren husularda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptu uygulamak,
- Mevzuatla kendisine verilen yetkilerini, Kurulca tesis edilecek düzenleyici işlemler veya özel nitelikli kararlar ile kullanmak, Kurul kararıyla Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmenlikler ve tebliğler çıkarmak, bu konularda banka ya da banka grubu bazında farklılaşmaya gidebilmek.

1.4. KREDİ KARTI SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

1.4.1. Kredi Kart Limitinin Belirlenmesi

Kredi kartı limitinin belirlenmesi, 5664 Sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanununun 9. Maddesi kapsamında tanımlanmıştır. Bu maddeye göre, “kart çıkaran

kuruluşlar, kredi kartı almak isteyen kişilerin yasaklılık veya engel durumu, ekonomik ve sosyal durumu, aylık veya yıllık ortalama geliri, diğer kart çıkaran kuruluşlarca bu kişilere tahsis edilen kredi kartı limiti, bir model veya skorum sistemi sonuçları, müşterini tanımlama ilkelere ile 29 uncu madde çerçevesinde temin edilecek bilgileri dikkate alarak yapacakları değerlendirmeye istinaden kullanım limiti tespit etmek zorundadır”. 29 uncu maddeye göre, kart hamilleri kredi kartı çıkaran kuruluşlara istenilen tüm bilgi ve belgeleri vermekle yükümlüdürler.

Kredi kartı limitinin belirlenmesi çeşitli faktörlere bağlıdır. Bunlar, kişinin kredi kartı için başvuru yaptığı esnada beyan ettiği gelir, sahip olduğu kredi notu ve ödeme gücüdür (Kaya, 2009, s.65). 25 Eylül 2020 tarihinde Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmenlik’te yapılan değişiklikle, “ilk defa kredi kartı sahibi olacak bir gerçek kişinin tüm kart çıkaran kuruluşlardan temin ettiği kredi kartları için tanınacak toplam kredi kartı limiti, ilk yıl için, ilgilinin aylık ortalama net gelirinin iki katını, ikinci ve sonraki yıllar için ise dört katını aşamaz. İlk defa kredi kartı sahibi olacak bir gerçek kişinin, aylık veya yıllık ortalama gelir düzeyinin tespit edilememesi durumunda tüm kart çıkaran kuruluşlardan edinilebilecek toplam kredi kartı limiti Kurul tarafından Kanunun 9 uncu maddesinin ikinci fıkrası kapsamında 47 nci maddesi uyarınca belirlenen tutarı geçemez” olarak belirlenmiştir. 47 nci maddeye göre, kredi kartı çıkartacak kuruluş kendisine kredi kartı başvurusunda bulunan gerçek kişinin toplam kredi kartı limitini ilk yıl için, başvuru sahibinin aylık ortalama net gelirinin iki katını, ikinci yıl ise dört katını aşmayacak şekilde belirlemesi gerekmektedir.

Kart sahipleri zaman içinde kredi kartı limitlerinin yükseltilmesini veya düşürülmesini talep edebilirler. Ancak, burada da kredi kartı kullanıcısının belirli kriterleri sağlaması gerekmektedir. Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartı limiti artırımında bulunan kişinin gelirinin yanı sıra ödeme düzenine ve borç bilgilerini göz önünde bulundururlar. Eğer tüketici, bir yıl içerisinde 3 defa dönem borcunun yarısından daha azını ödemiş ise, kredi kartı çıkaran kuruluş limit artış talebini olumsuz karşılamaktadır. Ayrıca, kart kullanıcısı kredi kartı ödemelerini zamanında gerçekleştiriyorsa bu durum kişinin kredi notunu olumsuz etkileyeceğinden kredi kartı limit artış talebi bankası tarafından olumsuz karşılanacaktır. Bu yüzden, kart kullanıcısının kredi notunu artırıcı işlemler yapması gerekmektedir. Kredi kartı çıkaran kuruluşların kart sahibinin izni

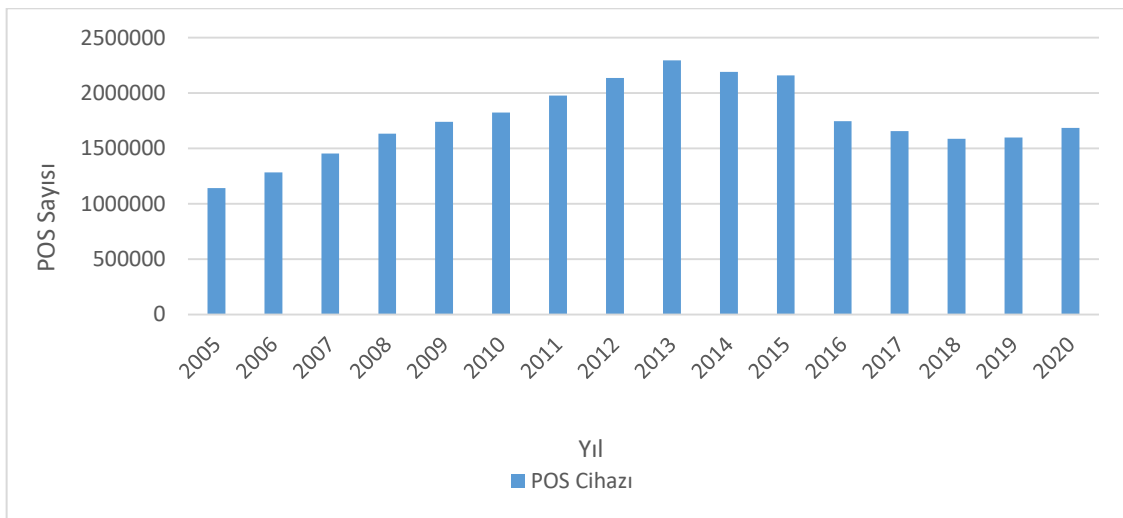
olmadan kredi kartı limitlerini izinsiz olarak artırma yetkileri bulunmamaktadır (FINDEKS, 2020).

1.4.2. Satış Noktası Terminalleri (Point of Sale – POS Makineleri)

POS makineleri “enerji ile çalışan telefon ve data hatlarını kullanarak elektronik ortamda kurulumu gerçekleştirilerek kurulum bankası ile iletişim sağlayarak, dünyadaki kartlı sisteme dahil bankaların bilişim sistemlerine ulaşarak 10-15 saniye gibi kısa sürede yetkilendirme (otorizasyon) alan ve kendi belleği ile de bazı kontrolleri yaparak satış belgesi basabilen bir tür bilgisayardır” (Kaya, 2015, s.301).

POS makineleri çipli, çipsiz, kablosuz ve temassız ödeme imkanı sunan makineler olmak üzere dört gruba ayrılabilir. Çipli ve çipsiz POS makineleri bağlı oldukları telefon hattı bağlantısını kullanarak kredi kartları üzerinde bulunan çipli veya manyetik şerit kısımları elektronik olarak okuyarak yapılan harcama tutarını kredi kartından tahsil eder. Kablosuz POS cihazları genellikle kurye çalışanları tarafından kullanılmakta ve internet bağlantısı olmadan çalışmamaktadır. Temassız ödeme imkanı sunan POS cihazları ise son yıllarda gelişen kredi kartlarının piyasasıyla birlikte önem kazanmış ve müşterilere şifre girmeden ödeme imkanı sağlamaktadır. Ancak, temassız ödeme özelliği bulunan POS cihazları siber dolandırıcı tarafından kullanıcıların bilgileri dışında cüzdanlarından habersiz işlem yapabildiği için, kredi kartı sahipleri için belirli riskler taşımaktadır (Karabulut, 2008, s.21).

Tablo 1.3. Türkiye’de POS Cihaz Sayılarının Yıllara Göre Değişimi (2005 – 2020)

Kaynak: BKMd, 2021

Tablo 1.3, Türkiye’de POS cihazlarının 2005 yılından 2020 yılına kadar olan değişimini göstermektedir. Tablo 1.3 incelendiğinde, 2005 yılında 1.140.957 olan POS cihaz sayısı 2020 yılında % 47.8 oranında artarak 1.686.009 olmuştur. POS cihaz sayısının en yüksek olduğu yıl 2.293.695 adet ile 2013 olarak gerçekleşmiştir.

1.4.3. Chip & PIN Uygulamaları

Chip & PIN sistemi, kredi kartı sahibi tarafından belirlenen PIN (Personel Identity Number - Kişisel Kimlik Numarası) numarası ile kullanıcıya daha güvenli alışveriş yapma imkanı sağlayan ATM sistemlerinin bir türüdür. Chip & PIN uygulamasının amacı, kredi kartının kaybolma, kopyalanma ve çalınma gibi olası risklerini minimize ederek, kart sahibinin bilgisi dışında gerçekleşebilecek harcamaların önüne geçmektir (Kaya, 2009, s.70). Türkiye, Chip & PIN uygulamasını 2006 tarihinden itibaren Fransa ve İngiltere ardından Avrupa’da kullanan üçüncü ülke olmuştur (Bayrakdaroğlu ve Altuntaş, 2015, s. 45).

1.4.4. Yetkilendirme (Otorizasyon)

Kredi kartlarında yetkilendirme (otorizasyon) kavramı dar anlamıyla kredi veya banka kartının kullanımı sırasında işlem yapılmadan önce kartı veren kuruluştan onay alınması işlemidir. Geniş anlamıyla yetkilendirme, “kredi kartı çıkaran kuruluşun ve üye işyeri sözleşmesi düzenleyen kuruluşun kredi kartı ile yapılmak istenen ödemeden haberdar olmasını, gerekli bazı kontrolleri yapmasını ve nihayet sistemdeki bazı borçların (üye işyerine alışveriş bedellerini ödeme borcu, kredi kartı hamilinin yaptığı alışverişin nakit tutarını kredi kartı çıkaran kuruluşa ödeme borcu, takas işleminden doğan borç) somutlaştırılması” sürecidir (Hoşlan, 2007, s. 105).

Otorizasyon sürecinde kredi kartını çıkaran kuruluş ile işlemi gerçekleştiren üye işyerinin kullandığı POS terminalinin bağlı olduğu banka her zaman aynı olmayabilir. Otorizasyon sürecinde altı farklı taraf yer almaktadır. Bunlar, kart sahibi, kartı çıkaran kuruluş, harcamanın yapıldığı üye işyeri, karta harcama yetkisini veren POS (ya da ATM) terminalinin bağlı olduğu banka, BKM ve uluslararası kart hamili ile üye işyerinin ülkesinin farklı olması durumunda Visa, Master Card, Amex, JCB gibi uluslararası kart sağlayıcılarıdır (Sungur, 2013, s.21).

1.5. KREDİ KARTLARININ SINIFLANDIRILMASI

Kredi kartları, yapılan çalışmalarda kredi kartı sistemine katılanların sayısına göre, sözleşme sorumluluğuna göre, yapısına göre, kullanım alanlarına göre ve işlevlerine göre sınıflandırılmaktadır.

1.5.1. Sisteme Katılanların Sayısına Göre Sınıflandırma

1.5.1.1. İki Taraflı Kredi Kartı Sistemi

Bu sistemde kredi kartını çıkaran kuruluş ile mal ve hizmet sunan kuruluş tek bir ticari işletme olarak tanımlanmaktadır (Hoşlan, 2007, s.62). Bir diğer ifadeyle, müşterilerine kredi kartı sağlayarak yalnızca kendi işyerinde veya kuruluşunda mal ve hizmet alımına imkan veren bir sistemdir. Bu sistemde şirketlerin amacı, müşterilerine kredi kartı sağlayarak satış cirolarını artırmak ve müşterilerini kendilerine bağlamaktır. Örneğin, ABD’de (Kohl’s, J.C. Penney gibi) büyük alışveriş mağazaları müşterilerine belirli limitlerde sadece kendi mağazasında kullanılmak şartıyla ‘store’ kredi kartları çıkarmaktadır. Müşteri, sahip olduğu kredi kartı ile belirli indirimlerden yararlanmakta ve dönem sonunda harcamış olduğu kredi kartı tutarını ödemektedir ve yapmış olduğu harcamalardan ödül puanı da kazanmaktadır. Bu kartın bir diğer özelliği de, kart hamiline ek bir kredi imkanının sağlanmaması, kart kullanımının yalnızca kartı çıkaran işletme ve onun şubeleriyle sınırlı olmasıdır (Akipek, 2003, s.106). Şekil 1.2, kredi kartlarında iki taraflı sistemin işleyişini özetlemektedir.

Şekil 1.2: Kredi kartlarında İki Taraflı Sistemin İşleyişi

Kaynak: Yılmaz, E. (2000)

1.5.1.2. Basit Üç Taraflı Kredi Kartı Sistemi

Basit üç taraflı kredi kartı sistemi, kart hamili, üye işyeri ve kredi kartını piyasaya süren finansal kuruluş olmak üzere üç katılımcıdan oluşmaktadır (Kuntalp, 1996, s.274). Bu sistemde, kredi kartını çıkaran finansal kuruluş herhangi bir mal veya hizmet sunmadan, üye olmak isteyen işyerleriyle sözleşme imzalamakta ve kart sahipleri sisteme olan üye işyerlerinde nakit para kullanmaksızın kullanabilmektedir. Daha sonra, üye işyeri kart sahibinin yapmış olduğu alışveriş tutarını gösteren harcama belgesini kartı çıkaran kuruluşa ibraz ederek harcama tutarını tahsil eder (Akipek, 2002, s.107).

1.5.1.3. Genişletilmiş (Özellikli) Üç Taraflı Kredi Kartı Sistemi

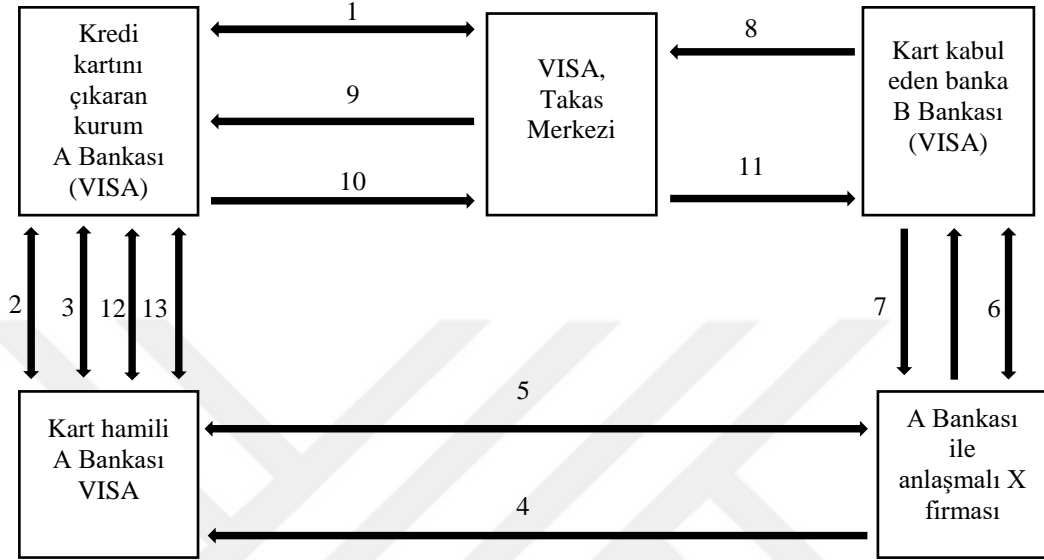
Basit üç taraflı kredi kartı sistemine uluslararası düzeyde faaliyet gösteren finansal kuruluşun (VISA, MasterCard, American Express gibi) dahil olmasıyla ortaya çıkan genişletilmiş (özellikli) üç taraflı kredi kartı sistemi basit bir ifadeyle şu şekilde işlemektedir. Kredi kartı çıkarmayı planlayan ticari işletme, bizzat kredi kartı çıkartmak yerine, uluslararası markalı kredi kartı kuruluşlarının biriyle (VISA, MasterCard, American Express ve Diners Club vb.) lisans anlaşmaları yaparak, müşterilerine dünyanın her yerinde geçerli olabilecek nakit gerektirmeksizin kullanabilecekleri kredi kartlarını pazarlamaktadırlar (Takan ve Boyacıoğlu, 2010, s.197; Kaya, 2015, s.297). Bu sistemde, banka kredi kartını kullandığı üye işyerlerinden işlem başına sabit ve/veya işlem tutarlarının bir oranı şeklinde komisyon ücretleri alırken; tüketicilerden sabit dönemlik kart ücretleri ve/veya işlem tutarlarının bir oranı şeklinde ücret almak suretiyle ödeme işlemlerine aracılık etmektedir (Yereli ve Koç, 2010, s.4). Üç taraflı kredi kartı sistemini 1950 yılında ilk kez New York'ta Diners Club kullanmıştır (Kaya, 2008, s.26).

Yılmaz (2000, s. 20-21)'a göre, bu sistemde temel beş taraf bulunmaktadır. Bunlar,

- 1.** Kart hamili,
- 2.** Lisans alarak kart çıkartan banka ya da kuruluş (Issuer),
- 3.** Lisans veren kredi kartı organizasyon şirketi (VISA, MasterCard, American Express ve Diners Club vb.),

4. Mal ve hizmet satan üye işyeri ile sözleşme imzalayan başka diğer bankalar (Acquirer),
5. Üye işyeri

Şekil 1.3’de üç taraflı kartlı ödeme sisteminin işleyişi özetlenmektedir.

Şekil 1.3. Kredi kartlarında Üç Taraflı Sistemin İşleyişi

Kaynak: Yılmaz, E. (2000)

Şekil 1.3’e göre,

1. A bankası, uluslararası kredi kart şirketi olan VISA ile lisans anlaşması yaparak kredi kartı çıkarma yetkisi alır ve VISA logosunu kullanmaya başlar.
2. A bankası, kendi kredi kartını kullanmak isteyen kart hamili ile bir sözleşme imzalar.
3. A bankası kredi kartı hamiline kartı teslim eder.
4. Kredi kartı hamili, A bankası ile anlaşmalı olan işyeri ile alışveriş yapar.
5. Yapılan alışveriş sonrası kredi kartı hamili kartı işyerine ibraz eder.
6. Harcama belgesi, işyeri ile anlaşması olan bankaya ibraz edilir.
7. B bankası, harcama bedelini işyerine öder.
8. B bankası, kendisine anlaşmalı işyeri tarafından ibraz edilen harcama belgesini takas merkezine bildirir.
9. Takas merkezi kredi kartı hamili tarafından gerçekleştirilen bu harcamayı kart hamilinin bankasına (A) bildirir.

10. A bankası, takas merkezine yapılan alışveriş tutarını öder.
11. Takas merkezi kendisine ödenen tutarı işyerinin bankasına (B) öder.
12. A bankası, yapılan bu harcamayı dönem sonunda kart hamilinin hesap bildirim cetveline yansıtır.
13. Kart hamili kendisine yansıtılan kredi kartı borcunu son ödeme tarihine kadar öder.

1.5.1.4. Karma Kredi Kartı Sistemi

Karma sistem, iki taraflı sistemden farklı olarak tüketiciye sahip olduğu kredi kartını birden fazla işyerinde kullanabilme imkanı sunmaktadır (Buhur, 2000, s.24). Bu sistemin işleyişi hem iki taraflı hem de üç taraflı kredi kartı sisteminin özelliklerini içermesinden dolayı karma sistem adıyla adlandırılmıştır (Budak, 2011, s.24). Bu sistemin en bariz örneği aynı sektörde çalışan işletmelerde (havayolu şirketleri vb.) görülmektedir (Karabulut, 2008, s.30).

1.5.2. Sözleşme Sorumluluğuna Göre Sınırlandırma

Kredi kartları sözleşme sorumluluğuna göre bireysel müşteri kartları, şirket kartları ve asli ve ek kartlar olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.5.2.1. Bireysel Müşteri Kartları

Bireysel müşteri kartları, kredi kartı ile yapılan tüm işlemlerden kredi kartı sözleşmesini imzalayan gerçek kart sahibinin sorumlu olduğu, tüketicinin dönemlik harcamalarının ve temel ihtiyaçlarının giderilmesinde sıklıkla kullandığı şahsi kredi kartlarıdır. Bu kart tipleri, piyasada en yaygın kullanılan kartlardır. Bireysel müşteri kartlarının, gerçek kişi adına düzenlenmesi, yapılan tüm harcamalardan sadece kredi kartı sahibinin sorumlu olması ve birden fazla kişinin kullanamaması gibi özellikleri bulunmaktadır (Gümüş, 2014, s.582; Teoman, 1989, s.48; Çırpan, 2000, s.54-55; İşgüzar, 2003, s.45).

1.5.2.2. Şirket Kartları

Şirket kartları, bireysel müşteri kartlarına benzeyen ancak kredi kartı ile yapılan harcamalardan firmanın müteselsil olarak sorumlu olduğu kartlardır. Belirli bir harcama limiti olmayan şirket kartlarında, kredi kartı gerçek veya tüzel kişi üzerinden açılmakta ve aylık kart ekstraları kart hamilinin isteğine göre ya kendisine ya da doğrudan ilgili şirkete gönderilmektedir. Bu tür kredi kartlarını genellikle ilgili firmada üst düzey yöneticiler ve pazarlama elemanları kullanmaktadır (Bakır, 2000, s.197; Kırçova, 2000, s.18; Bilgen, 2008, s.24). Bu tür özelliklerinden dolayı, şirket kredi kartları bireysel kredi kartlarından ayrılmaktadır (Aydın, 1991, s.15; Kaya, 2009a, s.79).

1.5.2.3. Asli ve Ek Kartlar

Asli kredi kartı, hukuki açıdan gerçek veya tüzel kişinin nam ve hesabına açılan bireysel veya şirket kredi kartlarıdır (Çırpan, 2000, s.55). Öte yandan ek kredi kartı, asıl kart hamilinin bilgisi ve talebi dahilinde, mevcut kredi kartına ek olarak asıl kart hamilinin belirleyeceği kişiye (genellikle aile bireyleri için) özel olarak çıkarılan ve kart limiti asıl kart hamiline tanınan harcama limitini geçmemek şartıyla ana kredi kartı üzerinden mal ve hizmet alımı ile nakit çekme imkanı tanıyan kredi kartı olarak tanımlanmaktadır (Açıkgül ve Açıkgül, 2007, s.147). Ek kart limiti, ana kart sahibi tarafından kendi kredi kartı limitinden bağımsız olarak belirlenebilmekte ve asıl kart sahibi ile ek kart sahibi yapılan harcamalardan birlikte sorumluluktadırlar (Reisoğlu, 2004, s.105).

1.5.3. İşlevlerine Göre Sınıflandırma

Kredi kartları işlevlerine dört farklı grupta incelenmektedir. Bunlar, klasik ve premium kartlar, ortak kartlar, sanal kartlar ve mağaza kartlarıdır.

1.5.3.1. Klasik ve Premium Kartlar

Kredi kartları, kart sahiplerinin gelir seviyelerine göre, klasik ve premium kartlar olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır. Klasik kartlar, harcama limitleri müşterilerinin gelirleriyle orantılı olarak tahsis edilen ve genellikle orta seviye gelir düzeyine

müşterilere kullandırılan kredi kartlarıdır. Premium kartlar ise, kullanıcıya yurt içinde örneğin Türkiye’de Türk Lirası üzerinden yurt dışında ise Dolar veya Euro üzerinden işlem yapabilmesine imkan sağlayan uluslararası geçerliliği olan ve genellikle üst düzey gelir seviyesine sahip bireylere tahsis edilen kredi kartlarıdır (Kaya, 2015, s.305; Yılmaz, 2000, s.14). Klasik kartları premium kartlardan ayıran temel özellikler, kart hamiline sağlanacak kart limiti ve kredi kartı kullanımını için ödenen üyelik ücretleridir.

1.5.3.2. Ortak Kredi Kartları

Ortak kredi kartları, kredi kartını sağlayan finansal kuruluş ile finansal özelliği olmayan ticari işletmenin birlikte anlaşmaları sonucunda müşterilerin kullanımına sunulan kredi kartlarıdır. Bu kredi kartı vasıtasıyla, her iki taraf da markalarının bilinirliğini, sahip oldukları pazar paylarını, müşteri portföylerini ve dolayısıyla karlarını artırmayı hedeflemektedir (Lan, 1994, s.15; Budak, 2011, s.47).

Ortak kredi kartlarının bir takım özellikleri bulunmaktadır. Birincisi, ortak kredi kartının üzerinde hem kredi kartını çıkaran finansal kuruluşun hem de ticari işletmenin logosu (amblemi) yer almaktadır. İkincisi, diğer klasik kredi kartları gibi tüm dünyada yapılan kartlı ödemelerde geçerlidir (Yılmaz, 2000, s.158). Üçüncüsü ise, ortak kredi kartı sahibi üye işyerinin sunmuş olduğu promosyonlardan ve özel indirimlerden faydalanabilmekte, harcama tutarına göre ödül puan kazanabilmekte ve gerektiğinde faizli veya faizsiz taksitli alışveriş imkanlarından yararlanabilmektedir (Yılmaz, 2000, s.15).

Ortak kredi kartlarının “co-branded kart” ve “affinity kart” olmak üzere iki farklı kullanımı bulunmaktadır. Co-branded kart (BKM,1998:1); “müşteri gözünde değer sahibi olmuş bir markaya sahip olan bir ticari kuruluşun, kart ihraç eden bir banka ile yapmış olduğu stratejik ortaklıktan doğan kredi kartı türü” olarak bilinmektedir. Affinity kart ise, kredi kartı çıkaran finansal kuruluş tarafından sosyal amaç için kurulmuş kurum ve kuruluşlara özel olarak çıkarılan, kart hamilinin yapmış olduğu işlemlerden dolayı üyesi olduğu kurum ve kuruluşlara belirli bir komisyon ödenmesini gerektiren ve kart sahibine herhangi bir avantaj sağlamayan kartlardır (Kaya, 2009a, s.80). Örneğin, bazı futbol kulüplerinin kendi taraftarlarına ve üniversitelerin kendi mezunlarına yönelik özel çıkarmış kartlar “affinity” kartlara örnek olarak verilebilir.

1.5.3.3. Sanal Kartlar

Sanal kartlar (Virtual Cards), kredi kartını çıkaran bankanın müşterilerine internet üzerinden alışveriş yapmasına imkan sağladığı, üzerinde orjinal kredi kartından farklı kart numarası, son kullanma tarihi ve güvenlik kodu bulunan ve fiziksel (plastik kart basılmayan) olarak taşınamayan kredi kartlarıdır. Sanal kartların özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Sanal kartın limiti, bağlı olduğu asıl kartın kullanılabilir limitini geçemez.
- Sanal kredi kartının limitini kart hamili kendisi belirler ve başlangıç limiti sıfır TL'dir. İsteğe göre, kart sahibi alışverişini tamamladıktan sonra limitini düşürebilir veya kapatabilir.
- Yurt içi veya yurt dışı sitelerden yapılacak işlemlerde kolaylıkla kullanılabilir. Yapılan harcamalar isteğe bağlı olarak hem TL hem de USD olarak ödenebilir.
- Asıl hesaba bağlı birden fazla sanal kart çıkarılabilir ve her sanal kartın kendisine ait kart numarası bulunmaktadır. Ayrıca, oluşturulan her bir sanal kart için birbirinden farklı isim belirlenebilir veya mevcut isim değiştirilebilir.
- Sanal kart ile nakit çekim (avans) yapılamaz.
- Sanal kart, online olarak kullanılma özelliğinden dolayı kaybolma veya çalınma gibi riskleri barındırmamaktadır.

1.5.3.4. Mağaza Kartları

Mağaza kartları (store cards), işleyiş bakımından banka kredi kartlarına benzeyen ve mağazaların satışlarını artırmak için müşterilerinin kullanımına sundukları kartlardır (Kırçova, 2007, s.16). Mağaza kartları yurtdışında sadece kartı çıkaran mağazada geçerli olan, kart sahibine ilgili mağazada özel indirim ve taksit gibi avantajlar sağlayan kartlardır. Mağaza kartlarının üzerinde mağazanın kendi logosu dışında uluslararası kredi kartı şirketlerine ait (VISA veya MasterCard) logolar da yer almaktadır (Bayar, 2007, s.24). Türkiye'de ise mağaza kartları hediye kartları (gift cards) olarak da bilinmektedir. Kart sahibi sadece karta yüklediği limit kadar harcama yapabilmektedir.

1.5.4. Yapısına Göre Sınırlandırma

Kredi kartları yapılarına göre plastik (manyetik) kartlar, akıllı (çipli) kartlar ve temassız kartlar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

1.5.4.1. Plastik (Manyetik) Kartlar

Plastik kartlar, belirli standartlar çerçevesinde plastik hammaddesinden üretilen ve kağıt paranın yerine kullanılan ödeme araçlarıdır (Yılmaz, 2000, s.1). Plastik kartlar, para taşıma riskini azaltması, hamiline itibar duygusu kazandırması, ödeme kolaylığı sağlaması ve kullanımı sonucunda ödül puanları kazandırması bakımından kart sahibine birtakım avantajlar sağlamaktadır (Kaya, 2009a, s.1). Günümüzde bankacılık sektöründe yaşanan teknolojik gelişmelere paralel olarak, plastik kartlar, kredi kartları, banka kartları, masraf kartları, ortak kartlar, gezi ve eğlence kartları, mağaza kartları, şirket kartları, akıllı kartlar ve sanal kartlar gibi farklı şekillerde tüketicilere sunulmaktadır (Bakır, 2000, s.193-194; Korkmaz ve Gövdeli, 2004, s.4).

1.5.4.2. Akıllı (Çipli/Sanal) Kartlar

Akıllı (çipli/sanal) kartlar, mevcut klasik plastik kartlara nazaran “donanım”, “yazılım” ve “uygulama” gibi güvenlik unsurlarına sahip olan ve üzerinde kart içine gömülü şekilde bulunan altın sarısı renginde “chip (elektronik yonga)” olarak adlandırılan bir mikro işlemci bulunmaktadır. Bu mikro işlemcinin fonksiyonu kart ile yapılan bilgileri işlemek ve depolamaktır. Günümüzde akıllı kartlar telekomünikasyon (ön ödemeli telefon kartları ve SIM kartları), finans (banka ve kredi kartları, elektronik para), ulaşım (geçiş kontrol sistemleri, havayolu biletleri), kişisel veriler sunan kartlar (nüfus cüzdanı, sürücü kimlikleri, okul kimlikleri) gibi birçok sektörde yaygın olarak kullanılmaktadır (Kaya, 2009a, s.84; Erdinç, 2002, s.18-19).

Akıllı kartların sahip olduğu avantajları şu şekilde sıralanabilir (Erdinç, 2002, s.18-19).

- Sahip olduğu işlem hızı sayesinde kullanıcılarına zaman tasarrufu sağlar.
- Nakit para taşımadan dolayı oluşabilecek riskleri ortadan kaldırır.
- Kullanıldığı bazı sektörlerde hizmet verimliliğini artırır.

- Mikro işlemci özelliği sayesinde manyetik bantlı kartlara kıyasla daha fazla veri depolar.
- Farklı sektörlere ait işlemleri tek bir kart üzerinden gerçekleştirebilir (Kredi kartı, kimlik kartı vb.)

Dünya’da akıllı (çipli) kartlar ilk kez 1996 yılında New York’ta kullanılmıştır. Türkiye ise bu tür kartların kullanımına 1 Ocak 2006 tarihinde başlamıştır (Kaya, 2008, s. 84).

1.5.4.3. Temassız Kredi Kartları

Temassız kredi kartları “taşıdığı mikroçip haricinde içerdiği anten ile ödeme noktalarında kartın terminale tutulması aracılığı ile kurulan bağlantı sayesinde hızlı ve güvenli işlem yapma imkanı sağlar” (Budak, 2011, s.49). Bu tür kredi kartlarının üzerinde temassız ödeme özelliğine sahip olduğunu gösteren (☎) işareti bulunmaktadır. Kart sahibi, temassız ödeme özelliği bulunan kredi kartını POS cihazına ya da Ödeme Kaydedici Cihaza (ÖKC) yaklaştırılarak herhangi bir şifre kullanmaksızın tarafından yapılan düzenlemeyle kişilerin belirli bir limite kadar harcamalarını ödeyebilmelerine izin vermektedir. 7 Mayıs 2021 tarihinde yapılan tutar güncellemesine göre bu tarihten itibaren kredi kartı sahibi tek seferde 350 TL’ye kadar olan harcamasını temassız olarak ödeyebilmektedir. Kredi kartı ile üst üste yapılabilecek işlem sayısı kartı veren finansal kuruluş tarafından müşteriye özel belirlenmektedir.

1.5.5. Kullanım Alanlarına Göre Sınırlandırma

Kredi kartları kullanım alanlarına göre, yurt içi kredi kartları ve yurtdışı kredi kartları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

1.5.5.1. Yurtiçi Kredi Kartlar

Yurtiçi kredi kartları, sadece yurt içinde kullanılabilen kredi kartı türüdür. Kredi kartının yurt dışında kullanılabilme özelliği olmasına rağmen kart hamili kredi kartını sadece yurt içindeki harcamaları için kullanabilir (İşgüzar, 2003, s.46; Sayın, 2005, s.18).

1.5.5.2. Yurtdışı Kredi Kartlar

Yurt dışı kredi kartları, sadece yurt dışında geçerli olan kredi kart türüdür. Kart hamili kredi kartı ile yapmış olduğu harcamaları isteğine göre döviz üzerinden veya işlemin gerçekleştiği günkü ulusal para birimi cinsinden ödeyebilmektedir (İşgüzar, 2003, s.46; Sayın, 2005, s.18).

1.6. TÜRKİYE’DE HİZMET SUNAN ÖDEME SİSTEMLERİ

Türkiye’de yoğunlukla kullanılan beş farklı ödeme sistemi bulunmaktadır. Bunlar, VISA International ve VISA Europe, MasterCard International, Diners Club, American Express International ve Japan Credit Bureau International. Bu bölümde, her bir ödeme sistemi ayrı ayrı ele alınacaktır.

1.6.1. Visa International ve VISA Europe

1958 yılında Bank of America tarafından piyasaya sürülen ve ilk tüketici kredi kartı olan BankAmericard, 1976 yılından itibaren her dilde aynı anlama VISA olarak değiştirilmiş ve günümüzde 200’den fazla ülkede ve bölgede geçerli olan, tüketicileri, bankaları ve devletleri birbirine bağlayan uluslararası bir finansal ödeme teknolojisi sistemidir (Budak, 2011, s.39). VISA, “özel sektörün rekabet gücü ve yenilikleri ile ölçek ekonomisini birleştirmekte, paylaşılan teknoloji ve altyapı ile gerçekleştirilen uygulamaların işlemlerini sağlamakta, sistem için denetleme görevi üstlenmekte ve verimli ağ yapısı ile yurtiçi ve yurtdışı ticarete olanak sağlamaktadır” (VISA, 2020).

1980’li ve 1990’lı yıllar VISA’nın ilkleri öne çıkardığı yıllar olmuştur. Örneğin, VISA 1983 yılında “ne zaman, nerede istenirse” sloganıyla 24 saat boyunca dünyanın her yerinde nakit çekimine imkan sağlayan ATM ağlarını kurmuş, 1986 yılında Visa sadece seyahat ve iş için kullanılan bir ödeme aracı olmaktan çıkarak gündelik ihtiyaçlar için kullanılabilen bir kart haline gelmiş, 1986 yılında 21 farklı para biriminde çoklu para biriminin takas edilmesinin önünü açan yenilikler sağlamış, 1993 yılında sinir ağı teknolojisini kullanarak sahteciliği önlemeye çalışmış ve 1995 yılında ise uluslararası kabul gören ve bir çipli kart özelliğinde olan EMV’yi oluşturmuştur. 2000’li yılların

ortasında Visa globalleşme politikasıyla Visa Kanada, Visa ABD ve Asya Pasifik, Latin Amerika, Karayipler, Orta ve Doğu Avrupa ile Afrika'yı da içeren bir anonim şirket ortaklığı olan Visa Inc.'ı kurmuştur. 2016 yılında ise Visa Inc., Visa Europe satın alarak global bir ödeme sistemi olma özelliğini tek bir şirkette toplamıştır. Şirketinin logosu mavi ve altın rengi bir bayrak olarak belirlenmiştir (VISA, 2020; Budak, 2011, s.39).

Visa logolu kredi kartları 4 rakamı ile başlamakta ve 16 hane numaradan oluşmaktadır. Kredi kartının arka yüzünde manyetik okuyucu üzerinde karta özel olarak güvenlik amacıyla tanımlanan numaralar “Kart Doğrulama Değeri” (CVV - Card Validation Value) kısaltmasıyla ifade edilmektedir.

1.6.2. MasterCard International

Dünya’da Visa logolu ödeme kartlarından sonra bütün ülkelerde en çok işlem yapılan ikinci kart ödeme sistemidir. MasterCard kart sistemi, Kaliforniya’da faaliyet gösteren bir grup (HSBC, United California Bank, Crocker National Bank ve Bank of California) çok uluslu finans şirketinin bir araya gelmesiyle 1966 yılından önce “Master Charge: The Interbank Card” ismiyle faaliyete geçmiş ve 1979 yılında günümüzdeki MasterCard ismini almıştır. 2006 yılının yarısından itibaren ismini MasterCard Worldwide olarak olarak değiştirmiştir. Şirketin logosunu iç içe geçmiş kırmızı ve sarı renkli yuvarlak olarak belirlenmiştir.

MasterCard logolu ödeme kartlarının kart numarası 16 hanelidir ve her bir rakamın bir anlamı bulunmaktadır. Örneğin, bu tür kartlar 5 rakamı ile başlamakta ve kartın ilk 6 rakamı kartı çıkaran finansal kuruluşu ifade etmektedir. Daha sonraki rakamlar ise banka tarafından kart sahibine atanış numarasıdır. Visa logolu kartlara benzer şekilde, kredi kartının arka yüzünde manyetik okuyucu üzerinde karta özel tanımlanmış CVC “Kart Doğrulama Kodu” (CVC - Card Validation Code) kodu yer almaktadır. Türkiye’de 19 banka tarafından MasterCard logolu ödeme kartları müşterilerine sunulmaktadır (MasterCard, 2020).

1.6.3. Diners Club International (DCI)

Üç taraflı kredi kartı sistemini ilk defa kullanan ve dünyanın ilk bağımsız ödeme kartı olan Diners Club (DC), 1950 yılında piyasaya çıkarılmış ve 1967 yılında dünya

üzerinde 130 ülkede kabul edilen bir ödeme sistemi haline gelmiştir. 2008 yılında Discover Finans Servisi şirketi DC'yi Citibank'tan 165 milyon dolara satın alarak 2011 yılından itibaren kendi logosunu DC kartlarına işlemeye başlamıştır ve günümüzde dünyada 200 ülkede 189 milyon kart kullanıcısı tarafından kullanılmaktadır (DinersClub, 2020). Türkiye'de ise DC ödeme sistemi, 1968 yılından beri kullanılmakta ve Alternatif Bank ile yapmış olduğu anlaşma ile müşterilerine hizmet sunmaktadır (Yılmaz, 2000, s.83-84).

1.6.4. American Express (AMEX) International

American Express (AMEX) 1850'li yıllarda New York'ta insanların değer verdikleri eşyaları taşımak için güvенеbilecekleri bir nakliye şirketi olarak faaliyetlerine başlamıştır. Daha sonra, 1958 yılından itibaren müşterilerinin günlük yaşamlarını desteklemek amacıyla özellikle “seyahat ve eğlence sektöründe” önde gelen küresel bir ödeme aracı olmuştur (Kırçova, 2007, s.20; Yılmaz, 2000, s.1999; Kaya, 2009a, s.57). Dünya'da 2019 yılı sonu itibarıyla 114,4 milyon AMEX kredi kartı işlem görmektedir. AMEX, Türkiye'de ise 1996 yılına kadar Egebank, 1996-2006 yılları arasında Akbank ve 2006 yılından itibaren ise Türkiye Garanti BBVA Bankası A.Ş. ile yapmış olduğu lisans anlaşmalarıyla logolu finansal ürünleri müşterilerine sunmaktadır (American Express, 2020).

1.6.5. Japan Credit Bureau (JCB) International

Japon Kredi Bürosu (JCB), “Japonya bankalarının kredi kartı operasyonlarını kendi kendilerine yapmalarının yasaklanması nedeniyle 1961 yılında yerel işlemleri gerçekleştirmek amacıyla Sanwa Bank tarafından kurulmuştur” (Yılmaz, 2000, s.200). 1980'li yılların başından itibaren uluslararası kabul gören ve kartlı ödeme sistemleri arasına girmiştir. 2019 yılı itibarıyla dünyada 141,5 milyon JCB kart kullanıcısı bulunmakta ve yaklaşık 30 milyon üye işyeri tarafından kabul görmektedir (JCB, 2020). Türkiye'de JCB ödeme sistemi Türkiye İş Bankası POS cihazlarında kabul edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KARTLARININ EKONOMİK ETKİLERİ

Bu bölümde, kredi kartı kullanımının milli gelir, istihdam, turizm, enflasyon, kayıt dışı ekonomi, elektronik ticaret, faiz oranı ve para politikası gibi temel makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri incelenmiştir.

2.1. KREDİ KARTLARININ MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

2.1.1. Kredi Kartı Kullanımının Milli Gelire Etkisi

Milli gelir, bir yıl içinde bir ülkede üretilen tüm yeni mal ve hizmetlerin nihai çıktısının toplam değeridir. Milli gelir, ülke ekonomisinin büyüklüğü ve ekonomik performansının ölçülmesi, ekonominin gelecekteki gelişim trendinin tahmin edilmesi, devlet otoritelerine uygun kalkınma planları ve politikaları önererek büyüme oranlarının belirlenmesi ile işletmelere ekonominin performansına göre gelecekteki talebi tahmin etmelerine olanak sağlaması açısından önemlidir (Özsoy ve Tosunoğlu, 2017, s.286-287).

Kredi kartı harcamalarının milli gelir üzerinde pozitif etkisinin olduğu bilinmektedir. Artan kredi kartı harcamaları, bir ekonomide dolaşan para miktarını artırarak bireylerin tüketim harcamalarının artmasına neden olur. Milli gelir düzeyi aynı zamanda ekonomideki istihdam düzeyine ve efektif talebe (tüketim talebi + yatırım talebi) eşit olduğundan, kredi kartı ile yapılan harcamalar toplumun tüketim eğilimini çarpan etkisi yardımıyla ekonominin üretim ve istihdam seviyesini artırarak, dolaylı yoldan milli geliri etkilemektedir. MasterCard ve Boğaziçi Üniversitesi tarafından yapılan “Türkiye’de Nakit ve Kart Ödemelerinin Karşılaştırmalı Maliyeti’ raporuna göre, 100 TL’lik bir harcamanın nakit yerine kredi kartı ile yapılması durumunda Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)’de %0.27’lik bir etkinlik artışına neden olacağı vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Kızılot vd. tarafından 2014 yılında yapılan çalışma sonucunda, her 1 TL’lik kredi kartı harcaması GSYİH’yi 1.75 TL artırdığı bulunulmuştur (Kızılot, 2014, s.19).

2.1.2. Kredi Kartı Kullanımının İstihdama Etkisi

İstihdam, bir ülkenin ekonomik, politik, sosyal ve kalkınma sürecini etkileyen önemli parametrelerden bir tanesidir. İstihdam, kısaca işveren ile çalışan arasında gerçekleşen ücretli bir iş sözleşmesini ifade eder (Karaman, 2013, s. 303-304).

Kredi kartı harcamalarının artması, ekonomide yeni istihdam olanaklarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Örneğin, bir ülkede istihdam seviyesi aynı zamanda o ülkede milli gelir düzeyini belirlediğinden, kredi kartı harcamalarındaki pozitif yönlü değişimler yeni iş olanaklarının ortaya çıkmasına ve dolayısıyla istihdam alanlarının genişlemesine yol açacaktır. Ayrıca, kredi kartı kullanan birey sayısının artması, bankaların veya kredi kartı pazarlayan şirketler için (örn. pazarlama, reklam, vb.) yeni müşterilere ulaşmak anlamına geleceğinden, iş arayan kesim için yeni iş kolları yaratacaktır (Yücel ve Çiftçi, 2019, s.389).

2.1.3. Kredi Kartı Kullanımının Turizme Etkisi

Bacasız endüstri olarak da ifade edilen turizm, en basit ifadeyle, insanların dünyanın bir bölümünden diğerine hareketi olarak tanımlanabilir. Turizm ülke ekonomisini sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan etkileyen önemli bir iletişim faaliyetidir. İnsanlar yaşam standartlarının yükselmesiyle birlikte, farklı kültürleri tanımak, tarihi, dini ve doğal güzellikleri keşfetmek, eğitim düzeylerini artırmak, sağlık hizmetlerinden faydalanmak ve yeni istihdam alanları oluşturmak amacıyla sürekli yaşadıkları yer dışında başka yerlere seyahat ederler (Çıtak, 2018, s.206).

Kredi kartı kullanımıyla turizm sektörü birbiriyle yakından bağlantılıdır. Örneğin, insanlar, kredi kartlarının sağlamış olduğu taksit imkânlarıyla birlikte erken tatil fırsatlarından yararlanmakta ve bu faaliyetten doğan ödemelerini uzun vadeye yayabilmektedirler. Bu durum, finansal kuruluşlar ile turizm işletmecileri arasındaki ilişkinin artmasına sebep olmaktadır. BKM'nin 2019 yılında yayınlamış olduğu rapora göre, kartlı ödemelerde hava yolları, konaklama ve seyahat acenteleri en fazla artış gözlenen sektörler arasında yer almaktadır. Özellikle, Ocak 2020 tarihinden itibaren dünya üzerinde etkisini sürdüren yeni tip Korona virüs (Covid-19) salgınının ekonomik etkilerini daha aza indirmek ve yurtiçi turizmi canlandırmak amacıyla, BDDK yurt içi

havayolu, seyahat acentaları ve konaklama harcamalarında kredi kartı taksit sınırını 12 aydan 18 aya çıkarmıştır (BDDK, 2020).

2.1.4. Kredi Kartı Kullanımının Enflasyona Etkisi

Enflasyon, ortalama fiyatlar genel düzeyindeki uzun bir zaman periyodu boyunca sürekli artışını ifade etmektedir. Burada önemli olan, herhangi bir maldaki fiyat değişimi değil, ekonomide enflasyon ölçümü için kullanılan sepetteki bütün malların fiyatlarındaki artıştır (Özcan, 2014, s. 34).

Kredi kartı kullanımı enflasyonu hem negatif hem de pozitif yönde etkilemektedir. Üretim seviyesinin yetersiz olduğu dönemlerde, kredi kartlarının yaygın kullanımı bireylerin ödeme ve borçlanma imkânlarını artırarak toplam tüketim eğilimlerini artıracak ve bu durum enflasyonu artırıcı etki yapacaktır. Geanakoplos ve Dubey (2009) yaptıkları çalışmada parasal müdahalenin olmadığı bir ortamda kredi kartlarının yaygın kullanımı ile ticarete verimliliğin arttığını ve bu durumun paranın dolaşım hızını artırarak enflasyona neden olduğunu bulmuşlardır. Burada kredi kartı bir bakıma kaydi para yaratma işlevi görmektedir. Yardımcı (2006) yılında 1994-2004 dönemlerini kapsayan çalışmasında, Türkiye’de kredi kartı harcamaları ile enflasyon arasında hem kısa dönemde hem de uzun dönemli pozitif ilişki bulmuştur. Benzer bir çalışmada, Uzgören vd. (2007) kredi kartı harcamasının enflasyonu artırıcı bir fonksiyona sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Öte yandan, Gazi Üniversitesi, Maliye-Vergi Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi raporuna göre, bireylerin alışverişlerini kredi kartlarıyla yapması durumunda dönem enflasyonu 0,017 oranında azalmaktadır. Aşağıdaki tabloda, Türkiye’de belirli yıllarda kredi kartı kullanım miktarları ile gerçekleşen enflasyon oranları arasındaki ilişki verilmiştir.

Tablo 2.1. Türkiye’de Kredi Kartı Sayısı ile Gerçekleşen Enflasyon Oranı Arasındaki İlişki

Yıllar	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Kredi kartı	29.978.24	46.956.12	58.215.31	58.795.47	62.453.61	66.304.60	69.825.82
Enflasyon	7,72	6,40	8,81	8,53	11,92	20,30	11,84

Kaynak: BKM, TCMB

2005 yılı itibarıyla yaklaşık 29 milyon 978 bin adet olan toplam kredi kartı miktarı 2019 yılı sonu itibarıyla %132 oranında artarak 69 milyon 825 bin adete yükselmiştir. Buna karşılık, enflasyon oranındaki değişim yıllar itibarıyla inişli çıkışlı bir trend göstermektedir. 2005 yılında %7.72 olan enflasyon oranı kredi kartı sayısındaki artışa paralel olarak 2019 yılında %11.84'e yükselmiştir.

2.1.5. Kredi Kartı Kullanımının Kayıt Dışı Ekonomiye Etkisi

Kayıt dışı ekonomi, "GSMH hesaplarını elde etmede kullanılan, bilinen istatistik yöntemlerine göre tahmin edilemeyen ve gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerin tümüdür" (Derdiyok, 1993, s.54). Kayıt dışı ekonomi, ülke ekonomileri için nedenleri ve sonuçları itibarıyla çözülmesi gereken ciddi sorunlardan birisidir. Bir ekonomide kayıt dışının artması hem çalışanların güvencesiz kalmasına hem de kayıtlı ekonomi aleyhinde haksız rekabete neden olmaktadır (Us, 2004, s.1). Maliye Bakanlığı'nın 2018 yılında yayınladığı "Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Eylem Planı"nda Türkiye'de üretilen her 4 TL'lik mal ve hizmetin 1 TL'sinin kayıt dışı olduğu belirtilmektedir.

Kayıt dışı için önerilen çözümler arasında kredi kartları önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, devlet, eylem planında 'internetten yapılan alışverişlerde' bireylerin kredi kartı kullanımını özendirerek, kayıt dışı işlemlerin azaltılmasını planlamaktadır. Kredi kartı kullanımının kayıt dışı ekonomiye sağladığı katkılar şu şekilde sıralanabilir (Cengiz, 2009, s.180; Özkül ve Tapşın, 2010, s.139).

1. Mal ve hizmetlerin izlenmesine imkân tanır.
2. Kartlı ödeme sistemleri, elektronik ticareti artırıcı etki sağlar,
3. Vergi kayıplarının azaltılmasını sağlar.

2.1.6. Kredi Kartı Kullanımının Elektronik Ticarete Etkisi

Elektronik Ticaret (e-ticaret), dar anlamıyla, firmalara ve bireylere internet aracılığıyla ürün ve hizmet almasını ve satmasını ifade etmektedir. Geniş anlamıyla ise, Türkiye E-Ticaret Koordinasyon Kurulu (ETTK) tarafından yapılan tanıma göre, e-ticaret "bireylerin ve kurumların, internette veya sınırlı sayıda kullanıcı tarafından ulaşılabilen intranet yazı, ses ve görüntü biçimindeki sayısal bilgilerin işlenmesine, iletilmesine ve

saklanmasına dayanan ve bir değer yaratmayı hedefleyen ticari işlemlerdir” şeklinde ifade edilmektedir.

Günümüzde iletişim ve bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla, e-ticaret son yıllarda hem tüketiciler hem de işletmeler bakımından popüler olmaya başlamıştır. Tüketiciler açısından e-ticaretin, ürünlerin maliyetinin azalması, 7/24 alışveriş imkanı sunması, uygun kargo ücretleri sunmaları, satın almak istedikleri ürünleri harcama sepetlerine eklemeleri ve kolaylıkla ulaşabilmeleri, daha önce alışveriş yapmış tüketicilerin ürünle ilgili deneyimlerine ulaşarak hem ürün hem de satıcı hakkında bilgi sahibi olmaları gibi birçok avantajı bulunmaktadır. Öte yandan, işletmeler bakımından e-ticaret, işletmelerin verimliliklerini artırarak personel ve iletişim masraflı maliyetlerini düşürücü bir pazarlama tekniği olmanın yanı sıra yeni müşterilere ve pazarlara ulaşmada daha etkin iletişim aracı haline dönüşmüştür (Elibol ve Kesici, 2004, s.316).

E-ticaret'in kredi kartı, sanal kart, çevrimiçi ödeme sistemleri, havale ve EFT, kapıda ödeme, mobil ödeme ve mobil cüzdan gibi birçok ödeme yöntemi bulunmaktadır. Ticaret Bakanlığı'nın yayınladığı rapora göre, Türkiye'de E-ticaret hacmi 2020 yılının ilk 6 ayı itibarıyla 91 milyar 700 milyon olarak gerçekleşmiştir. Ödeme yöntemleri bakımından ise, toplam e-ticaretin yüzde 63,3'ü (58 milyar) kartlı ödemelerle gerçekleşmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020).

2.1.7. Kredi Kartı Kullanımının Faiz Oranına Etkisi

Faiz kavramı iktisat literatüründe borç alanlar tarafından fonların kullanımı için ödenen fiyat veya üretim sürecinde bir girdi olarak kullanılan sermayenin getiri oranı olarak tanımlanmaktadır (Browning ve Zupan, 2014, s.503). Ekonomide faiz oranı, para arzı ve talebindeki değişimler, enflasyon, döviz kuru, kamu iç borçlanması ve para politikası gibi faktörlere bağlıdır.

Kredi kartı kullanımının faiz oranları üzerindeki etkisi tam olarak bilinmemektedir. İnsanlar günlük hayatta kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte borçlanarak tüketim harcamalarını artırmaları faiz oranlarının yükselmesine yol açabilir. Diğer yandan, güncel ekonomik konjoktüre bağlı olarak, kredi kartı çıkaran bankalar piyasada pazar paylarını artırmak için yeni firmalarla anlaşma yapmaları rekabet ortamını olumlu etkileyerek faiz oranlarını düşürücü etki yapabilir (Ari, 2008, s.40; Bilgen, 2008, s.42).

2.1.8. Kredi Kartı Kullanımının Para Politikasına Etkisi

Para politikası, Merkez Bankasının para hacminin daraltılıp azaltılması, faiz oranlarının ayarlanması ve döviz kuruna yönelik düzenlemeler yoluyla toplam talebi yönetmek amacıyla para piyasalarına müdahalesini ifade eder (Kurt Cihangir, 2019, s.86; Ulusoy, 2007, s.127). Merkez bankaları, paranın zaman içinde değerini kaybetmemesi, fiyat istikrarını sağlaması ve bir değişim aracı olarak işlevlerini yerine getirebilmesi için sahip olduğu para politikası araçları kullanarak piyasada oluşan gelir dengesini etkileyerek ekonomiyi daha iyi bir noktada dengeye getirmeye çalışırlar (Ulusoy, 2007, s.131). Bu bağlamda, para politikasının belirli temel hedefleri bulunmaktadır. Bunlar;

- Ülkedeki fiyat istikrarını sağlayarak enflasyonu kontrol altına almak,
- Ülkenin üretim potansiyelini artırarak ekonomik büyümeyi artırmak,
- İstihdamı artırmak,
- Faiz istikrarını sağlamak,
- Döviz kuru ve finansal piyasa istikrarını sağlamak,
- Uygun ödemeler dengesi pozisyonu sağlamak olarak sıralanabilir (Erdoğan, 2005, s.40-41).

Merkez Bankaları bankaların bankası olma özelliği dolayısıyla yukarıda belirtilen amaçlara ulaşmak için hem ‘genel’ hem de ‘özel’ para politikası araçlarından faydalanırlar. Para politikasının genel araçları, zorunlu karşılık oranı, açık piyasa işlemleri, reeskont oranı, mevduat faiz oranı, mevduat zorunlu karşılıklar oranı, genel disponibilitate oranları, bankaları ikna yolu, ithalat teminat oranı veya süresi, asgari ödeme oranı, selektif kredi kontrolü ve zorunlu döviz devir oranı politikasıdır (Kaya, 2015, s.93).

Merkez Bankaları piyasadaki para arzını azaltma veya artırma yoluna başvururken para politikası araçlarından faydalanırlar. Para miktarının artırılması (azaltılması), piyasa faiz oranlarının düşmesine (yükselmeye) ve dolayısıyla tüketim ve yatırım harcamalarının artmasına (azalmasına) yol açmaktadır. Literatürde, kredi kartının para politikalarına etkileri çoğunlukla paranın dolanım hızına etkisi yönünden incelenmektedir (Kabaklı, 2015, s. 120-122; Çetin, 2019, s.12-13).

2.1.8.1. Paranın Tedavül (Dolanım) Hızına Etkisi

Paranın tedavül (dolanım) hızı, bir ekonomide paranın belirli bir süre (genellikle 1 yıl) içinde ekonomide üretilen mal ve hizmetleri satın almak için ortalama olarak kaç kez el değiştirdiğini gösteren sayı olarak tanımlanmaktadır (Eğilmez, 2016, s.12). Ticaret hacmi ile paranın dolanım hızı arasında doğru orantı bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, paranın dolanım hızının artması likiditeye olan paraya olan talebin arttığını göstermektedir ve aşağıdaki eşitlik yardımıyla hesaplanmaktadır:

$$V = \frac{Y}{M} \quad (1)$$

denklemden V; paranın dolanım hızını, Y; ekonomide yaratılan GSMH'yı ve M; para arzını (miktarı) ifade etmektedir.

Keynesyen para teorisine göre, bireyler günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yanlarında nakite ihtiyaç duymaktadırlar. İşlem amaçlı para talebi, gelirin (Y) artan bir fonksiyonudur. Ancak, bireylerin işlem amaçlı para talepleri ile katlanacakları maliyetleri doğru orantılı olduğundan, bireyler yanlarında minimum düzeyde para taşımak isteyeceklerdir. Bu durum günümüzde, kredi kartlarının nakit veya çek yerine alternatif ödeme aracı olarak kullanılabilmesi imkânını ortaya çıkarmıştır. Ancak, kredi kartları doğrudan talep edilen para miktarı tanımları arasında yer almamaktadır (Yazıcı, 2002, s.128).

Kartlı ödeme sistemlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte bireylerin ihtiyaç amacıyla yanlarında nakit bulunma zorunluluklarını azalmıştır. Çünkü bireyler ihtiyaç duyduklarında yanlarında nakit yerine geçebilecek kart kullanımına yönelmekte ve yapmış olduğu harcamanın borcunu kendisinin uygun gördüğü zamanda ödeyebilme imkanına sahip olmaktadır. Birey burada kredi kartı ile yapmış olduğu harcamanın tamamını ödeyebileceği gibi sadece “ödenmesi gereken asgari tutarı” ödeyerek geriye kalan ödenmeyen kısmı için kendisine erteleme olanağı sunar ve bu durum bireye güven duygusu da vermektedir (Temuçin, 2006, s.38-39, Kaya, 2009, s.110).

2.2. KREDİ KARTI KULLANMANIN AVANTAJLARI

Kredi kartlarının kart hamili, üye işyeri ve bankalar açısından birtakım avantajları bulunmaktadır.

2.2.1. Kart Hamili Açısından Avantajları

- Kredi kartları, büyüklükleri sayesinde sahiplerine taşıma kolaylığı, kaybolmalarına karşı sigortalatma imkânlarının olması ve istenildiği anda üyelik sözleşmesi imzalayan işyerlerinde nakit kullanma zorunluluğunu 7/24 ortadan kaldırması sebebiyle hamiline daha güvenli bir alışveriş imkanı sağlar (Kaya, 2015, s.309). Bunun yanı sıra, kredi kartının kaybolması halinde anlık iptal edilmesi ve tekrar yenilenmesi mümkündür (Uyanık, 2005, s.23).
- Kredi kartı hamili, acil durumlarda bankasının (kaza, hastalık, doğal afetler, vb.) kendisine tanımladığı limitler dâhilinde nakit ihtiyacını şubeye gitmeden ATM'lerden giderebilmektedir.
- Kredi kartı hamili, dönem sonunda sadece “ödenmesi gereken asgari tutar”ı ödeyerek, borcun ödenmeyen diğer aylara yayarak ödeyebilirler. Ayrıca, bankalar belirli dönemlerde kart sahiplerini kartlarından özel faiz oranları ve ödeme vadesi ile nakit kullanmalarına teşvik etmektedir (Kaya, 2015, s.310).
- Kredi kartı hamili, kredi kartını çıkaran kurumun üye işyerleri ile yaptığı anlaşmalar çerçevesinde yapmış olduğu alışverişlerinde taksit ve indirim imkânlarından faydalanır ve bu harcamalarından dolayı daha sonra harcanmak üzere hediye puanlar kazanabilir.
- Kredi kartı, hamiline yanında nakit bulunmaması durumunda kartının limitleri dâhilinde ihtiyaçlarını giderebilme imkânı sunar ve kişiye güven duygusu sağlayarak prestij (saygınlık, itibar) kazandırır. Sahip olunan kredi kartı ile kişinin saygınlığı sayısı doğru orantılıdır (Kaya, 2015, s.312; Teoman, 1989, s.26, Bilgen, 2008, s.25).
- Kredi kartı, hamiline yurt dışında nakit sıkıntısı (döviz) çekmesi halinde kendisine tanınan limitler dahilinde bankanın anlaşmalı olduğu herhangi bir

ATM'den belirli bir komisyon ücreti karşılığında buldukları ülkenin parasını çekme imkanı sağlar (Bilgen, 2008, s.25).

- Kişiler sahip oldukları kredi kartları ile telefon, su, elektrik, doğalgaz gibi hizmetlerin bedellerini kartları üzerinden otomatik ödeme talimatı vererek gerçekleştirirler.
- Bankalar, kart hamilinin belirleyeceği kişiler için asıl kart hamiline tanınan kredi limitinden karşılanmak üzere ek kart çıkarabilmektedirler. Böyle bir durumda asıl ve ek kart sahiplerinin yapmış oldukları tüm harcamalar için tek bir hesap özeti raporlanmaktadır.
- Kredi kartı hamili, kartın sağlamış olduğu özellikler sayesinde sanal ortamda alışveriş yapabilmektedir (Kaya, 2015, s.311).

2.2.2. Üye İşyeri Açısından Avantajları

- Kişiler öncelikle sahip oldukları kredi kartının geçerli olduğu ve kendisine çeşitli ödeme imkânları sunulan üye işyerlerini tercih ederler. Bu açıdan değerlendirildiğinde, üye işyerleri müşteri potansiyellerini artırmak ve satış hacimlerini genişletmek amacıyla kredi kartını çıkaran kuruluşlarla anlaşmalar yaparak taksit, promosyon, indirim gibi imkanları çeşitlendirme yoluna giderler (Kaya, 2015, s.313). Ayrıca, kart sahibi cebinde nakit para olmasa bile kredi kartı ile üye işyerlerinden ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.
- Kredi kartları üye işyerleri için garantörlük işlevini de üstlenmektedir. Örneğin, ticaret yaptığı kişiden sattığı mallar karşılığında çek kabul eden üye işyeri olumsuz bir durum ile karşılaştığında sadece bankaca güvence sağlanan miktara kadar parasını alacaktır. Ancak, kredi kartı ile işlem kabul edilmesi halinde üye işyeri satış yaptığını gösteren satış belgeleri bankaya ibraz etmesi durumunda satış belgeleri tutarını alması kesindir (Yetim, 1997, s.22). Bu durum “bankanın kart hamilinin yapacağı tüm alışveriş tutarlarının ödenmesi bakımından garantör rolü üstlenmesi ile işyerinin alacaklarının da garanti altına alınmasını sağlar” (Kırçova, 2007, s.22).

- Uluslararası kredi kartı sistemine üye olan işyerinden hem ülke vatandaşları hem de sisteme üye olan diğer ülke vatandaşları da faydalanabilmektedir (Yetim, 1997, s.22).
- Üye işyerleri kredi kartı kullanımını teşvik ederek hem vadeli satışları minimize etmekte hem de şüpheli alacaklarının takibinin azalmasına ve bu süreçte katlanılabilecek maliyetleri ortadan kaldırmaktadır (Kaya, 2009b, s.125).
- Bankalar, kredi kartlarıyla ilgili reklamlar yaparak kart hamillerini üye işyerlerine yönlendirmekte ve üye işyerleri de dolaylı olarak reklam harcamalarından tasarruf etmektedirler.
- Kredi kartı kullanımından kısa bir süre sonra, banka gerekli komisyon tutarını alarak geriye kalan kısmı üye işyerinin hesabına aktarmaktadır. Ayrıca, kredi kartı kullanımıyla birlikte üye işyeri ileride taksitli mal ve hizmet sattığı müşterisinin temerrüde düşmesiyle kaynaklanabilecek riski kartı çıkaran kuruma aktarmaktadır (Yetim, 1997, s.21-22).

2.2.3. Kredi Kartını İhraç Eden Kurum Açısından Avantajları

- Kredi kartını çıkaran kurum, anlaşma yaptığı üye işyerlerinden, elde ettiği satış miktarı üzerinden belirli bir komisyon tahsil etmektedir.
- Kredi kartını çıkaran kurum, kendi kredi kartını kullanan kart hamillerinden hem yıllık kart ücreti hem de gecikmeli ödemeleri sonucunda belirli bir oranda gecikme faizi olarak gelir elde etmektedir (Yetim, 1997, s. 22).
- Yabancı ülkelere ait kredi kartlarının Türkiye’de kullanılması durumunda bankaların döviz girdisi artmaktadır.
- Kredi kartı kişinin gelir seviyesi ile doğru orantılı olduğundan, bu durum bankaların müşteri portföyünü genişleterek bankanın mevduatlarını artırabilir (Bilgen, 2008, s.27).

2.2.4. Ülke Ekonomisi Açısından Avantajları

- Kredi kartının yaygın kullanımı ile birlikte kişilerin harcama eğilimi artmakta ve bu durum efektif talebe de yansımaktadır. Sonuç olarak, gerekli koşulların sağlanması durumunda kredi kartı kullanımı ekonomide üretimin ve milli geliri artırıcı etki yapmaktadır (Yetim, 1997, s.22).
- Kredi kartı kullanımı piyaada nakit para dolaşımını azaltıcı etki yaparak tasarruf mevduatlarını artıracaktır. Bunun sonucu olarak, ödemeler “kaydı” olmaktadır.
- Kredi kartlarının özellikle turizm sektöründe yoğun kullanılmasıyla ülkeye giren döviz miktarı artmakta ve bu durum ülkenin ödemeler bilançosunda pozitif etki oluşturmaktadır (Yetim, 1997, s.23; Yalçınkaya, 2000, s.7).
- Kredi kartı kullanımı piyasada nakit dolaşımını azaltarak paranın yıpranma payını minimize etmektedir (Yalçınkaya, 2000, s.7).
- Kredi kartları, bireylerin ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri ileride elde edecekleri gelirlerden bağımsız olarak önceden karşılanmasına imkan sağlamaktadır. Bu durum, piyasayı canlandırarak arz, talep ve fiyatlarda meydana gelebilecek dalgalanmaları minimize edecektir (Yetim, 1997, s.23).

2.3. KREDİ KARTI KULLANMANIN DEZAVANTAJLARI

2.3.1. Kart Hamili Açısından Dezavantajları

- Kredi kart kullanımı harcama eğilimini artırarak bireylerin elde ettikleri gelirlerinden daha fazla harcama yapmasına neden olmaktadır.
- Kart hamilleri kartlarını kullansalar da kullanmasalar da yıllık kart ücreti ödemektedirler.
- Üye işyerleri kredi kartı ile alışveriş yapılmasını kabul etmesi durumunda katlanacağı maliyetleri sattığı mal ve hizmetlere yansıtarak, fiyatların yükselmesine sebep olmaktadır (Bilgen, 2008, s.28).

- Kredi kartı kaybolmalara, çalınmalara veya taklit edilmelere karşı kullanıcılar açısından risk taşımaktadır.
- Kredi kartının yoğun kullanımı efektif talebi artıracığından enflasyonist bir ortam oluşturabilir ve sonucunda kişiler doğrudan olumsuz etkilenebilecektir (Yetim, 1997, s. 22).
- Kredi kartı sisteminde, kişiler yaptıkları alışverişlerinde sorun yaşamaları halinde (ürünün bozuk olması gibi) kredi kartı kurumuna başvurarak alışveriş miktarının kendilerine geri ödenmesini sağlayabilirler (Bilgen, 2008, s.28).

2.3.2. Üye İşyeri Açısından Dezavantajları

- Üye işyeri, kredi kartı sistemine dâhil olduğunda yaptığı satış tutarları üzerinden kartı çıkaran kuruma belirli bir komisyon ödemeyi kabul etmektedir. Bu durum, üye işyerinin elde edeceği karı olumsuz etkileyecektir (Yetim, 1997, s.24; Bilgen, 2008, s.29; Çırpan, 2000, s.47).
- Imprinter cihazı kullanan üye işyerlerinin, alışveriş yapılan kredi kartlarının geçerliliklerini (kayıp, çalıntı, sahtecilik vb.) BUL listelerini kullanarak kontrol etmesi ve satış tutarlarını gösteren belgeleri periyodik olarak kurumuna ibraz etmesi, üye işyerleri açısından zaman ve emek kayıplarına yol açmaktadır (Yetim, 1997, s. 24). Ancak, POS cihazının kullanılması durumunda kredi kartının geçerliliği otomatik olarak cihaz tarafından yapılmaktadır (Bilgen, 2008, s.29).
- Kredi kartı çıkaran kurumların, üye işyerlerini kendi kartlarını tercih etmeye zorlayan sözleşmeleriyle birlikte üye işyerlerinin müşteri potansiyelleri ve iş hacimleri olumsuz etkilenecek ve dolayısıyla elde edilecek karlar azalacaktır (Teoman, 1989, s. 4).

2.3.3. Kredi Kartını İhraç Eden Kurum Açısından Dezavantajları

- Kart çıkaran kurum, kart hamillerinin iflasları durumunda her bir hamille tek tek ilgilenmek durumunda kalacaktır (Yetim, 1997, s.24).

- Kart çıkaran kurum, kredi kartı sistemini piyasaya tanıtmak ve pazarlamak için başlangıçta büyük yatırımlar yapmaktadır. Ancak, yaptığı yatırımların tutmaması durumunda zarar riski ile karşı karşıyadır.
- Kredi kartı harcama düzeyini artırıcı etki yaptığından, ekonomide meydana gelebilecek herhangi bir olumsuz gelişme karşısında kredilerin geri dönmeme riski ile karşı karşıya kalmaktadır (Yetim, 1997, s. 25).

2.4. KREDİ KARTI KULLANIM DÜZEYİNE ETKİ EDEN DEMOGRAFİK FAKTÖRLER

Kredi kartı çıkaran kuruluşlar, kredi kartı miktarlarının ve kullanım oranlarının iyileştirilmesi için hem pazar paylarını hem de rekabet güçlerini artırmayı amaçlarlar. Her bir tüketicinin ihtiyacı birbirinden farklı olduğundan, birçok kredi kartı sağlayıcısı mevcut ve potansiyel kredi kartı kullanıcılarını değerlendirmek, kredi limit ve risklerini belirlemek için özellikle demografik faktörleri göz önünde bulundurlar (Wang vd., 2011, s.183). Hatta, bazı kredi kartı çıkaran kuruluşlar demografik özelliklerine göre önceden belirlenen bireylerin kredi kartı başvurularını daha kolay onaylamaktadır (Kaynak ve Harcar, 2001, s.28). Ayrıca, kart kuruluşları öncelikle geri ödeme sorunu yaşamayacağını düşündüğü iyi eğitilmiş, daha yüksek gelir elde eden, saygın mesleklerde çalışan, seyahat ve yemek için yapılan harcamalarının yüksek olduğu tüketicileri öncelikle hedeflemektedir. Çünkü, kart çıkaran kuruluşlar açısından bu tür özelliklere sahip kredi kartı kullanıcıları kart ödemelerini geciktiren veya ödemelerinde sıklıkla kredi kartı kullanmayı tercih eden kullanıcılara kıyasla daha çok fayda sağlamaktadır (Sharpe vd. 2012, s.5).

Bu bağlamda bu çalışmanın temel amacı, kredi kartı sahipliğini etkileyebilecek demografik faktörleri (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve gelir seviyesi) incelemek ve bu alanda ileride yapılabilecek çalışmalara katkıda bulunmaktır. Bu bölümde, kredi kartı sahipliğini etkileyebileceği düşünülen her bir değişken ayrı ayrı incelenmiş ve araştırmanın hipotezlerine yer verilmiştir.

2.4.1. Kart Sahibinin Yaşı

Bir tüketicinin yaşı kredi kartı kullanma olasılığını etkileyen önemli faktörlerden birisidir (Kinsey, 1981, s.173). Tüketicinin yaşının kredi kartı kullanımı üzerindeki etkisinin inceleyen çalışmalar farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Örneğin, Adcock, Hirschman ve Goldstucker (1977), Crook, Hamilton and Thomas (1992), Barker and Sekerkaya (1993), Bulut ve Köprülü (2010), Siddiqui ve Anjum (2013) çalışmalarında kredi kartı sahibinin yaşının kredi kartı kullanımı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bir diğer ifadeyle, genç müşteriler harcamalarını sıklıkla kredi kartıyla gerçekleştirirken yaşlı müşteriler genellikle nakit kullanmayı tercih etmektedir. Özellikle orta yaş grubunda yer alan tüketiciler kredi kartını sıklıkla kullanmaktadırlar (Barker ve Sekerkaya, 1992, s.28; Kaynak ve Harcar, 2001, s.29). Ayrıca, gençler kredi kartı kullanmanın yaşam tarzlarını olumlu yönde etkilediğini ve bunun sonucunda da elde edecekleri fayda düzeyini artırdıklarını düşünmektedirler (Khare vd., 2012, s. 249). Danes ve Hira (1990), ve Gan vd. (2008) çalışmalarında kuşaklar arası farklılıkları vurgulayarak, yaşlı ailelerin kredi kartını kullanarak büyüyen genç ailelere kıyasla kredi kartlarını finansman aracı olarak daha az kabul ettiklerini vurgulamışlardır. Diğer yandan, bazı çalışmalar örnek olarak Warwick ve Mansfield (2000), Kaynak ve Harcar (2001), Wickramasinghe ve Gurugamage (2009), tüketicinin yaşı ile kredi kartı kullanımı arasında herhangi bir ilişki bulamamışlardır.

2.4.2. Kart Sahibinin Cinsiyeti

Kredi kartı kullanmayı etkileyen bir diğer faktör kişinin cinsiyetidir. Erkekler ve kadınlar kredi kartlarını farklı amaçlarla kullanmaktadırlar. Örneğin, kadınlar kredi kartlarını genellikle ev eşyası, giyim ve kişisel eşyalar satın almak için kullanırlarken erkekler ise kredi kartlarını elektronik, yiyecek, seyahat ve eğlence gibi sektörlerde kullanmayı tercih etmektedirler (Lindley vd., 1989, s.55; Hayhoe vd., 2000, s.116; Kaynak and Harcar, 2001, s.30). Kart sahibinin cinsiyeti ile kredi kartı kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Arora (1987), Armstrong ve Craven (1993), Micomonaco (2003), Carpernter ve Moore (2008) ve Robb (2011) çalışmalarında kadınların erkeklerden daha fazla sayıda kredi kartına sahip olma eğiliminde olduğunu fakat kadınların erkeklere oranla ortalama olarak daha düşük

bakiyeye ve iyi bir geri ödeme performansına sahip olduklarını bulmuşlardır. Diğer taraftan ilgili literatürde erkeklerin acil nakit gereksinmelerini karşılamak amacıyla kadınlara kıyasla kredi kartına sahip olma olasılığının yüksek olduğu sonucuna ulaşan birçok çalışma da bulunmaktadır (White, 1975, s.10; Hayhoe vd., 2000, s.132; Khare vd., 2011, s.237). Son olarak, Calem and Mester (1995), Sharaf (1998), Kaynak ve Harcar (2001), Norvilitis vd. (2003) ve Ludlum vd. (2012) çalışmalarında tüketici cinsiyetinin kredi kartı kullanımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna varmışlardır.

2.4.3. Kart Sahibinin Medeni Durumu

Kredi kartı sahipliğini etkileyen bir diğer faktör ise bireylerin medeni durumudur (Hayhoe vd., 2000, s.122). Yapılan çalışmalar medeni durumun kredi kartı kullanımı üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Fakat bu etkinin yönü farklılaşmaktadır. Örneğin, Kinsey (1981), Delener ve Katzenstein (1994) ve Bulu ve Köprülü (2010) çalışmalarında evli olan müşterilerin hem günlük ihtiyaçlarının daha fazla olması ve erişim kolaylığı sağlaması bakımından hiç evlenmemiş olanlara göre kredi kartlarını daha sıklıkla tercih ettiklerini vurgulamışlardır. Gan vd. (2008) çalışmalarında bekarların daha fazla tüketim yapmalarından dolayı kredi kartı kullanımında evlilere göre daha cesur davrandıklarını, ancak evli bireylerin sorumlu oldukları aile üyelerinin varlığından dolayı kredi kartı kullanımlarında daha dikkatli olduklarını belirtmişlerdir. Ingram ve Pugh (1981) ise bekar hanehalkı üyelerinin ve genç evlilerin daha az kredi kartına sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

2.4.4. Kart Sahibinin Eğitim Düzeyi

Bir ülkede işgücünün daha etkili, verimli ve üretken olması ancak iyi bir eğitim ile gerçekleşir. Eğitim gelecekte insanların daha iyi mesleğe sahip olma olasılığını pozitif yönde etkileyen önemli bir faktördür. Bu yönüyle eğitim, insanların sahip oldukları bilgi birikiminin artmasını sağlayarak gelecekte daha yüksek bir gelir elde etmelerine ve dolayısıyla tüketim ve borçlanma taleplerinin artmasına neden olacaktır (Meidan ve Davo, 1994, s.38; Khare vd., 2012, s.251; Arango vd., 2020, s.152). Tüketicinin eğitim düzeyinin kredi kartı sahibi olma olasılığı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar, kredi kartı türüne bakılmaksızın kredi kartı sahipliğinin kişinin aldığı eğitim seviyesi ile arttığı,

yüksek eğitim düzeyine sahip tüketicilerin kredi kartı kullanmada daha bilinçli olduğu ve alışverişlerinde kredi kartlarını daha sık tercih ettikleri sonucuna ulaşmışlardır (Adcock vd., 1977, s.238; Lee ve Kwon, 2002, s.244). Ayrıca bazı çalışmalar kredi kartı limitinin belirlenmesinde eğitim seviyesinin önemli olmadığını belirtmişlerdir (Chien ve Devaney, 2001, s.175; Arango vd., 2020, s.160).

2.4.5. Kart Sahibinin Gelir Düzeyi

Gelir düzeyi, hanehalkının harcama düzeyini ve satın alma davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden birisidir (Kinsey, 1981, s.178). Çünkü, kişilerin gelir seviyesi arttıkça tüketim harcamaları da artar ve tersi durumda yani gelir seviyesi azaldıkça tüketim harcamaları da azalır (Uzgören vd., 2007, s. 254). Tüketici gelirinin kredi kartı kullanımı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar, örneğin, Kinsey (1981), Arora (1987), Barker ve Şeker kaya (1992), Kaynak ve Harcar, (2001), Gan vd. (2008), Fogel ve Schneider (2011) ve Sumarwan ve Kabbaro (2015), yüksek gelir düzeyi ile bireylerin sahip olduğu kredi kartı sayısı ve kullanımı arasında doğru yönlü ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Özellikle, düşük gelirli tüketicilerin kredi kartının ödeme vadesi geldiğinde kredi kartı ekstresini ödeme durumunun olmamasından dolayı gelir seviyesi yüksek olan tüketiciler düşük gelirli olanlara göre kredi kartlarına karşı daha olumlu tutum sergilemektedirler (Slocum ve Mathews, 1970; Mathews ve Slocum, 1972). Danes ve Hira (1990) çalışmalarında orta-gelirli ailelerin yüksek gelirli ailelere göre harcamalarında kredi kartını daha çok tercih ettiklerini bulmuşlardır. Ayrıca, bazı çalışmalar, Choi ve DeVaney (1995), Wang (2011), Themba ve Tumedi (2012), gelir düzeyinin kredi kartı kullanımı üzerinde negatif etkisinin veya herhangi bir etkisinin olmadığını bulmuşlardır.

2.5. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN OLUŞTURULMASI

Bu bölümde çalışmanın hipotezleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada toplam beş tane hipotez araştırılmıştır. Bunlar;

H₁: Tüketicinin yaşı ile kredi kartı sahipliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

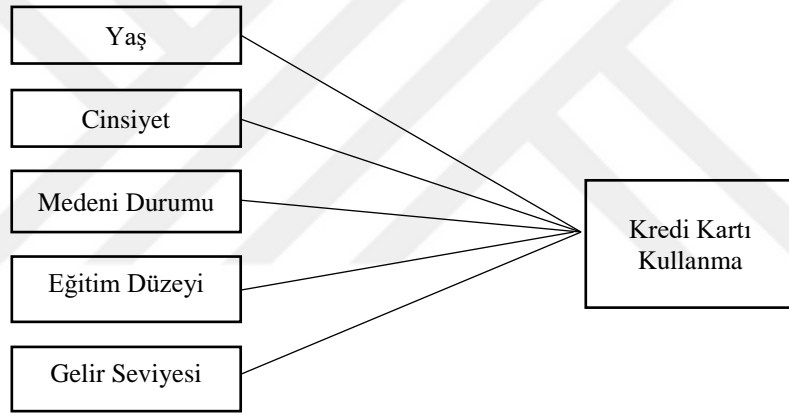
H₂: Tüketicinin cinsiyeti ile kredi kartı sahipliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₃: Tüketicinin medeni durumu kredi kartı sahipliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₄: Tüketicinin eğitim düzeyi ile kredi kartı sahipliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H₅: Tüketicinin gelir seviyesi ile kredi kartı sahipliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Ayrıca, Şekil 1.4'te çalışmada tanımlanan ve araştırılması gereken hipotezlere ait kavramsal çerçeveye yer verilmiştir.

Şekil 1.4. Kavramsal Model

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ KARTI KULLANIM DÜZEYİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİNE YÖNELİK AMPİRİK BİR İNCELEME

3.1. ARAŞTIRMAYA YÖNELİK İLGİLİ LİTERATÜR

Türkiye’de kredi kartı ilgili mikro düzeyde yapılan çalışmalar, genellikle özel sektör çalışanları (banka), kamu sektörü çalışanları, üniversite personeli ve öğrencilerinin örneklem olarak incelendiği kredi kartı tercihlerine odaklanmaktadır. Örneğin, Torlak (2002), kredi kartı kullanımının satın alma alışkanlıkları üzerindeki etkilerini test etmiş, kredi kartı kullanımının en fazla gıda ve temizlik harcamaları, akaryakıt, giyim ve diğer ürün harcamalarında yoğunlaştığı sonucuna ulaşmıştır.

Örücü (2003) Manisa ili merkezindeki kamu kurumlarında çalışan 60 personelin kredi kartı davranışlarını incelemiştir. Çalışma sonucunda, kamu çalışanlarının kredi kartını yaygın olarak kullandığı, daha üst statüde meslek sahibi olmak, yüksek eğitim düzeyi ve faiz oranı gibi değişkenlerin kamu çalışanlarının kredi kartı tercihinde etkili olduğunu bulmuştur.

Karamustafa ve Biçkes (2003) çalışmalarında Nevşehir ili merkezindeki bankalarda kayıtlı 210 kredi kartı kullanıcılarını ele alarak, kredi kartına sahip olmayı etkileyen faktörler ile kredi kartına sahip olduktan sonra bireylerin tüketim alışkanlıklarında meydana gelen değişiklikleri Kruskal-Wallis farklılık testi yardımıyla incelemişlerdir. Kredi kartı kullanımının kişilerin tüketim alışkanlıklarını önemli derecede etkilemediği ve kişilerin yaşları, eğitim düzeyleri ve çalıştığı iş yerinin kredi kartı kullanım tercihini istatistiksel olarak etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Durukan vd. (2005), kredi kartında taksit uygulamasının tüketicilerin satın alma davranışlarını nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre, ailenin aylık toplam geliri ile kredi kartı taksitlerinden doğan borçların tutarı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Çavuş (2006), Türkiye’de kredi kartı kullanıcılarının kredi kartı taleplerini ve kullanımlarını etkileyen faktörleri tespit etmek için 300 kişiye anket uygulamıştır. Elde edilen bulgulara göre, kredi kartının tercihinde yüksek harcama limitleri, hesap kesim

tarihi, kişilerin maaşlarını aynı bankadan alması ve hizmet kalitesi gibi faktörlerin kredi kartı tercihi üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Aşan (2007) bir bankanın kredi kartı kullanan 500 müşterinin incelediği çalışmada, müşterilerin cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, oturduğu ev, meslek, gelir gibi kişisel bilgilerin yanında sahip olduğu kredi kart sayısı, sahip olduğu ek kredi kartı sayısı ve kredi kart limiti gibi değişkenlerin kredi kartı kullanımını nasıl etkilediğini kümeleme analizi yöntemiyle incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre, sosyo-ekonomik değişkenlerin kümeleme yapılan gruplar arasında farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Uzgören vd. (2007) çalışmalarında, çoklu regresyon modeli kullanarak, Türkiye’de 1994 – 2004 yılları arasında bireylerin kredi kartı harcamaları ile pos sayısı, kredi kartı sayısı, kişi başına düşen GSMH ve enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. Ayrıca, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin etkisini incelemek için kukla değişkenler oluşturmuşlardır. Elde edilen sonuçlara göre, kişilerin gelir düzeyi, pos cihazı sayısı, kredi kartı sayısı, enflasyon oranı ile kişilerin kredi kartı harcamaları arasında doğru yönlü ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Altan ve Göktürk (2008), memurların kredi kartı kullanım alışkanlıkları ve kredi kartları hakkındaki düşünceleri ile ilgili yaptıkları çalışmada sonuç olarak, bireylerin cinsiyetleri, medeni durumları, çocuk sahip olup olmadıkları ve ailedeki birey sayısı, kredi kartı harcamalarını istatistiksel olarak etkilemezken; bireylerin sahip oldukları kredi kartı sayısı, aylık gelirleri, eğitim seviyeleri ve yaşları arttıkça kredi kartı ile yapılan harcama miktarı da artmaktadır.

Çiçek ve Demirdelen (2008), Niğde Üniversitesi’nde görev yapan akademisyenlerin kredi kartı tercihleri konusundaki görüşlerini araştırmak amacıyla 104 akademisyenle yüz yüze anket uygulanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, maaşın aynı bankadan alınması ve bankanın imajı gibi etkenlerin kredi kartı tercihinde daha önemli rol oynadığı görülmüştür.

Cengiz (2009), Trabzon, Ordu ve Giresun illerinde 18 yaşını doldurmuş ve kredi kartı kullanan bireylerin kredi kartı değiştirme tercihi olasılıklarını incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre, erkeklerin kadınlara kıyasla mevcut kredi kartlarını değiştirme olasılıkları daha düşüktür. Ayrıca, bireylerin kredi kartını değiştirme olasılığı bireylerin yaşları ile azalırken, kredi kartı kullanılacak yerlerin yaygınlaşması, kredi kartını veren

kurumun imajı, internet alışverişı olanaklarının iyi olması ve mevcut kredi kartı limitinin yüksekliği ile artmaktadır.

Keskin ve Koparan (2010), Türkiye’de farklı üniversitelerin Meslek Yüksek Okulları’nda öğrenim gören öğrencilerden elde ettikleri veri setiyle, öğrencilerin sahip olduğu sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri ile kredi kartı sahipliği arasındaki ilişkiyi, Logit modelini kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, öğrencinin yaşı, cinsiyeti, sınıf düzeyi, kendisi dışındaki kardeş sayısı, hane halkının aylık geliri, öğrencinin aylık harcama tutarı, ailesinin ikamet ettiği yer ve okuduğu üniversitenin bulunduğu şehir arasındaki uzaklık ve kaldığı yerin kredi kartı sahipliğini etkileyen değişkenler olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz vd. (2013) çalışmalarında Bilecik Üniversitesi’ndeki İİBF öğrencilerine ve Ankara ilinde farklı kurumlarda çalışan memurlar ile Bilecik ili merkez ilçesinde çalışan personele anket uygulamışlardır. Yapılan anketle katılımcıların kredi kartı kullanım alışkanlıklarını etkileyen değişkenleri saptamayı amaçlamışlardır. Kredi kartı ile tüketicilerin çeşitli demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi test etmişlerdir. Sonuç olarak, kredi kartını ilgilendiren değişkenlerle bireylerin yaşı, cinsiyeti ve medeni durumu gibi demografik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Can (2013), Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Meslek Yüksekokulunun Bahçe Tarımı, Organik Tarım, Bitki Koruma, Seracılık, Peyzaj ve Süs Bitkileri, Pazarlama, Tarım Ürünleri ve Muhafaza Teknolojisi Programlarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapmış oldukları çalışmada, incelenilen değişkenlerden sadece öğrencinin yaşının kredi kartı limiti üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Cebeci ve Uçar (2016), Giresun Üniversitesi, Görele Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Finans Bölümü’nde öğrenim gören öğrencilere anket uygulayarak, öğrencilerin kredi kartına karşı tutumlarını sosyo-ekonomik değişkenler yardımıyla incelemişlerdir. Değişkenler arasından, erkek öğrencilerin kredi kartına güven eğilimleri kız öğrencilere göre daha fazla olduğu, risk alma tutumunun gelir seviyesi yükseldikçe arttığı ve öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça finansal ürünlere karşı güven eğilimleri azalmaktadır.

Salman ve Perker (2017), kredi kartı kullanımının satın alma alışkanlıkları üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla Bahçeşehir Üniversitesi, Beykent Üniversitesi,

Yıldız Teknik ve Marmara Üniversitelerin öğrenim gören 338 öğrenciye yüz yüze anket uygulayarak, Yapısal Eşitlik Modeli ve çoklu regresyon yardımıyla analiz etmişlerdir. Araştırmasının sonucunda, kredi kartı kullanımının üniversite öğrencileri arasında çok yaygın olduğu ve öğrencilerin kredi kartı harcamalarının çoğunun gıda ve temizlik harcamaları, akaryakıt, giyim ve diğer ürün harcamaları şeklinde dağıldığı tespit edilmiştir.

3.2. ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI VE ÖNEMİ

Bu çalışma, kredi kartını kullanımını etkileyen demografik değişkenleri ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2017, 2018 ve 2019 yıllarında yayınlamış olduğu 'Hanehalkı Bütçe Anket (HBA)²'lerinden faydalanılmıştır. Bu yönüyle TÜİK'in mikro düzeyde hazırlamış olduğu anketleri kullanarak kredi kartı kullanımını değerlendiren ilk çalışma olacaktır.

HBA, bir takvim yılı döneminde hanelerin sosyo – ekonomik yapıları, tüketim biçimleri ve yaşam düzeyleri hakkında bilgi vermek amacıyla, 2002 yılından itibaren her yıl TÜİK tarafından mikro düzeyde uygulanmaktadır. Anketin kapsamı, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan tüm yerleşim yerleridir. Ankette kapsanan kitle Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde hanelerde yaşayan fertlerdir. Çalışmada kurumsal nüfus³ (askerde, hapiste olanlar ve huzurevlerinde kalan yaşlılar ve üniversite yurdunda kalan öğrenciler, hanede kalış süresi ne olursa olsun misafirler ve hanehalkından evlenme, askere gitme, çalışmaya gitme gibi sebeplerle kesin olarak ayrılanlar) hanehalkı ferdi kapsamı dışında bırakılmıştır.

HBA, 3 farklı anketten oluşmaktadır. Bunlar, hane veri seti, fert veri seti ve tüketim harcamasından oluşmaktadır. Anketler, ilgili yılların 1 Ocak – 31 Aralık tarihleri arasında bir yıl süreyle yapılmakta ve her ay kendisine anket uygulanan örnek hanehalkı⁴ sayısı 1.296'dır. TÜİK, her yıl için Türkiye genelinde toplamda 15.552 haneye anket

² https://www.tuik.gov.tr/Kurumsal/PDF_Detay

³ **Kurumsal Nüfus:** Günlük yaşam gereksinimleri, yasal bir düzenlemeye dayalı olarak kurulan özel ya da tüzel kurum/kuruluşlarda kısmen ya da tamamen karşılanan, bireysel karar ve davranışlarında yetkili otoritenin kurallarına kısmen ya da tamamen bağımlı olarak hareket eden, ancak bireysel harcamalarına karar verebilen kişilerin yaşamlarını sürdürdükleri alanlarda yaşayan nüfustur.

⁴ **Hanehalkı:** Aralarında akrabalık bağı bulunsun veya bulunmasın aynı konutta veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan, temel ihtiyaçlarını birlikte karşılayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine iştirak eden bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluktur.

uygulamış ve ankete geri dönüş sağlayan hane sayısı 2017 yılı için 12.096 (%78,2), 2018 yılı için 11.828 (%76,05) ve 2019 yılı için 11.521 (%74,08) olarak gerçekleşmiştir. Ankete cevap veren hanehalklarında yaşayan toplam hanehalkı fert⁵ sayısı 2017 yılı için 42.255 kişi, 2018 yılı için 40.688 kişi ve 2019 yılı için ise 38.774'tür.

3.3. ÖRNEKLEM ANALİZİ VE UYGULANACAK YÖNTEM

3.3.1. Örneklem Analizi

Çalışmada örneklem analizleri hane fertleri üzerinden yapılmıştır. Türkiye'de yasal olarak kredi kartı alma yaş sınırı 18 olduğundan, analizler gerçekleştirilirken 18 yaşından küçük olan hanehalkı fertleri veri setinden çıkarılmıştır. Yapılan filtreleme sonrasında, 18 yaşından büyük olan hanehalkı fert sayısı, 2017 yılı için 29.739 kişi, 2018 yılı için 28.583 kişi ve 2019 yılı için 27.710 kişi olarak bulunmuştur. Bu bölümde, çalışmada yer alan her bir değişkene ilişkin örneklem analizlerine yer verilmiştir.

3.3.1.1. Kredi Kartı Kullanan Fert Sayısı

Tablo 3.1. Katılımcıların Kredi Kartı Kullanımı

Kredi Kartı Sahipliği	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
Evet	15.233 (51,22)	14.717 (51,49)	14.517 (52,39)
Hayır	14.506 (48,78)	13.866 (48,51)	13.193 (47,61)
Toplam	29.739 (100,00)	28.583 (100,00)	27.710 (100,00)

Anketin gerçekleştirildiği dönem aralığında hanehalkı ferdi tanımına uyanlara “Hanede kredi kartı kullanan olup olmadığı” sorusu yöneltilmiş ve ankette “Evet” diyenler 1 rakamıyla “Hayır” diyenler 2 rakamıyla kodlanmıştır.

Tablo 3.1’de 2017, 2018 ve 2019 yıllarında ankete katılanların kredi kartı⁶ sahipliği dağılımları verilmiştir. Yapılan frekans analizinden elde edilen bulgulara göre, kredi kartı sahibi olduğunu ifade eden hanehalkı fert sayısı 2017 yılında yüzde 51,22, 2018 yılında yüzde 51,49 ve 2019 yılında yüzde 52,39 olarak bulunmuştur. Diğer yandan,

⁵ **Hanehalkı ferdi:** Hanehalkını meydana getiren topluluğun her bir üyesidir.

⁶ Ankette, hanehalkı reisinin kaç adet kredi kartına sahip olduğu veya tüketim harcamalarını hangi ödeme yöntemiyle gerçekleştirdiklerine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

kredi kartı kullanmadığını ifade eden hanehalkı fert sayısı 2017 yılında yüzde 48,78, 2018 yılında yüzde 48,51 ve 2019 yılında yüzde 47,61'dir.

3.3.1.2. Kredi Kartı Sahibinin Cinsiyeti

Anketin gerçekleştirildiği dönem aralığında hanehalkı ferdi tanımına uyan tüm fertler “Erkek” ise 1 rakamıyla “Kadın” ise 2 rakamıyla kodlanmıştır. Tablo 3.2, 2017, 2018 ve 2019 yıllarında ankete katılan hanehalkı fertlerinin cinsiyete göre frekans analizini göstermektedir.

Tablo 3.2. Katılımcıların Yıllara Göre Cinsiyet Dağılımı

Ferdin Cinsiyeti	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
Kadın	15.400 (51,78)	14.760 (51,64)	14.270 (51,50)
Erkek	14.339 (48,22)	13.823 (48,36)	13.440 (49,45)
Toplam	29.739 (100,00)	28.583 (100,00)	27.710 (100,00)

Tablo 3.2.'ye göre, 2017 yılında ankete katılanların yüzde 48,22'si, 2018 yılında yüzde 48,36'sı ve 2019 yılında ise 48,50'si erkeklerden oluşmaktadır. Diğer yandan, kadın katılımcıların oranı ise 2017 yılı için yüzde 51,78; 2018 yılı için yüzde 51,64 ve 2019 yılı için ise yüzde 51,50 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar, daha sonra fertlerin cinsiyetlerine göre kredi kartı kullanıp kullanmadıklarına göre analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3.3'te raporlanmıştır.

Tablo 3.3. Katılımcıların Cinsiyete Göre Kredi Kartı Kullanımı

Ferdin Cinsiyeti	Kredi Kartı Kullananlar			Kredi Kartı Kullanmayanlar		
	2017 Frekans (%)	2018 Frekans (%)	2019 Frekans (%)	2017 Frekans (%)	2018 Frekans (%)	2019 Frekans (%)
Kadın	7.688 (50,47)	7.450 (50,62)	7.339 (50,55)	7.712 (53,16)	7.310 (52,72)	6.931 (52,54)
Erkek	7.545 (49,53)	7.267 (49,38)	7.178 (49,45)	6.794 (46,84)	6.556 (47,28)	6.262 (47,46)
Toplam	15.233 (100,00)	14.717 (100,00)	14.517 (100,00)	14.506 (100,00)	13.866 (100,00)	13.193 (100,00)

Anket katılımcılarının yanıtlarına göre, 2017 yılında kadınların yüzde 50,47'si ve erkeklerin ise yüzde 49,53'ü; 2018 yılında kadınların yüzde 50,62'si ve erkeklerin yüzde 49,38'i; 2019 yılında ise kadınların yüzde 50,55'i ve erkeklerin yüzde 49,45'i kredi kartı

kullandıklarını beyan etmişlerdir. Yapılan frekans analizinden elde edilen bulgulara göre, ilgili yılların tümünde kadınların erkeklere kıyasla daha fazla kredi kartı sahibi oldukları görülmektedir.

3.3.1.3. Kredi Kartı Sahibinin Medeni Durumu

Anketin gerçekleştirildiği dönem aralığında hanehalkı ferdi tanımına uyan tüm fertler medeni durumlarına göre dört farklı kategoride gruplandırılmıştır. Ankette fert “Hiç evlenmedi” ise 1 rakamıyla, “Evli” ise 2 rakamıyla, “Boşandı⁷” ise 3 rakamıyla ve “Eşi Öldü” ise 4 rakamıyla kodlanmıştır.

Tablo 3.4. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Dağılımı

Ferdin Medeni Durumu	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
Hiç evlenmedi	5.502 (18,50)	5.369 (18,78)	5.393 (19,46)
Evli	21.423 (72,04)	20.583 (71,65)	19.555 (70,57)
Boşandı	806 (2,71)	829 (2,90)	929 (3,35)
Eşi öldü	2.008 (6,75)	1.904 (6,66)	1.833 (6,61)
Toplam	29.739 (100,00)	28.583 (100,00)	27.710 (100,00)

Tablo 3.4.’e göre, 2017 yılında ankete katılanların yüzde 18,50’si “hiç evlenmediğini”, yüzde 72,04’ü “evli olduğunu”, yüzde 2,71’i “boşandığını” ve yüzde 6,75’i ise “eşinin öldüğünü” beyan etmiştir. 2018 yılında ise ankete katılanların yüzde 18,78’si “hiç evlenmediğini”, yüzde 71,65’i “evli olduğunu”, yüzde 2,90’ı “boşandığını” ve yüzde 6,66’sı ise “eşinin öldüğünü” belirtmiştir. Son olarak, 2019 yılında anket katılanlardan yüzde 19,46’sı “hiç evlenmediğini”, yüzde 70,57’si “evli olduğunu”, yüzde 3,35’i “boşandığını” ve yüzde 6,61’i ise “eşinin öldüğünü” ifade etmiştir. Elde edilen bulgular, ankete katılanların çoğunluğunun “evli” bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Daha sonra katılımcılar medeni durumlarına göre kredi kartı kullanıp kullanmadıklarına göre analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3.5’te raporlanmıştır.

⁷ Fertlerin boşanmış olması, evliliklerin resmen sona ermiş olması demektir. Ancak, fertler ayrı yaşıyor ise, boşanma resmen gerçekleşmemiştir. Ayrıca, resmi nikahı olmaksızın beraber yaşayanlar, fertlerin beyanı doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Tablo 3.5. Katılımcıların Medeni Duruma Göre Kredi Kartı Kullanımı

Ferdin Medeni Durumu	Kredi Kartı Kullananlar			Kredi Kartı Kullanmayanlar		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
Hiç evlenmedi	2.993 (19,25)	2.963 (20,13)	2.975 (20,49)	2.569 (17,71)	2.406 (17,35)	2.418 (18,33)
Evli	11.224 (73,68)	10.778 (73,24)	10.489 (72,25)	10.199 (70,31)	9.703 (69,98)	9.066 (68,72)
Boşandı	409 (2,68)	403 (2,74)	481 (3,31)	397 (2,74)	426 (3,07)	448 (3,40)
Eşi öldü	667 (4,38)	573 (3,89)	572 (3,94)	1.341 (9,24)	1.331 (9,60)	1.261 (9,56)
Toplam	15.233 (100,00)	14.717 (100,00)	14.517 (100,00)	14.506 (100,00)	13.866 (100,00)	13.193 (100,00)

Tablo 3.5’te yer alan anket katılımcılarının yanıtlarına göre, 2017 yılında “hiç evlenmediğini” ifade eden katılımcıların yüzde 19,25’i kredi kartı kullandığını, yüzde 17,71’i ise kredi kartı kullanmadığını belirtmiştir. Yine aynı yıl, “evli” olduğunu beyan edenlerin yüzde 73,68’i kredi kartı kullandığını ve yüzde 70,31’i ise kredi kartı kullanmadığını ifade etmiştir. 2018 ve 2019 yılları da 2017 yılı ile benzer sonuçları göstermektedir. Yani, ankete katılanlardan “hiç evlenmediğini” beyan edenlerden kredi kartı kullanma oranı 2018 yılında yüzde 20,13 iken, 2019 yılında bu oran yüzde 20,49 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde, “evli” olduğunu ifade edenlerin kredi kartı kullanma oranı 2018 ve 2019 yılları için sırasıyla yüzde 73,24 ve yüzde 72,25 olarak bulunmuştur. Hem 2018 hem de 2019 yılları için kredi kartı kullanmadığını beyan edenlerin çoğunluğunu yine “hiç evlenmeyen” veya “evli” olan katılımcılar oluşturmaktadır. Yapılan frekans analizinden elde edilen bulgulara göre, ilgili yılların tümünde “evli” olan hanehalkı fertlerinin diğer medeni durum kategorilerine kıyasla daha fazla kredi kartı sahibi oldukları görülmektedir.

3.3.1.4. Kredi Kartı Sahibinin Yaşı

Anketin gerçekleştirildiği dönem aralığında hanehalkı ferdi tanımına uyan tüm fertlerin anket ayında bitirmiş olduğu yaş 0-99 değerleriyle raporlanmıştır. Analizler gerçekleştirilirken kolaylık sağlama açısından ankete katılan fertlerin yaşları 6 farklı kategoride gruplandırılmıştır.

Tablo 3.6. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Fertlerin Yaş Grupları	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
18-25	4.444 (14,94)	4.204 (14,71)	4.187 (15,11)
26-35	5.768 (19,40)	5.489 (19,20)	5.060 (18,26)
36-45	6.267 (21,07)	5.992 (20,96)	5.720 (20,64)
46-55	5.288 (17,78)	5.291 (18,51)	4.974 (17,95)
56-65	4.091 (13,76)	4.026 (14,09)	4.013 (14,48)
66 ve üzeri	3.881 (13,05)	3.581 (12,53)	3.756 (13,55)
Toplam	29.739 (100,00)	28.583 (100,00)	27.710 (100,00)

Tablo 3.6.'ya göre, 2017 yılında ankete katılanların yüzde 14,94'ü "18-25" yaş aralığında, yüzde 19,40'ı "26-35" yaş aralığında, yüzde 21,07'si "36-45" yaş aralığında, yüzde 17,78'i "46-55" yaş aralığında, yüzde 13,76'sı "56-65" yaş aralığında ve yüzde 13,05'inin ise "66 yaş ve üzeri" yaş aralığında olduğunu ifade etmiştir. 2018 yılında ise ankete katılanların yüzde 14,71'i "18-25" yaş aralığında, yüzde 19,20'si "26-35" yaş aralığında, yüzde 20,96'sı "36-45" yaş aralığında, yüzde 18,51'i "46-55" yaş aralığında, yüzde 14,09'u "56-65" yaş aralığında ve yüzde 12,53'ünün ise "66 yaş ve üzeri" yaş aralığında olan bireylerden oluşmaktadır. Son olarak, 2019 yılında anket katılanlardan yüzde 15,11'i "18-25" yaş aralığında, yüzde 18,26'sı "26-35" yaş aralığında, yüzde 20,64'ü "36-45" yaş aralığında, yüzde 17,95'i "46-55" yaş aralığında, yüzde 14,09'u "56-65" yaş aralığında ve yüzde 12,53'ünün ise "66 yaş ve üzeri" yaş aralığındadır.

Daha sonra katılımcılar yaş gruplarına göre kredi kartı kullanıp kullanmadıklarına göre analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3.7'de raporlanmıştır.

Tablo 3.7. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Kredi Kartı Kullanımı

Fertlerin Yaş Grupları	Kredi Kartı Kullananlar			Kredi Kartı Kullanmayanlar		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
18-25	2.210 (14,51)	2.148 (14,60)	2.108 (14,52)	2.234 (15,40)	2.056 (14,83)	2.079 (15,76)
26-35	3.471 (22,79)	3.262 (22,16)	3.057 (21,06)	2.297 (15,83)	2.227 (16,06)	2.003 (15,18)
36-45	3.553 (23,32)	3.383 (22,99)	3.465 (23,87)	2.714 (18,71)	2.609 (18,82)	2.255 (17,09)
46-55	2.909 (19,10)	2.923 (19,86)	2.742 (18,89)	2.379 (16,40)	2.368 (17,08)	2.232 (16,92)
56-65	1.929 (12,66)	1.946 (13,22)	1.980 (13,64)	2.162 (14,90)	2.080 (15,00)	2.033 (15,41)
66 ve üzeri	1.161 (7,62)	1.055 (7,17)	1.165 (8,03)	2.720 (18,75)	2.526 (18,22)	2.591 (19,64)
Toplam	15.233 (100,00)	14.717 (100,00)	14.517 (100,00)	14.506 (100,00)	13.866 (100,00)	13.193 (100,00)

Elde edilen sonuçlara göre, 2017 yılında “18-25” yaş aralığında olup ve kredi kartı kullandığını (kullanmadığını) ifade edenlerin oranı yüzde 14,51 (15,40) iken, 2018 yılında yüzde 14,60 (14,83), 2019 yılında ise yüzde 14,52 (15,76) olarak gerçekleşmiştir.

2017, 2018 ve 2019 yıllarında “26-35” yaş aralığında olup ve kredi kartı kullandığını (kullanmadığını) ifade edenlerin toplam içindeki payı, sırasıyla, yüzde 22,79 (15,83), yüzde 22,16 (16,06) ve yüzde 21,06 (15,18) olarak gerçekleşmiştir. “36-45” yaş aralığında olan katılımcılardan kredi kartı kullananların oranı 2017 yılında yüzde 23,32’den 2018 yılında yüzde 22,99’a gerilemiş, 2019 yılında ise yüzde 23,87’ye yükselmiştir. “46-55” yaş aralığında olup ve kredi kartı kullandığını (kullanmadığını) beyan edenlerin oranı 2017 yılında yüzde 19,10 (16,40), 2018 yılında yüzde 19,86 (17,08) ve 2019 yılında yüzde 18,89 (16,92)’dir. Son olarak, “66 ve üzeri” yaş aralığında olup ve kredi kartı kullandığını ifade edenlerin toplam içindeki payı tüm yıllar için en düşük seviyede gerçekleşmiştir. Yapılan frekans analizinden elde edilen bulgulara göre, kredi kartı kullananların çoğunun “36-45” yaş aralığında olduğu görülmektedir.

3.3.1.5. Kredi Kartı Sahibinin Eğitim Durumu

Anketin gerçekleştirildiği dönem aralığında hanehalkı ferdi tanımına uyan tüm fertler eğitim durumlarına⁸ göre 12 farklı kategoride gruplandırılmıştır. Ankette fert “Bir

⁸ Diploması alınan öğretim kurumu kaydedilmiştir ve bitirilen kurslar, bir öğrenim kurumu sayılmamıştır. Ayrıca, kişinin eğitiminin tam zamanlı, yarı zamanlı veya uzaktan olması dikkate alınmadan kaydedilmiştir.

okul bitirmedir” ise 1 koduyla, “İlkokul” mezunu ise 2 koduyla, “Genel ortaokul” mezunu ise 31 koduyla, “Mesleki ve teknik ortaokul” mezunu ise 32 koduyla, “İlköğretim” mezunu ise 33 koduyla, “Genel lise” mezunu ise 41 koduyla, “Mesleki veya teknik lise” mezunu ise 42 koduyla, “2 veya 3 yıllık yüksekokul” mezunu ise 511 koduyla, “4 yıllık yüksekokul veya fakülte” mezunu ise 512 koduyla, “5 veya 6 yıllık fakülte” mezunu ise 521 koduyla, “Yüksek lisans (5 veya 6 yıllık fakülteler hariç)” mezunu ise 522 koduyla ve “Doktora” mezunu ise 53 koduyla raporlanmıştır. Analizler gerçekleştirilirken kolaylık sağlaması açısından aynı seviyede olan eğitim grupları birleştirilmiştir. Örneğin, “Genel ortaokul” mezunu olanlar ile “Mesleki ve teknik ortaokul” mezunu olanlar tek bir grupta toplanarak “Ortaokul” mezunu olarak, “Genel lise” mezunu olanlar ile “Mesleki veya teknik lise” mezunu olanlar tek bir grupta toplanarak “Lise” mezunu olarak kodlanmıştır.

Tablo 3.8. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Fertlerin Eğitim Durumları	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
Bir Okul Bitirmedi	4.859 (16,34)	4.597 (16,08)	4.290 (15,48)
İlkokul Mezunu	10.416 (35,02)	9.787 (34,24)	9.018 (32,54)
Ortaokul Mezunu	2.459 (8,27)	2.482 (8,68)	2.460 (8,88)
İlköğretim Mezunu	2.319 (7,80)	2.314 (8,10)	2.116 (7,64)
Lise Mezunu	5.501 (18,50)	5.298 (18,54)	5.244 (18,92)
2 veya 3 Yıllık Yüksekokul Mezunu	1.464 (4,92)	1.327 (4,64)	1.403 (5,06)
4 Yıllık Yüksekokul / Fakülte Mezunu	2.369 (7,97)	2.385 (8,34)	2.692 (9,71)
5 veya 6 Yıllık Fakülte Mezunu	115 (0,39)	120 (0,42)	149 (0,54)
Yüksek Lisans Mezunu	176 (0,59)	212 (0,74)	255 (0,92)
Doktora Mezunu	61 (0,21)	61 (0,21)	83 (0,30)
Toplam	29.739 (100,00)	28.583 (100,00)	27.710 (100,00)

Tablo 3.8.’e göre, 2017 yılında ankete katılanların yüzde 16,34’ünü “bir okul bitirmeyenlerin” yüzde 35,01’ini “ilkokul mezunu olanlar”, yüzde 8,27’sini “ortaokul mezunu olanlar”, yüzde 7,80’ini “ilköğretim mezunu olanlar”, yüzde 18,50’sini “lise

⁹ 1997 yılına kadar öğrenci 5 yıllık eğitimini tamamladıktan sonra istediği Genel veya Mesleki ortaokula giderek 3 yıl eğitim alabiliyorken, 1997 yılında yapılan düzenlemeyle ilkokul ile ortaokul birleştirilerek ilköğretim adını almıştır.

mezunu olanlar”, yüzde 4,92’sini “2 veya 3 Yıllık Yüksekokul Mezunu olanlar”, yüzde 7,97’sini “4 Yıllık Yüksekokul veya Fakülte Mezunu olanlar”, yüzde 0,39’unu “5 veya 6 Yıllık Fakülte Mezunu olanlar”, yüzde 0,59’unu “yüksek lisans mezunu olanlar” ve yüzde 0,21’ini ise “doktora mezunu olanlar” oluşturmaktadır.

2018 yılında ise ankete katılanların yüzde 16,08’ini “bir okul bitirmeyenlerin”, yüzde 34,24’ünü “ilkokul mezunu olanlar”, yüzde 8,68’ini “ortaokul mezunu olanlar”, yüzde 8,10’unu “ilköğretim mezunu olanlar”, yüzde 18,54’ünü “lise mezunu olanlar”, yüzde 4,64’ünü “2 veya 3 Yıllık Yüksekokul Mezunu olanlar”, yüzde 8,34’ünü “4 Yıllık Yüksekokul veya Fakülte Mezunu olanlar”, yüzde 0,42’sini “5 veya 6 Yıllık Fakülte Mezunu olanlar”, yüzde 0,74’ünü “yüksek lisans mezunu olanlar” ve yüzde 0,21’ini ise “doktora mezunu olanlar” oluşturmaktadır. Son olarak, 2019 yılında ise ankete katılanların yüzde 15,48’ini “bir okul bitirmeyenlerin”, yüzde 32,54’ünü “ilkokul mezunu olanlar”, yüzde 8,88’ini “ortaokul mezunu olanlar”, yüzde 7,64’ünü “ilköğretim mezunu olanlar”, yüzde 18,92’sini “lise mezunu olanlar”, yüzde 5,06’sını “2 veya 3 Yıllık Yüksekokul Mezunu olanlar”, yüzde 9,71’ini “4 Yıllık Yüksekokul veya Fakülte Mezunu olanlar”, yüzde 0,54’ünü “5 veya 6 Yıllık Fakülte Mezunu olanlar”, yüzde 0,92’sini “yüksek lisans mezunu olanlar” ve yüzde 0,30’unu ise “doktora mezunu olanlar” oluşturmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, ankete katılanların çoğunluğu “ilkokul mezunu olan” bireylerden oluşmaktadır. Daha sonra katılımcılar eğitim durumlarına göre kredi kartı kullanıp kullanmadıklarına göre analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3.9’da raporlanmıştır.

Tablo 3.9. Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Kredi Kartı Kullanımı

Fertlerin Eğitim Durumları	Kredi Kartı Kullananlar			Kredi Kartı Kullanmayanlar		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
Bir Okul Bitirmedi	1.207 (7,92)	1.126 (7,65)	1.003 (6,91)	3.652 (25,18)	3.471 (25,03)	3.287 (24,91)
İlkokul Mezunu	4.615 (30,30)	4.322 (29,37)	4.000 (27,55)	5.801 (39,99)	5.465 (39,41)	5.018 (38,04)
Ortaokul Mezunu	1.344 (8,82)	1.365 (9,27)	1.339 (9,22)	1.115 (7,69)	1.117 (8,06)	1.121 (8,50)
İlköğretim Mezunu	928 (6,09)	1.015 (6,90)	911 (6,28)	1.391 (9,59)	1.229 (9,37)	1.205 (9,13)
Lise Mezunu	3.724 (24,45)	3.520 (23,92)	3.487 (24,02)	1.777 (12,25)	1.778 (12,82)	1.757 (13,32)
2 veya 3 Yıllık Yüksekokul Mezunu	1.120 (7,35)	977 (6,64)	1.070 (7,37)	344 (2,37)	350 (2,52)	333 (2,52)
4 Yıllık Yüksekokul / Fakülte Mezunu	1.975 (12,97)	2.035 (13,83)	2.274 (15,66)	394 (2,72)	350 (2,52)	418 (3,17)
5 veya 6 Yıllık Fakülte Mezunu	100 (0,66)	104 (0,71)	132 (0,91)	15 (0,10)	16 (0,12)	17 (0,13)
Yüksek Lisans Mezunu	162 (1,06)	195 (1,32)	223 (1,54)	14 (0,10)	17 (0,12)	32 (0,24)
Doktora Mezunu	58 (0,38)	58 (0,39)	78 (0,54)	3 (0,02)	3 (0,02)	5 (0,04)
Toplam	15.233 (100,00)	14.717 (100,00)	14.517 (100,00)	14.506 (100,00)	13.866 (100,00)	13.193 (100,00)

Tablo 3.9’da yer alan anket katılımcılarının yanıtlarına göre, “bir okul bitirmediğini” ifade eden katılımcılardan kredi kartı kullandığını (kullanmadığını) ifade edenlerin oranı, 2017 yılında yüzde 7,92 (25,18); 2018 yılında yüzde 7,63 (25,03) ve 2019 yılında ise yüzde 6,91(24,91) olarak gerçekleşmiştir. “İlkokul mezunu” olup kredi kartı kullandığını (kullanmadığını) beyan edenlerin oranı 2017 yılında yüzde 30,30 (39,99); 2018 yılında yüzde 29,37 (39,41) ve 2019 yılında ise yüzde 27,55 (38,04)’tir. “Ortaokul mezunu” olanlardan kredi kartı kullananların (kullanmayanların) toplam içindeki payı 2017 yılı için yüzde 8,81 (7,69); 2018 yılı için 9,27 (8,06) ve 2019 yılı için ise yüzde 9,22 (8,50) olmuştur. 2017, 2018 ve 2019 yıllarında “Lise mezunu” olduğunu ifade eden katılımcılardan kredi kartı kullandığını (kullanmadığını) beyan edenlerin toplam içindeki payı, sırasıyla, yüzde 24,45 (12,25); yüzde 23,92 (12,82) ve yüzde 24,02 (13,32) olarak gerçekleşmiştir. “2 veya 3 yıllık yüksekokul mezunu” olan katılımcılardan kredi kartı kullananların oranı 2017 yılında yüzde 7,35’ten 2018 yılında yüzde 6,64’e gerilemiş, 2019 yılında ise yüzde 7,37’ye yükselmiştir. “4 yıllık yüksekokul veya fakülte mezunu” olanlardan kredi kartı kullananların oranı 2017 yılında yüzde 12,97 iken, 2018 yılında yüzde 13,83, 2019 yılında ise yüzde 15,66 olarak gerçekleşmiştir. Son olarak, yılların tümünde katılımcılardan kredi kartı kullandığını beyan edenlerin oranı en az “5 veya 6 yıllık fakülte mezunu” ve üzeri eğitim gruplarında gerçekleşmiştir. Yapılan frekans

analizinden elde edilen bulgulara göre, ilgili yılların tümünde “Lise mezunu” olan hanehalkı fertlerinin diğer eğitim kategorilerine kıyasla daha fazla kredi kartı sahibi oldukları görülmektedir.

3.3.1.6. Kredi Kartı Sahibinin Gelir Düzeyi

Anketin gerçekleştirildiği dönem aralığında hanehalkı ferdi tanımına uyan tüm fertlerin toplam yıllık fert geliri yaş 0..9999999,999 TL değerleriyle raporlanmıştır. Analizler gerçekleştirilirken kolaylık sağlaması açısından fertlerin yıllık gelirleri 6 farklı kategoride gruplandırılmıştır. Fertlerin toplam yıllık gelirleri 1 yıl içinde elde ettiği toplam yıllık aynı¹⁰ gelir ile toplam yıllık nakdi¹¹ gelirler toplamından oluşmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, ankete katılanların yüzde 42.74’ü yıllık 10.000 TL’nin altında kazandığını, yüzde 11.59’u yıllık 10 bin TL ile 20 bin TL arasında kazandığını, yüzde 16.38’i yıllık 20 bin TL ile 30 bin TL arasında kazandığını, yüzde 10.01’i yıllık 30 bin TL ile 40 bin TL arasında kazandığını, yüzde 6.45’i yıllık 40 bin TL ile 50 bin TL arasında kazandığını ve yüzde 12.84’ü yıllık 50 bin TL ve üzeri kazandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.10. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Fertlerin Gelir Grupları	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
0 – 10.000 TL	13.960 (46,94)	12.641 (44,23)	11.842 (42,74)
10.001 TL – 20.000 TL	5.797 (19,49)	4.375 (15,31)	3.212 (11,52)
20.001 TL – 30.000 TL	4.514 (15,18)	4.979 (17,42)	4.539 (16,38)
30.001 TL – 40.000 TL	2.292 (7,71)	2.540 (8,89)	2.774 (10,01)
40.001 TL – 50.000 TL	1.394 (4,69)	1.572 (5,50)	1.786 (6,45)
50.001 TL ve üzeri	1.782 (5,99)	2.476 (8,66)	3.557 (12,84)
Toplam	29.739 (100,00)	28.583 (100,00)	27.710 (100,00)

¹⁰ **Toplam yıllık fert geliri (Ayni):** (Gelir_Ayni_Ucret_Yevmiye + Gelir_Ayni_Mutesebbis + Gelir_Ayni_Gayrimenkul + Gelir_Ayni_Ortakci + Gelir_Ayni_Devlet + Gelir_Ayni_Ydisi + Gelir_Ayni_Ozel) formülasyonu ile hesaplanmıştır.

¹¹ **Toplam yıllık fert geliri (Nakdi):** Gelir_Nakdi_Ucret_Yevmiye + Gelir_Nakdi_Ikramiye_Prim + Gelir_Nakdi_Mutesebbis + Gelir_Tarim_Net + Gelir_Nakdi_Gayrimenkul + Gelir_Banka_Tahvil + Gelir_Bireysel_Emeklilik + Gelir_Nakdi_Ortakci + Gelir_Devlet_Emekli_Maas + Gelir_Devlet_Yaslilik_Maas + Gelir_Devlet_Aile_Konut + Gelir_Devlet_Dul_Yetim + Gelir_Devlet_Hastalik + Gelir_Devlet_Gazilik + Gelir_Devlet_Burs + Gelir_Devlet_Issizlik + Gelir_Devlet_Tarimsal_Destek + Gelir_Ydisi_Emekli_Maas + Gelir_Ydisi_Doviz_Burs + Gelir_Nakdi_Ozel) formülasyonu ile hesaplanmıştır.

Tablo 3.10.'a göre, 2017 yılında ankete katılanların yüzde 46,94'ünü "0-10.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 19,49'unu "10.001-20.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 15,18'ini "20.001-30.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 7,71'ini "30.001-40.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 4,69'unu "40.001-50.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 5,99'unu ise "50.001 TL ve üzerindeki gelir grubu" oluşturmaktadır. 2018 yılında ise ankete katılanların yüzde 44,23'ünü "0-10.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 15,31'ini "10.001-20.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 17,42'sini "20.001-30.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 8,89'unu "30.001-40.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 5,50'sini "40.001-50.000 TL arasındaki gelir grubu" ve yüzde 8,66'sını ise "50.001 TL ve üzerindeki gelir grubu" oluşturmaktadır. Son olarak, 2019 yılında ankete katılanların yüzde 42,74'ünü "0-10.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 11,52'sini "10.001-20.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 16,38'ini "20.001-30.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 10,01'ini "30.001-40.000 TL arasındaki gelir grubu", yüzde 6,45'ini "40.001-50.000 TL arasındaki gelir grubu", ve yüzde 12,84'ünü ise "50.001 TL ve üzerindeki gelir grubu" oluşturmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, ankete katılanların çoğunluğu "0-10.000 TL arasındaki gelir grubu"nda yer alan bireylerden oluşmaktadır. Daha sonra katılımcılar gelir gruplarına göre kredi kartı kullanıp kullanmadıklarına göre analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3.11'de raporlanmıştır.

Tablo 3.11. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Kredi Kartı Kullanımı

Fertlerin Gelir Grupları	Kredi Kartı Kullananlar			Kredi Kartı Kullanmayanlar		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)	Frekans (%)
0 – 10.000 TL	6.116 (40,15)	5.703 (38,75)	5.318 (36,63)	7.844 (54,07)	6.938 (50,04)	6.524 (49,45)
10.001 TL – 20.000 TL	2.457 (16,13)	1.681 (11,42)	1.166 (8,03)	3.340 (23,02)	2.694 (19,43)	2.046 (15,51)
20.001 TL – 30.000 TL	2.594 (17,03)	2.603 (17,69)	2.279 (15,70)	1.920 (13,24)	2.376 (17,14)	2.260 (17,13)
30.001 TL – 40.000 TL	1.549 (10,17)	1.599 (10,86)	1.683 (11,59)	743 (5,12)	941 (6,79)	1.091 (8,27)
40.001 TL – 50.000 TL	1.061 (6,97)	1.162 (7,90)	1.200 (8,27)	333 (2,30)	410 (2,96)	586 (4,44)
50.001 TL ve üzeri	1.456 (9,56)	1.969 (13,38)	2.871 (19,78)	326 (2,25)	507 (3,66)	686 (5,20)
Toplam	15.233 (100,00)	14.717 (100,00)	14.517 (100,00)	14.506 (100,00)	13.866 (100,00)	13.193 (100,00)

Elde edilen sonuçlara göre, 2017 yılında "0-10.000 TL" arasındaki gelir grubunda olup ve kredi kartı kullandığını (kullanmadığını) ifade edenlerin oranı yüzde 40,15 (54,07) iken, 2018 yılında yüzde 38,75 (50,04), 2019 yılında ise yüzde 36,63 (49,45) olarak gerçekleşmiştir. "10.001-20.000 TL" arasındaki gelir grubunda olanlardan kredi

kartı kullananların (kullanmayanların) toplam içindeki payı 2017 yılı için yüzde 16,13 (23,02); 2018 yılı için 11,42 (19,43) ve 2019 yılı için ise yüzde 8,03 (15,51) olmuştur. 2017, 2018 ve 2019 yıllarında “20.001-30.000 TL” arasındaki gelir grubunda yer alan katılımcılardan kredi kartı kullandığını (kullanmadığını) beyan edenlerin toplam içindeki payı, sırasıyla, yüzde 17,03 (13,24); yüzde 17,62 (17,14) ve yüzde 15,70 (17,13) olarak gerçekleşmiştir. “30.001-40.000 TL” arasındaki gelir grubunda yer alan katılımcılardan kredi kartı kullananların oranı 2017 yılında yüzde 10,17’den 2018 yılında yüzde 10,86’ya ve 2019 yılında ise yüzde 11,59’a yükselmiştir. “40.001 ve üzeri” gelir grubunda yer alan katılımcılardan kredi kartı kullananların (kullanmayanların) oranı 2017 yılında yüzde 6,97 (2,30); 2018 yılında yüzde 7,90 (2,96) ve 2019 yılında ise yüzde 8,27 (4,44) olmuştur. Son olarak, 2017, 2018 ve 2019 yıllarında “50.001 ve üzeri TL” arasındaki gelir grubunda yer alan katılımcılardan kredi kartı kullandığını (kullanmadığını) beyan edenlerin toplam içindeki payı, sırasıyla, yüzde 9,56 (2,25); yüzde 13,38 (3,66) ve yüzde 19,78 (5,20) olarak gerçekleşmiştir. Yapılan frekans analizinden elde edilen bulgulara göre, ilgili yılların tümünde “0-10.000 TL” arasındaki gelir grubunda yer alan hanehalkı fertlerinin diğer gelir gruplarına kıyasla daha fazla kredi kartı sahibi oldukları görülmektedir.

3.4. ÇALIŞMADA KULLANILAN YÖNTEM

3.4.1. Logit Modeli

Ekonomik birimler bazı durumlarda çeşitli seçenekler arasından seçim yapmak durumunda kalmaktadırlar. Yapılan tercih(ler), karar vericinin gözlemlenemeyen özellikler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Karar veren bireyler yaptıkları tercihlerde iki farklı seçenek arasında kaldığında kendisine en yüksek faydayı sağlayanı tercih etmektedirler. Yani, böyle bir durumda, nitel olan bağımlı değişkenler ekonometrik modellemelerde gölge değişkenlerle ifade edilirler ve bağımlı değişken bir “niteliğin” ya da bir özelliğin varlığını ya da yokluğunu ifade ettiğinden yalnızca 0 ya da 1 değerlerini almaktadır. Burada, 0 değeri özelliğin yokluğunu, 1 değeri ise özelliğin varlığını ifade etmektedir (Greene, 2016, s.681; Gujarati, 2009, s.499). Örneğin, sağlık sigortası yaptırmayı yaptırmama, sigara içip içmeme, kredi kartı kullanıp kullanmama, işe gidip gelmede toplu taşıma ya da özel araç kullanma gibi.

İki şıklı seçimler için ekonomi, sosyoloji, psikoloji, pazar araştırmaları ve eğitim gibi alanlarda Logit ve Probit¹² modelleri sıklıkla başvurulan yöntemler arasındadır. Bu iki model birbirine benzer sonuçlar verdiği için, çalışmamızda sadece logit modeli kullanılmıştır. Logit modeli, ilk kez 1944 yılında Berkson tarafından kullanılmıştır. Logit modeli literatürde lojistik regresyon olarak da bilinmektedir. Logit modelini tahminlemek için birikimli (kümülatif) dağılım fonksiyonundan yararlanılmaktadır.

Bağımlı değişkenin iki seçenektan oluştuğu olasılık modeli logit modeli kullanılarak aşağıdaki gibi ifade edilir (Akın, 2002, s. 610-611).

$$P_i = E(Y = 1/X_i) = \frac{1}{1+e^{-\beta'x_i}} \quad (2)$$

eşitlikte $Z_i = \beta'x_i$ olarak yazıldığında,

$$P_i = E(Y = 1/X_i) = \frac{1}{1+e^{-Z_i}} \quad (3)$$

denklemini, birikimli lojistik dağılım fonksiyonu olarak bilinmektedir. Eşitlikte yer alan P_i ; bağımsız değişken X_i 'nin alacağı farklı değerlere göre, i . bireyin seçim yapma olasılığını göstermektedir. Z_i değişkeni $-\infty$ ile $+\infty$ arasında değerler almakta ve $Z_i \rightarrow -\infty$ 'dan $+\infty$ 'ya doğru gittikçe $0 \leq P_i \leq 1$ olacaktır. Ayrıca, P_i ile Z_i arasında doğrusal olmayan bir ilişki bulunduğundan Logit modelinin parametreleri daha tutarlı sonuçlar veren en yüksek olabilirlik (Maximum Likelihood) yöntemi ile tahmin edilmektedir (Gujarati, 2009, s.554-556).

Eşitlik (3)'ü yeniden düzenlediğimizde ve e^{-Z_i} yalnız bırakıldığında,

$$\frac{P_i}{1-P_i} = e^{-Z_i} \quad (4)$$

ifadesi elde edilmektedir. Eşitliğin sağ tarafında yer alan fark oranı $\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right)$ nispi bahis oranını (odds ratio), yani bir olayın olma olasılığının olmama olasılığına oranını göstermektedir. Daha sonra, eşitliğin her iki tarafının doğal logaritması alındığında,

$$L_i = \ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = \ln(e^{-Z_i}) = Z_i = \beta'x_i \quad (5)$$

eşitliği elde edilmektedir. Burada, L_i 'ye logit (bahis oranının logaritması) ve (5) nolu eşitliği ise logit model denilmektedir. Bu bilgiler ışığında, çalışmamızda (6) nolu denklem, logit modeli yardımıyla tahmin edilmiştir.

¹² Probit modeli, kümülatif normal olasılık fonksiyonuna dayanmaktadır.

$$\text{Kredi Kartı Kullanımı}_{it} = \alpha + \beta X_{it} + \varepsilon_{it} \quad (6)$$

(6) nolu eşitlikte, Kredi Kartı Kullanımı değişkeni bireyin kredi kartına sahip olup olmadığını ifade ederken (1 değeri kredi kartı kullandığını, 0 değeri ise kredi kartı kullanmadığını), X_{it} vektörü ise ilgili yıl için bireyin kredi kartı kullanımını etkileyen cinsiyet, medeni durum, bitirilen yaş, eğitim durumu, eğitim durumu ve gelir düzeyi gibi demografik değişkenleri, α ve β modelin tahmin katsayılarını ve ε_i terimi rassal bozucu değişkenini göstermektedir.

3.4.2. Tahmin Katsayıların Yorumlanması

Logit modelinde, tahmin edilen katsayılar dikkatli bir şekilde yorumlanmalıdır. Çünkü, logit modeli her ne kadar doğrusal bir model olsa da etkin parametreler üretmediğinden tahmin edilmesi Sıradan En Küçük Kareler yöntemi (OLS) ile yapılamamaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi logit modeli tahminlemede en çok kullanılabilirlik yöntemini kullanmaktadır (Gujarati, 2016). Logit modeli sonucunda tahmin edilen katsayıların işareti bağımsız değişken(ler) ile bağımlı değişkenin gerçekleşme olasılığını hangi yönde etkilediğini göstermektedir. Bu yüzden katsayıların yorumu için marjinal etkilerin (marginal effects) veya nispi bahis oranlarının (odds ratios) hesaplanması gerekmektedir.

3.4.2.1. Marjinal Etkilerin Hesaplanması

Marjinal etkiler, regresyon modelinde yer alan diğer değişkenlerin sabit tutulması durumunda, bağımsız değişkende meydana gelen bir birimlik değişimin, bağımlı değişkende (1 olması durumunda) kaç birimlik değişmeye neden olacağı olasılığını göstermektedir (Levent vd., 2018, s.259). Diğer bir ifadeyle, ilgili değişkenin marjinal etkisi bulunurken olasılığın bağımsız değişkene göre kısmi türevi eşitlik (7) ile hesaplanmaktadır.

$$\frac{\partial P(y_i = 1|x_i)}{\partial x_i} = \frac{\partial E(y_i|x_i)}{\partial x_i} = \varphi(x_i'\beta)\beta \quad (7)$$

Marjinal etkilerin hesaplanması ve yorumlanması, bağımsız değişkenin sürekli veya kesikli olması durumuna göre farklılık göstermektedir. Ayrıca, literatürde

değişkenlerin marjinal etkileri hesaplanırken bağımsız değişkenlerin ortalamaları¹³ kullanılmaktadır.

3.4.2.2. Nispi Bahis Oranlarının Hesaplanması¹⁴

Logit modelde, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisi yorumlanırken nispi bahis oranlarından da faydalanılmaktadır. Nispi bahis oranı, bir olayın gerçekleşme olasılığının gerçekleşmeme olasılığına oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Bu oranın 1'den büyük olması ilgili olayın gerçekleşmesinin gerçekleşmemesine göre artan şansını, 1'den küçük olması ise ilgili olayın gerçekleşmesinin gerçekleşmemesine göre azalan şansını ifade etmektedir. Nispi bahis oranının 1'e eşit olması ise, olayın gerçekleşme ya da gerçekleşmeme şanslarının aynı olduğunu göstermektedir (Gujarati, 2016, s.243).

3.5. BULGULARIN YORUMLANMASI

Bu çalışmada kredi kartı kullanımını etkileyen değişkenlerin neler olduğu logit regresyon modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz için Stata 16 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Bu bağlamda, bağımlı değişken olan kredi kartı kullanma 1 rakamıyla, kredi kartı kullanmayanlar ise 0 ile kodlanmıştır. Diğer yandan, bağımlı değişkeni etkileyeceği düşünülen bağımsız (kontrol) değişkenler farklı kategorilere ayrılmıştır. Kukla değişken tuzağına düşmemek için kategorilere ayrılan her bir kontrol değişkenin içinden bir kategori modelde "referans grup" olarak belirlenmiştir. Logit regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular, referans grupları esas alınarak yorumlanmıştır.

3.5.1. Logit Model Sonuçları

Tablo 3.12, 3.13, 3.14 ve 3.15'te her bir yıla ait logit model tahmin sonuçları raporlanmıştır. Logit regresyon analizi sonucunda elde edilen katsayılar doğrudan yorumlanamamaktadır. Elde edilen katsayılar sadece bağımlı değişkenin gerçekleşme olasılığı ile bağımsız değişken(ler) arasındaki ilişkinin yönü hakkında bilgi vermektedir. Çalışmada cinsiyet değişkeninin 1 olması kart sahibinin kadın olduğunu 0 olması ise

¹³ Stata16 istatistik paketinde, marjinal etkiler "margins, dydx(*) atmeans" komutu ile hesaplanmıştır.

¹⁴ Çalışmada sadece marjinal etki sonuçları yorumlanmıştır.

erkek olduğunu göstermektedir. Cinsiyet değişkeni için erkek kategorisi referans grup olarak seçilmiştir. Logit model analiz sonuçlarına göre, ele alınan tüm yıllar için ‘kadın’ değişkeni istatistiksel olarak (p-değeri<0.00) olarak anlamlı bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, kadınların kredi kartı kullanımını üzerinde istatistiksel olarak görünen bir etkisi bulunmaktadır.

Tablo 3.12. Cinsiyet ve Yaş Gruplarına ait Logit Model Tahmin Sonuçları
(Bağımlı değişken: Kredi Kartı Kullanımı)

Açıklayıcı Değişkenler	2017		2018		2019	
	Logit Model		Logit Model		Logit Model	
	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri
Sabit Terim	-1,776	0,000	-1,793	0,000	-1,954	0,000
Cinsiyet (Referans: Erkek)						
Kadın	0,554	0,000	0,594	0,000	0,589	0,000
Yaş Grupları (Referans: 18-25)						
26-35	0,237	0,000	0,208	0,000	0,302	0,000
36-45	0,199	0,001	0,286	0,000	0,520	0,000
46-55	0,330	0,000	0,440	0,000	0,541	0,000
56-65	0,164	0,012	0,305	0,000	0,462	0,000
66 ve üzeri	-0,256	0,000	-0,160	0,025	-0,016	0,826

Kaynak: HBA (2017, 2018 ve 2019 Anketleri, TÜİK)

Tablo 3.12’de Kredi kartı kullanan bireyler yaş gruplarına göre altı farklı gruba ayrılmıştır. Analizde, “18-25 yaş grubunda olanlar” referans grubu olarak belirlenmiştir. Yaş grupları açısından incelendiğinde, ele alınan yıllarda kategorize edilen yaş gruplarının (2019 yılı için 66 yaş ve üzeri yaş grubu hariç) tümünün katsayıları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum, hanehalkı fertlerinin yaşı ile kredi kartı sahipliği arasında bir ilişki olduğunu, genç ve orta yaş gruplarında yer alan fertlerin kredi kartı kullanımını daha çok tercih ettiklerini göstermektedir.

Tablo 3.13. Medeni Durumlarına Ait Logit Model Tahmin Sonuçları
(Bağımlı değişken: Kredi Kartı Kullanımı)

Açıklayıcı Değişkenler	2017		2018		2019	
	Logit Model		Logit Model		Logit Model	
	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri
Medeni Durum (Referans: Hiç Evlenmeyen)						
Evli	0,127	0,007	0,059	0,215	0,015	0,754
Eşi öldü	-0,261	0,004	-0,469	0,000	-0,457	0,000
Boşandı	0,046	0,553	-0,220	0,000	-0,235	0,000

Kaynak: HBA (2017, 2018 ve 2019 Anketleri, TÜİK)

Kredi kartı kullanan hanehalkı fertleri medeni durumlarına (Tablo 3.13) göre dört farklı kategoride değerlendirilmiştir: “(1) bekar”, “(2) evli”, “(3) eşi öldü” ve “(4) boşandı”. Referans grup olarak “bekar” kategorisi seçilmiştir. Kredi kartı kullanan hanehalkı fertlerinin medeni durumu incelendiğinde, sadece 2017 yılı için evli olanların bekar olanlara göre kredi kartı kullanma ihtimalleri artarken (p-değeri<0.01), 2018 ve 2019 yılları için evli olanlara ait logit model katsayıları istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. Diğer bir ifadeyle, 2017 yılı için evli olan fertlerin kredi kartı kullanımı üzerinde istatistiksel olarak görünen bir etkisi bulunuyorken, aynı etki 2018 ve 2019 yılları için geçerli değildir.

Eşi ölen hanehalkı fertleri incelendiğinde, tüm yıllar için logit model katsayıları negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p-değeri<0.01). Yani, çalışmada incelenen yıllar için eşi ölen fertlerin kredi kartı kullanma ihtimalleri bekar olanlara göre azalmaktadır. Son olarak, hanehalkı ferdinin eşinden boşanması durumu için elde edilen katsayılar 2017 yılı için istatistiksel olarak anlamlı değil iken, 2018 ve 2019 yılları için negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p-değeri<0.01). Diğer bir ifadeyle, 2018 ve 2019 yılları için eşinden boşanmış olan fertlerin kredi kartı kullanımı üzerinde istatistiksel olarak görünen bir etkisi bulunmaktadır. Bu sonuç, eşi ölen bireylerin alışverişlerinde kredi kartı kullanmada daha temkinli davrandıklarını göstermektedir.

Tablo 3.14. Eğitim Düzeylerine Ait Logit Model Tahmin Sonuçları

(Bağımlı değişken: Kredi Kartı Kullanımı)

Açıklayıcı Değişkenler	2017		2018		2019	
	Logit Model		Logit Model		Logit Model	
	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri
Eğitim Durumu (Referans: Eğitim yok)						
İlkokul Mezunu	0,700	0,000	0,685	0,000	0,744	0,000
Ortaokul Mezunu	1,158	0,000	1,209	0,000	1,247	0,000
İlköğretim Mezunu	0,751	0,000	0,926	0,000	1,020	0,000
Lise Mezunu	1,742	0,000	1,707	0,000	1,811	0,000
2 veya 3 Yıllık Yüksekokul Mezunu	2,038	0,000	1,967	0,000	2,139	0,000
4 Yıllık Yüksekokul / Fakülte Mezunu	2,263	0,000	2,478	0,000	2,447	0,000
5 veya 6 Yıllık Fakülte Mezunu	2,539	0,000	2,609	0,000	2,756	0,000
Yüksek Lisans Mezunu	2,807	0,000	2,798	0,000	2,439	0,000
Doktora Mezunu	3,089	0,000	3,261	0,000	2,981	0,000

Kaynak: HBA (2017, 2018 ve 2019 Anketleri, TÜİK)

Kredi kartı kullanan hanehalkı reisleri eğitim durumlarına göre yedi farklı gruba ayrılmıştır (Tablo 3.14). Analizde “herhangi bir eğitim olmayanlar” referans grubu olarak belirlenmiştir. Elde edilen logit model sonuçlarına göre, çalışmada incelenen tüm yıllar için kategorize edilen eğitim gruplarının hepsi pozitif işaretli ve ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p -değeri < 0.01). Yani, genellikle hanehalkı ferдинin eğitim seviyesi arttıkça kredi kartı kullanma olasılığını artmaktadır. Bu sonuç, hanehalkı reisinin aldığı eğitim düzeyi arttıkça kredi kartı kullanmada daha bilinçli davrandığını ve birbirlerini etkiledikleri şeklinde açıklanabilir.

Kredi kartı kullanan hanehalkı reisleri kullanılabilir gelirlerine göre altı gruba ayrılmıştır (Tablo 3.15). Analizde “yıllık kullanılabilir geliri 10,000 TL’nin altında olanlar” referans grup olarak seçilmiştir.

Tablo 3.15. Gelir Düzeylerine Ait Logit Model Tahmin Sonuçları
(Bağımlı değişken: Kredi Kartı Kullanımı)

Açıklayıcı Değişkenler	2017		2018		2019	
	Logit Model		Logit Model		Logit Model	
	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri
Gelir Grupları (Referans: <10.000 TL)						
10.001 TL – 20.000 TL	0,171	0,000	0,011	0,792	-0,116	0,013
20.001 TL – 30.000 TL	0,593	0,000	0,430	0,000	0,404	0,000
30.001 TL – 40.000 TL	0,830	0,000	0,714	0,000	0,656	0,000
40.001 TL – 50.000 TL	1,029	0,000	1,055	0,000	0,757	0,000
50.001 TL ve üzeri	1,348	0,000	1,182	0,000	1,230	0,000

Kaynak: HBA (2017, 2018 ve 2019 Anketleri, TÜİK)

Elde edilen sonuçlara göre, bütün gelir grupları (2018 yılı 10,001 ile 20,000 TL arasında olanlar hariç) kredi kartı sahiplenmesini pozitif yönde etkilemekte ve yüzde 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Bir diğer ifadeyle, hanehalkı ferдинin geliri arttıkça kredi kartı kullanma olasılığını artmaktadır. Bu sonuç, hanehalkı reisinin elde ettiği gelir düzeyi arttıkça ihtiyaçlarını gidermek için daha fazla kredi kartı kullandığını göstermektedir.

3.5.2. Marjinal Etki Model Sonuçları

Yukarıda da belirtildiği için, logit modelde elde edilen katsayılar doğrudan, açıklayan değişkenlerdeki bir birimlik değişimin açıklanan değişkenin beklenen değeri

üzerindeki etkisi direkt olarak yorumlanamadığından tahmin edilen katsayıların yorumlanabilmesi bağımsız değişkenlere ait ortalamalar dikkate alınarak marjinal etkiler hesaplanmalıdır. Analiz çerçevesinde bütün yıllar ayrı ayrı tahmin edilmiştir.

Tablo 3.16’da, cinsiyet ile ilgili değişken dikkate alındığında, diğer değişkenler sabit tutulduğunda, kadınların erkeklere göre kredi kartını kullanma olasılığı 2017 yılında yüzde 0,137, 2018 yılında yüzde 0,147, 2019 yılında ise yüzde 0,145 daha fazladır. Bu sonuç, çalışmalarında kadınların erkeklerden daha fazla kredi kartı kullanmaya meyilli olduğu sonucuna ulaşan diğer çalışmalarla da, Arora (1987), Armstrong ve Craven (1993), Micomonaco (2003), Carpernter ve Moore (2008) ve Robb (2011), tutarlıdır.

Tablo 3.16. Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Ait Marjinal Etkiler Tahmin Sonuçları
(Bağımlı değişken: Kredi Kartı Sahipliği)

Açıklayıcı Değişkenler	2017		2018		2019	
	Marjinal Etkiler		Marjinal Etkiler		Marjinal Etkiler	
	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri
Cinsiyet (Referans: Erkek)						
Kadın	0,137	0,000	0,147	0,000	0,145	0,000
Yaş Grupları (Referans: 18-25)						
26-35	0,059	0,000	0,051	0,000	0,075	0,000
36-45	0,049	0,001	0,071	0,000	0,129	0,000
46-55	0,082	0,000	0,109	0,000	0,134	0,000
56-65	0,040	0,012	0,076	0,000	0,114	0,000
66 ve üzeri	-0,063	0,000	-0,039	0,025	-0,003	0,826

Kaynak: HBA (2017, 2018 ve 2019 Anketleri, TÜİK)

Kredi kartı kullanımını belirleyen yaş değişkenlerine ait bulgular dikkate alındığında, katsayı tahminleri incelenen yıllar için %1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Hanehalkı fertlerine ait yaş dağılımları incelendiğinde, referans gruba göre, 2017 yılında 26-35, 36-45, 46-55 ve 56-65 yaş gruplarında yer alan hanehalkı fertlerinin kredi kartı kullanma olasılığı, sırasıyla, yüzde 0,05; yüzde 0,04; yüzde 0,08 ve yüzde 0,04 artarken, 65 ve üstü yaş grubunda kredi kartını kullanma olasılığı yüzde 0,06 azalmaktadır. Öte yandan, 2018 ve 2019 yılları için de benzer sonuçlar gözlemlenmiştir. Örneğin, her iki yıl için de, referans grubuna göre, 26-35, 36-45, 46-55 ve 56-65 yaş gruplarında kredi kartı kullanım olasılıkları artarken, 65 ve üstü yaş grubunda yer alan hanehalkı fertlerinin kredi kartı kullanma olasılığı azalmaktadır. Ancak, 2019 yılı için 65 yaş ve üzerini temsil eden yaş grubuna ait tahmin edilen katsayı herhangi bir önem

seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Elde edilen bu bulgular, ampirik olarak çalışmanın beklentileriyle uyumlu çıkmıştır. Çünkü, bu sonuçlar bireylerin yaşı arttıkça kredi kartı kullanma olasılığının azaldığı bulgusuna ulaşan diğer çalışmalarla da paralellik göstermektedir (örneğin bkz., Adcock, Hirschman ve Goldstucker, 1977; Danes ve Hira, 1990; Crook, Hamilton and Thomas, 1992; Barker and Sekerkaya, 1993; Gan vd., 2008; Bulut ve Köprülü, 2010; Siddiqui ve Anjum, 2013).

Tablo 3.17. Medeni Durumlarına ait Marjinal Etkiler Tahmin Sonuçları

(Bağımlı değişken: Kredi Kartı Sahipliği)

Açıklayıcı Değişkenler	2017		2018		2019	
	Marjinal Etkiler		Marjinal Etkiler		Marjinal Etkiler	
	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri
Medeni Durum (Referans: Hiç Evlenmeyen)						
Evli	0,031	0,007	0,014	0,215	0,003	0,754
Eşi öldü	-0,065	0,004	-0,116	0,000	-0,113	0,000
Boşandı	0,011	0,553	-0,055	0,006	-0,058	0,000

Kaynak: HBA (2017, 2018 ve 2019 Anketleri, TÜİK)

Tablo 3.17’de, hanehalkı fertlerinin medeni durumlarına ait marjinal etkiler tahmin sonuçları raporlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, evli olan fertlerin referans grup olan hiç evlenmeyenlere göre kredi kartını kullanma olasılığı 2017 yılında artmaktadır (katsayı pozitif ve yüzde 1 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır). Ancak, 2018 ve 2019 yılları için evli fertler için tahmin edilen katsayılar her ne kadar beklentilere uygun çıkmış (pozitif yönlü) olsa da, katsayıların istatistiki olarak anlamsız olması elde edilen katsayıların referans alınan gruptan istatistiki olarak farklı olmadığını ortaya göstermektedir. Katsayıların istatistiki anlamsızlığı göz önünde bulundurulmadığında, bu sonuç, literatürde yer alan çalışmalarla (Kinsey, 1981; Delener ve Katzenstein, 1994 ve Bulu ve Köprülü, 2010) ile tutarlıdır. Öte yandan, eşi vefat eden hanehalkı fertlerinin kredi kartı kullanma olasılığı hiç evlenmeyenlere kıyasla 2017 yılında yüzde 0,06; 2018 yılında yüzde 0,11 ve 2019 yılında yüzde 0,11 daha azdır. Son olarak, eşinden boşanan fertlerin kredi kartı kullanma olasılığı referans grubuyla karşılaştırıldığında 2018 ve 2019 yıllarında azalmaktadır (katsayı negatif ve yüzde 1 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır). Ancak, 2017 yılı için elde edilen tahmin

katsayısının istatistiki olarak anlamsız olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuçlara dayanarak, hanehalkı fertlerinin eşlerinden boşanması veya eşlerinin ölmesi kredi kartı kullanmalarını genellikle olumsuz etkilediği söylenebilir.

Tablo 3.18. Eğitim Düzeylerine ait Marjinal Etkiler Tahmin Sonuçları

(Bağımlı değişken: Kredi Kartı Sahipliği)

Açıklayıcı Değişkenler	2017		2018		2019	
	Marjinal Etkiler		Marjinal Etkiler		Marjinal Etkiler	
	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri
Eğitim Durumu (Referans: Eğitim yok)						
İlkokul Mezunu	0,159	0,000	0,154	0,000	0,166	0,000
Ortaokul Mezunu	0,273	0,000	0,284	0,000	0,291	0,000
İlköğretim Mezunu	0,171	0,000	0,214	0,000	0,235	0,000
Lise Mezunu	0,409	0,000	0,401	0,000	0,423	0,000
2 veya 3 Yıllık Yüksekokul Mezunu	0,469	0,000	0,455	0,000	0,488	0,000
4 Yıllık Yüksekokul / Fakülte Mezunu	0,509	0,000	0,543	0,000	0,541	0,000
5 veya 6 Yıllık Fakülte Mezunu	0,551	0,000	0,562	0,000	0,585	0,000
Yüksek Lisans Mezunu	0,586	0,000	0,586	0,000	0,540	0,000
Doktora Mezunu	0,615	0,000	0,632	0,000	0,611	0,000

Kaynak: HBA (2017, 2018 ve 2019 Anketleri, TÜİK)

Kredi kartı kullanma olasılığını etkileyen farklı eğitim düzeyleri incelendiğinde (Tablo 3.18), tahmin edilen katsayılar tüm eğitim kategorileri için yüzde 1 önem düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle daha yüksek eğitim düzeyine sahip fertlerin kredi kartı kullanma olasılığı hiç eğitim almayanlara kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Örneğin, diğer değişkenler sabit tutulduğunda, 2017 için elde edilen sonuçlara göre, fertlerin eğitim seviyesinin bir düzey artması (ilkokuldan → ortaokula), kredi kartı kullanma olasılığını, ilkokul eğitim düzeyine sahip bireylerde yüzde 0,15, ortaokul mezunlarında yüzde 0,27, ilköğretim mezunlarında yüzde 0,17, lise mezunlarında yüzde 0,40, 2 veya 3 yıllık yüksekokul mezunlarında ve yüzde 0,46, 4 yıllık yüksekokul veya fakülte mezunlarında yüzde 0,50, 5 veya 6 yıllık fakülte mezunlarında yüzde 0,55, yüksek lisans mezunlarında yüzde 0,58 ve doktora mezunlarında ise yüzde 0,61 oranında referans gruba göre daha fazla artırmaktadır. Benzer bulgular 2018 ve 2019 yılları için de gözlemlenmektedir. Bu analizlerden de anlaşılacağı üzere, fertlerin eğitim seviyesi arttıkça elde edeceği gelirin artacağı ve dolayısıyla fertlerin daha çok tüketim harcamaları yapmalarına veya

borçlanmalarına yönlendirerek kredi kartlarına olan talebin artmasına yol açacağı şeklinde düşünülebilir. Ayrıca, analiz sonuçları, eğitim düzeyi ile kredi kartı kullanımı arasında pozitif yönlü ilişki bulgusuna ulaşan diğer çalışmalarla (örneğin, Adcock vd., 1977; Canner, 1987; Lee ve Kwon, 2002) ve çalışmanın ampirik beklentileriyle örtüşmektedir.

Tablo 3.19. Gelir Düzeylerine Ait Marjinal Etkiler Tahmin Sonuçları

(Bağımlı değişken: Kredi Kartı Sahipliği)

Açıklayıcı Değişkenler	2017		2018		2019	
	Marjinal Etkiler		Marjinal Etkiler		Marjinal Etkiler	
	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri	Tahmin	p-değeri
Gelir Grupları (Referans: <10.000 TL)						
10.001 TL – 20.000 TL	0,042	0,000	0,002	0,793	-0,028	0,012
20.001 TL – 30.000 TL	0,147	0,000	0,107	0,000	0,100	0,000
30.001 TL – 40.000 TL	0,202	0,000	0,175	0,000	0,161	0,000
40.001 TL – 50.000 TL	0,247	0,000	0,251	0,000	0,185	0,000
50.001 TL ve üzeri	0,310	0,000	0,277	0,000	0,285	0,000

Kaynak: HBA (2017, 2018 ve 2019 Anketleri, TÜİK)

Son olarak, hanehalkı fertlerinin aylık gelir düzeyi de kredi kartı kullanmasını etkileyen önemli değişkenlerden birisidir. Tablo 3.19’a göre, bireyin kredi kartı kullanma olasılığı farklı gelir gruplarına göre değişim göstermektedir. Örneğin, 2017 yılı için değişkenlerin katsayıları dikkate alındığında, ceteris paribus, referans gruba göre, fertlerin kredi kartı kullanma olasılığı “10.001 TL – 20.000 TL” gelir grubunda yüzde 0,04; “20.001 TL – 30.000 TL” gelir grubunda yüzde 0,14; “30.001 TL – 40.000 TL” gelir grubunda yüzde 0,20; “40.001 TL – 50.000 TL” gelir grubunda yüzde 0,24 ve “50.001 TL ve üzeri” gelir grubunda ise yüzde 0,31 oranında artmaktadır. Benzer bulguların 2018 ve 2019 yılları için de geçerli olduğu görülmektedir. Yani, fertlerin gelir düzeyleri ile kredi kartı kullanma olasılığı arasında doğru yönlü ilişki bulunmaktadır. Elde edilen bu bulgular, gelirin kredi kartı üzerindeki etkisini araştıran çalışmalarda bulunan bulgularla paralellik göstermektedir (örneğin bkz., Kinsey, 1981; Arora, 1987; Barker ve Şekerkeya, 1992; Kaynak ve Harcar, 2001; Gan vd., 2008; Fogel ve Schneider, 2011; Sumarwan ve Kabbaro, 2015). Ayrıca, 2019 yılı için “10.001 TL – 20.000 TL” gelir grubunda yer alan fertlerin kredi kartını kullanma olasılığı referans gruba göre yüzde 0,02 oranında azalttığı gözlenmiştir. Son olarak, 2018 yılı için “10.001 TL – 20.000 TL” gelir

grubuna ait katsayının işareti her ne kadar çalışmanın beklentileriyle uyumlu görülse de istatistiki olarak anlamsızdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde bilgi teknolojisinin gelişmesiyle birlikte kredi kartları modern toplumların finans ve ödeme sistemlerinin önemli ve ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Finansal piyasalarda zaman içerisinde meydana gelen değişimler, kredi verenlere müşterilerinin risk değerlendirmelerini daha kolay ve hızlı şekilde yapmalarına ve sağlanacak kredilerin tüketicilerin heterojenliğine göre iyileştirilmesine olanak sağlamıştır.

Kredi kartları, kullanıcılarına nakitsiz işlem rahatlığı, telefon veya internet kullanarak alışveriş yapma imkanı, yaptıkları satın alımların ödemelerini ileri bir tarihe erteleme esnekliği ve geçici likidite açıklarını giderme gibi avantajlar sunmaktadır. Bunlarla birlikte bireyler başka sebeplerden dolayı da kredi kartı talep etmektedir. Örneğin bazıları kredi kartını ödeme kolaylığı sağlayan bir ödeme aracı olarak görürken bazıları ise yapmış oldukları harcamaları finanse etmek için kredi kartlarından faydalanmaktadır. Kullanıcılar arasındaki kredi kartı kullanma amaçlarındaki farklılıklar, kart sahiplerinin satın alma davranışlarında kredi kartlarını kullanımlarının yoğun olduğu alanları da farklılaştırmaktadır. Bu nedenle, araştırmacılar bireylerin kredi kartı kullanım davranışlarını belirleyen demografik ve sosyo-ekonomik faktörleri anlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı, hanehalkı fertlerinin kredi kartı kullanma davranışlarını etkileyen demografik faktörleri (cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu ve gelir düzeyi) belirlemektir. Analizler, TÜİK'in 2017, 2018 ve 2019 yıllarında mikro düzeyde hazırladığı HBA anket verileri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Analize başlamadan önce incelenen her bir yıl için hanehalkı veriseti ile fert veriseti Stata programı yardımıyla birleştirilmiştir. Daha sonra elde edilen veriseti, filtreleme yöntemiyle analiz edilebilir hale getirilmiştir.

TÜİK her yıl 15.552 haneye anket uygulamaktadır. 2017 yılında kendisine anket soru formu gönderilen hanelerden 12.096 (%78,20) hane, 2018 yılında 11.828 (%76,05)

hane ve 2019 yılında ise 11.521 (%74,08) hane anketi yanıtlamıştır. Ankete cevap veren haneler daha sonra hanehalkı fert sayısına göre analiz edilmiştir. Türkiye’de kredi kartı sahibi olma yaşı yasal olarak 18 olduğundan, 18 yaşından küçük olan hanehalkı fertleri analizden çıkarılmıştır. Sonuç olarak, 2017, 2018 ve 2019 yıllarında ankete cevap veren hanelerde yaşayan fert sayısı, sırasıyla, 42.255 kişi, 40.688 kişi ve 38.774 kişi olarak belirlenmiştir. Daha sonra, hanehalkı fertleri kredi kartı kullanıp kullanmadıklarına göre iki gruba ayrılarak bağımlı değişken olan “kredi kartı sahipliği” değişkeni oluşturulmuş ve lojistik regresyon yardımıyla fertlerin kredi kartı sahipliğini etkileyen demografik değişkenler ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan her bir değişken için ayrı ayrı araştırma hipotezleri geliştirilerek doğrulukları araştırılmıştır.

2017 yılı verilerine göre 29.739 kişiden 15.233’ü, 2018 yılı verilerine göre 28.583 kişiden 14.717 kişi ve 2019 verilerine göre 27.710 kişiden 14.517 kişi kredi kartı sahibidir. Modellere ait katsayılar 4 iterasyon (yineleme) sonucunda elde edilmiştir. Logit modellere ait tahminlerin doğruluk tahmin oranları 2017 yılı için yüzde 65,9, 2018 yılı için yüzde 65,9 ve 2019 yılı için ise yüzde 66,9 olarak bulunmuştur. Ayrıca, her bir yıl için logit modellerinin uyum iyiliğini gösteren yapay (Pseudo) R^2 katsayıları 2017, 2018 ve 2019 yılları için sırasıyla 0,125, 0,125 ve 0,140 olarak bulunmuştur.

Çalışmada ele alınan yıllar için kurulan logit model ve marjinal etki sonuçları ilgili literatürle paralellik göstermektedir. 2017 yılı logit model analiz sonuçlarına göre, bireyin cinsiyeti (kadın olması), yaşı, evli veya eşinin ölmesi, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi kredi kartı kullanmasını etkileyen en önemli faktörlerdir. Marjinal etki sonuçları, bireyin yaşının arttıkça kredi kartı kullanma olasılığının arttığını, ancak bu durumun 66’lı yaşlardan sonra tersine döndüğünü göstermektedir. Ayrıca, bireyin sahip olduğu eğitim düzeyi ve gelir seviyesinin referans gruplara göre kredi kartı kullanma olasılığını pozitif yönde etkilediği gözlenmektedir. Son olarak, evli bireylerin kredi kartı kullanma olasılığı artarken, eşi ölen bireylerin ise azalmaktadır.

2018 yılına ait logit ve marjinal etki model sonuçları incelendiğinde, genel olarak 2017 yılı tahmin sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Yani, bireyin cinsiyeti (kadın olması), yaşı, eşinin ölmesi veya eşinden boşanması, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi kredi kartı kullanmasını etkileyen en önemli faktörler olduğu saptanmıştır. Ancak, bireyin evli olması ve “10.001 TL – 20.000TL” gelir grubunda yer almasına ait tahmin katsayıları

istatistiki olarak anlamsız bulunmuştur. Bu sonuç, bu katsayıların referans gruplarından istatistiki olarak farklı olmadığına işaret etmektedir.

2019 yılına ait logit ve marjinal etki model sonuçları incelendiğinde, elde edilen tahmin sonuçları 2018 yılı sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bireyin cinsiyeti (kadın olması), yaşı, eşinin ölmesi veya eşinden boşanması, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi kredi kartı kullanmasını etkileyen en önemli faktörler olduğu saptanmıştır. Ancak, 2019 yılı sonuçlarına göre, bireyin 66 yaşın üzerinde olması kredi kartı kullanma olasılığını herhangi bir önem düzeyinde istatistiki olarak etkilememektedir. Ayrıca, ilginçtir ki, bireyin “10.001 TL – 20.000TL” gelir grubunda yer alması kredi kartı kullanma olasılığını yüzde 5 anlam düzeyinde negatif yönde etkilemektedir. Bu sonuç, bireyin geliri arttıkça kredi kartı kullanma olasılığı artar yönündeki sonuç ile de zıtlık teşkil etmektedir.

Çalışmada öne sürülen hipotezlere ilişkin değerlendirmeler ise şu şekildedir:

H₁ hipotezi, kart sahibinin yaşı ile kredi kartı kullanma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını sorgulamaktadır. Analiz sonuçlarına göre, kredi kartı kullanımı belli bir yaş grubuna kadar artmakta daha sonra (65 yaş ve üzeri) azalmaktadır. Özellikle, ilgili literatürde de değinildiği gibi ileri orta yaş gruplarında (46-55 yaş grubu) kredi kartı kullanımı daha çok tercih edilmektedir.

H₂ hipotezi, kart sahibinin cinsiyeti ile kredi kartı kullanma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmaktadır. Çalışmada kadın kullanıcıların kredi kartı sahipliği dikkate alınmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ele alınan tüm yıllar için kredi kartı sahibinin kadın olması kredi kartı kullanma olasılığını pozitif yönde ve istatistiki olarak etkilemektedir.

H₃ hipotezi, kart sahibinin medeni durumu ile kredi kartı kullanma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmaktadır. Analiz sonuçlarına göre, bireyin medeni durumuna ait tahmin katsayılarının farklı önem düzeylerinde istatistiki olarak anlamlı olduğu gözlemlenmiştir.

H₄ hipotezi, kart sahibinin aldığı eğitim düzeyi ile kredi kartı kullanma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını sorgulamaktadır. Analiz sonuçlarına göre, bireyin sahip olduğu eğitim düzeyi arttıkça kredi kartı kullanımı artmakta ve bu sonuç istatistiki olarak anlamlıdır.

H₅ hipotezi, kart sahibinin gelir seviyesi ile kredi kartı kullanma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmaktadır. Analiz sonuçlarına göre, bireylerin gelir düzeyi ile kredi kartı sahipliği arasında çoğunlukla pozitif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bir diğer ifadeyle, bireylerin gelir düzeyleri arttıkça yapacakları tüketim harcamaları dolayısıyla kredi kartlarına olan talepleri artacaktır.

Son olarak, çalışmada bir takım sınırlamalar bulunmaktadır. Birincisi, kullanılan yatay-kesit verisi 1 yıllık dönemi ele aldığı için bireylerin uzun dönemde kredi kartı kullanımına karşı tutumlarını belirlemede sınırlı bilgi sağlamaktadır. İkinci olarak, veri eksikliği veya potansiyel gözlemlenemeyen açıklayıcı değişkenlerin varlığı ekonometrik modellerde içsellik (endojenite) sorununa neden olabilmektedir. Bu durum, uygun bir araç değişken (instrumental variable) bulunarak çözülebilir.

KAYNAKÇA

- Adcock, William O. Jr., Elizabeth C. Hirschman, ve Jac C. Goldstucker. (1977). Bank credit card users: An updated profile. *Advances in Consumer Research*, 4, 236-241.
- Açıkgül, E. ve Açıkgül, H. A. (2007). *Teoride ve Uygulamada Kredi Kartı Sözleşmeleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akın, F. (2002). *Ekonometri*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Akipek, Ş. (2003). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Çerçevesinde Kredi Kartları, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(3), 103-119.
- Aktaş, R. ve Doğanay, M.M. (2019). *Finansal Piyasalar ve Kurumlar*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Altan, M. ve Göktürk, İ.E. (2008). Türkiye’de Memurların Kredi Kartı Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 39, 110-127.
- American Express. (2020). American Express-Türkiye, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2020, <https://www.americanexpress.com.tr/>
- Arango, L.E., Cardona-Sosa, L. ve Pedraza-Jiménez. (2020). The use of credit cards among low- and middle-income individuals in Colombia and the channels of monetary policy. *Economic Modelling*, 94, 150-169.
- Ari, G. (2008). *Kredi Kartı Kullanımının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armstrong, C. ve Craven, M. (1993). Credit card use and payment practices among a sample of college students. *Proceedings of the 6th Annual Conference of the Association for Financial Counseling and Planning Education*. 148-159.
- Arora, R. (1987). Consumer knowledge of finance charges on credit card purchases, in Hawes, J. (Ed.), *Development in Marketing Science*, 10,15-18.
- Aşan, Z. (2007). Kredi Kartı Kullanan Müşterilerin Sosyo Ekonomik Özelliklerinin Kümeleme Analiziyle İncelenmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 256-267.

- Ayanoğlu, Y., Karapınar, A., Zaif, F., Saraçoğlu, M., Bayırlı, R., Altay, A. ve Bal, H. (2013). Bankaların Yönetimi ve Denetimi, Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No:2746.
- Aydın, N. (1991). Kredi Kartları ve Kredi Kartlarında Faiz Masrafının Hesaplanması, Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 9 (1-2), 147-163.
- Aypek, N. ve Ban Ü. (2002). Finans Bankacılık Borsa ve Dış Ticaret Terimleri Sözlüğü, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2006, Mart 3). Banka Kartlar ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelik. Banka Kartlar ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelik. Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu.
- Bakır, H. (2000). Türkiye’de Plastik Kartlar ve Plastik Kartların Geleceği – Akıllı Kartlar (Smart Card), Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(1), 191-203.
- Barker, A.T., ve Sekerkaya, A. (1993). Globalization of credit card usage: The case of developing economy. International Journal of Bank Marketing, 10 (6), 27-31.
- Bayar, M. (2007). İslam Hukununda Banka Kartları ve Kredi Kartları, (Yüksek Lisans Tezi), Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı.
- Bayrakdaroğlu, A. ve Altuntaş, Y. (2015). Bankaların Kredi Kartı Kullanımını Yaygınlaştırmada Uyguladıkları Satış Geliştirme Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 7(12), 41-64.
- BDDK. (2020). “Faaliyet Raporları ve Stratejik Plan”, Erişim Tarihi: 15 Ekim 2020, <https://www.bddk.org.tr/Hakkimizda/Faaliyet-Raporlari-ve-Stratejik-Plan/3>
- BDDKa (2020) “09/06/2020 Tarihli Basın Açıklaması” Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2020, <https://tursab.org.tr/apps//Files/Content/322ee6cd-0052-4cbd-a945-e12a9bf4807a.pdf>
- Bilgen, B. (2008). Kredi Kartı Kullanımının Ekonomi Üzerine Etkilerinin Analizi (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BK, (2005). 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Mevzuat Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>

- BKMa, (2020). “Tanımlar”, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2020, www.bkm.com.tr/tanimlar/tanim.html
- BKMb, (2020). “Dönemsel Bilgiler”, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020, <https://bkm.com.tr/raporlar-ve-yayinlar/donemsel-bilgiler/>
- BKMc, (2021). “12/06/2021 İtibariyle Ortaklar”, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021, <https://bkm.com.tr/bkm-hakkinda/ortaklar-ve-uyeler/ortaklar/>
- BKMd, (2021). “12/6/2021 İtibariyle Üyeler”, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021, <https://bkm.com.tr/bkm-hakkinda/ortaklar-ve-uyeler/uyeler/>
- BKMe, (2021). “12/6/2021 İtibariyle Komiteler”, Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021, <https://bkm.com.tr/bkm-hakkinda/bkmyi-taniyin/komiteler/>
- Browning, E.K. ve Zupan, M. (2014). *Macroeconomic Theory and Applications*, Hoboken, NJ: John Wiley.
- Budak, G.S. (2011). *Tüketici Finansmanında Kredi Kartlarının Rasyonel Kullanımı: Bilecik İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik: Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Buhur, O. (2004). *Tüketici Kredisi Açısından Kredi Kartı Uygulaması*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Bulu, Y. ve Köprülü, O. (2010). Credit Card Market and Socio-Economic Background of Card Holders: A Case Study from Turkey. *International Journal of Economic Perspectives*. 4(4), 623-633.
- Bulur, N. (2007). *Geri Dönmeyen Tüketici Kredileri ve Ekonomide Hasıl olan Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.
- Can, B. A. (2013). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Kredi Kartı Kullanım Alışkanlıklarını Belirlemeye Yönelik Bir Pilot Araştırma, *Mevzuat Dergisi*, 185, 1-13.
- Calem, P.S. ve Mester, L.J. (1995). Consumer behavior and the stickiness of credit-card interest rates. *The American Economic Review*, 85(5), 1327-1336.
- Cengiz, E. (2009). Bireylerin Kredi Kartlarını Değiştirme Tutumları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 179-196.

- Chien, Y-W. ve Devaney, S.A. (2001). The Effects of Credit Attitude and Socioeconomic Factors on Credit Card and Installment Debt. *The Journal of Consumer Affairs*, 35 (1), 162-179.
- Choi, H. N. ve DeVaney, S.A. (1995). Determinants of banks and retail credit card use. *Consumer Interests Annual*, 41, 148-154.
- Cihangir Kurt, Ç. (2019). *Uluslararası Parasal Düzen ve Türkiye Değerlendirmesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Cebeci, İ. Ve Uçar, S. (2016). Bireysel Finansmanda Etkili Bir Araç: Kredi Kartı Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Journal of Accounting & Finance*, 72.
- Crook J.N., Hamilton, R., ve Thomas, L.C., (1992). Credit Card Holders: Characteristics of Users and Non-Users. *Service Industries Journal*, 12(2), 251-262.
- Çavuş, M. F. (2006). Bireysel Finansmanın Temininde Kredi Kartları: Türkiye’de Kredi Kartı Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 173-187.
- Çay, Ş. (2015). *Elektronik Ödeme Sistemlerinin Finansal Piyasalara Etkisi, (Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, H. C. (2019). *Türkiye’de Kredi Kartı Kullanımının Yaygınlaşmasının Para Politikası Üzerindeki Etkisi, (Yüksek Lisans Tezi)*, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı.
- Çırpan, B. (2000). *Kredi Kartları: Takas (Uluslararası İşlemler)*, Bursa: Ceren Yayıncılık.
- Çıtak, F. (2018). Exchange Rate and Turkish Tourism Trade. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 8(4), 206-213.
- Çiçek, R. ve Demirdelen, K. (2010). Kredi Kartı Kullanıcılarının Kart Tercihlerini Değerlendirmeye Yönelik Bir Araştırma: Niğde Üniversitesi Akademisyenleri Örneği. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 21(66), 45-69.
- Danes, S. M. ve Hira, T. K. (1990). Knowledge, beliefs, and practices in the use of credit cards. *Home Economics Research Journal*, 18(3), 223-235.
- Delener, N. ve Katzenstein, H. (1994). Credit card possession and other payment systems: use patterns among Asian and Hispanic consumers. *International Journal of Bank Marketing*, 12, 13-24.

- Derdiyok, T. (1993). Türkiye'nin Kayıt Dışı Ekonomisinin Tahmini, Türkiye İktisat Dergisi, Mayıs, 54-63.
- Diners Club. (2020). Diners Club Card, Erişim Tarihi: 3 Mart 2020, <https://www.dinersclub.com/>
- Duramaz, S. ve DüNDAR, S. (2014). Elektronik Ödeme Sistemlerinin Karşılaştırılması: Türkiye ve İtalya Örneği. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 24-37.
- Durukan, T., Elibol, H. ve Özhavzalı, M. (2005).Kredi Kartlarındaki Taksit Uygulamasının Tüketicinin Harcama Alışkanlıkları Üzerindeki Etkisini Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma (Kırıkkale İli Örneği), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3, 143-153.
- Elibol, H. ve Kesici, B. (2000). Çağdaş İşletmecilik Açısından Elektornik Ticaret, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11, 303-329.
- Eğilmez, M. (2016). Ekonomi Politikası: Teori ve Türkiye Uygulaması, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Erdinç, F. (2002).Elektronik Ticaretin Bankacılık Sektörüne Etkileri, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı.
- Erdoğan, S. (2005). Alternatif Para Politikası Stratejileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(1), 34-54.
- FİNANSBANK. (2010). “Kredi kartı ile banka kartının güçleri tek kartta birleşti: CardFinans One” Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2021, <https://www.qnbfinansbank.com/pdf/finansbanki-taniyin>
- FİNDEKS. (2020). “ Kredi Kartı Limiti nasıl Belirlenir?” Erişim Tarihi: 15 Kasım 2020, <https://www.findeks.com/findeksakademi/kredi-karti-limiti-nasil-belirlenir>
- Fogel, J. ve Schneider, M. (2011). Credit card use: Disposable income and employment status. Emerald Group Publishing Limited. Young Consumers, 12(1), 5-14.
- Gan, L.L., Maysami, R.C. ve Koh, H.C. (2008). Singapore credit cardholders: ownership, usage patterns, and perceptions, Journal of Services Marketing, 22(4), 267-79.

- Geanakoplos, J. ve Dubey, P. (2009). Credit Cards and Inflation, Cowles Foundation for Research In Economics Yale University, Cowles Foundation Discussion Paper No. 1709, 1-50.
- Greene, W.H. (2016). Ekonometrik Çözümleme, Çeviren: Ümit Şenesen, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Gujarati, D.N. (2016). Örneklerle Ekonometri, Çeviren: Nasip Bolatoğlu, Ankara: BB101 Yayınevi.
- Gümüş, M. A. (2014). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, C.1, İstanbul.
- Gümüş, S. (2014). Bankacılıkta Pazarlama. Hiperlink
- Güney, A. (2007). Banka İşlemleri, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Hayhoe, C.R., Leach, L.J., Turner, P.R., Bruin, M.J., ve Lawrence, F.C. (2000). Differences in spending habits and credit use of college students. The Journal of Consumer Affairs, 34, 113–133.
- Hoşlan, Ö.C. (2007). Kredi Kartı Hamilinin Hukuki Durumu, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Özel Hukuk Anabilim Dalı.
- Ingram, F.J. ve Pugh, O.S. (1981). EFT ad Bank Cards: Household Attitudes and Practices. Journal of Retail Banking, 3 (4), 45-51.
- İşgüzar, H. (2003). Banka Kredi Kartı Sözleşmeleri, Ankara: Yetkin Yayınları.
- JCB. (2020). Global Website, Erişim Tarihi: 2 Mart 2020, <https://www.global.jcb/en/index.html>
- Kinsey, J. (1981). Determinants of credit card accounts: An application of Tobit Analysis. Journal of Consumer Research, 8, 179-180.
- Kabaklarlı, E. (2015). Türkiye’de Kredi Kartı Kullanımının Para Politikasındaki rolü ve Etkileri, Sosyoekonomi, 23(26), 119-138.
- Karabulut, N. (2008). Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Kredi Kartı Kullanımının İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Karaman, M. H., (2013). Kısmi Süreli İş Sözleşmesine Göre Çalışan İşçilerin 5510 Sayılı Kanun Kapsamında Sigortalılığı, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MÜHF-HAD), 19, 303-329.

- Karamustafa, K. ve Biçkes, D.M. (2003). Kredi Kartı Sahip ve Kullanıcılarının Kredi Kartı Kullanımlarını Değerlendirmeye Yönelik Bir Araştırma: Nevşehir Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 91-113.
- Kaya, F. (2015). Bankacılık Giriş ve İlkeleri, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kaya, F. (2008). Kredi Kartları ve Bireysel Müşterilerin Kredi Kartı Tercihine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, (Doktora Tezi), İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans ve Bankacılık Bilim Dalı.
- Kaya, F. (2009a). Kredi Kartları 5464 Sayılı Banka ve Kredi Kartları Kanunu İlaveli, İstanbul:Beta Yayıncılık.
- Kaya, F. (2009b). Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması. Yayın No: 263, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Kaya, F. (2015). Bankacılık Giriş ve İlkeleri, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kaynak, E. and Harcar, T. (2001). Consumer’s attitudes and intentions towards credit card usage in an advanced developing country. Journal of Financial Services Marketing, 6(1), 24-39.
- Kendirli, S., Akgün, Z. ve Çağırın-Kendirli, H. (2017). Bireysel Finansman Aracı Olarak Kredi Kartı ve Kullanımına Yönelik Kayseri ve Yozgat İllerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(1), 63-78.
- Keskin, H.D. ve Koparan, E. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Kredi Kartı Sahipliğini Belirleyen Faktörler. Eskişehir Osmangazi üniversitesi, İİBF Dergisi, (5), 1.
- Khare, A., Khare, A., ve Singh, S. (2012). Factors affecting credit card use in India. Asia Pasific Journal of Marketing and Logistics, 24(2), 236-256.
- Kılıç, N. (2010). İlişkisel Pazarlamanın Müşteri Sadakati Yaratmadaki Etkisi: Bir Hava Yolu Taşıma İşletmesindeki Uygulamanın İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırçova, İ. (2007). Kredi Kartı Kullanımının Tüketici Alışkanlıklarına ve Alışverişlerin Yer, Zaman ve Marka Tercihlerine Etkisi. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2007-9.
- Kızılot, Ş., Kılıç, C. ve Tokatlıoğlu, İ. (2014). Kartlı Ödemelerin Ekonomik Faydaları, Kart Kullanımının Yaygınlaşması için Gereken Düzenlemeler ve Teşvikler, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- KKB. (2020). “2020 Faaliyet Raporu”, Erişim Tarihi: 16 Ocak 2021, <https://www.kkb.com.tr/Resources/ContentFile/5500/kkbfaaliyetraporu2020.pdf>
- Koç, A.F. (2012). İki Taraflı Piyasalar ve Türkiye’de Kredi Kartları Piyasasının Ekonomik Analizi, (Doktora Tezi), Ankara:Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı.
- Korkmaz, İ. (2010). Ödeme Sistemlerinde Kredi Kartının Yeri ve Üniversite Öğrencilerinden Kredi Kartı Kullanım Davranışları Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İşletme Eğitim Anabilim Dalı, Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı.
- Korkmaz, S. ve Gövdeli, Y. E. (2004). Türk Bankacılığında Alternatif Dağıtım Kanalları ve Ürünleri ile Bunların Gelişiminde ve Pazarlanmasında Eğitimin Önemi, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 15, 1-12.
- Kuntalp, E., Kredi Kartının Hukuki Yapısı, BKM A.Ş: Hukuki Açından Banka ve Kredi Kartları Sempozyumu 11-13 Ekim 1996, Abant Bolu, 5-9.
- Lan, L. (1994). Credit Cards, The Authoritative Guide to Credit and Payment Cards. 15. England: Rushmere Wynne Ltd.
- Lee, J. ve Kwon, K. (2002). Consumers’ use of credit cards: store credit card usage as an alternative payment and financing medium. The Journal of Consumer Affairs, 36, 239-262.
- Lindley, J.T., Rudolph, P. ve Selby, E.B. Jr. (1989). Credit card possession and use: changes over time. Journal of Economics and Business, 41, 127–142.
- Ludlum, M., Tilker, K., Ritter, D., Cowart, T., Xu, W., ve Smith, B.C. (2012). Financial literacy and credit cards: A multi campus survey. International Journal of Business and Social Science, 3(7), 25-33.
- Mathews, H. L. ve Slocum W. J. (1972). A Rejoinder to Social Class or Income? Journal of Marketing, 36(1), 69-70.
- MasterCard. (2020). MasterCard Türkiye, Erişim Tarihi: 2 Mart 2020, <https://www.mastercard.com.tr/tr-tr.html>
- Meidan, A. and Davo, D. (1994). Credit and charge cards selection criteria in Greece. International Journal of Bank Marketing, 12(2), 36–44.

- Mevzuat. (2020). “Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmenlik”, Erişim Tarihi: 18 Kasım 2020, <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=11180&MevzuatTertip=5>.
- Micomonaco, J.P. (2003). Borrowing against the future: practices, attitudes and knowledge of financial management among college students, doctoral dissertation, Virginia Tech, VA.
- Norvilitis, J.M., Szablicki, P.B. ve Wilson, S.D. (2003). Factors influencing levels of credit-card debt in college students. *Journal of Applied Social Psychology*, 33(5), 935-947.
- Örücü, E. (2003). Kredi Kartı Kullanımının Tüketici Davranışları Üzerine Olan Etkisinin Kamu Çalışanları Açısından İncelenmesi: Manisa Orman İşletmesi Çalışanları Örneği, *Mevzuat Dergisi*, 6 (68).
- Özcan, B. (2014). Gelişmekte Olan Ekonomilerde Enflasyonun Belirleyenleri: Dinamik Panel Veri Analizi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), 33-53.
- Özer, H. (2019). Kredi Kartı Hileleri ve Alınan Karşı Önlemler, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Özkül, U. F. ve Tapşın, G. (2010). Kredi kartı kullanımı ile kullanılabilir gelirin tüketim üzerindeki etkisi ve Türkiye ekonomisi üzerine bir ampirik çalışma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (47), 138-153.
- Özsoy, C. E. ve Tosunoğlu, B.T. (2017). GSYH'nin Ötesi: Ekonomik Gelişmenin Ölçümünde Alternatif Metrikler, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 285-301.
- PARAFCARD. (2020). “Banka kartı ile kredi kartı yeni Paraf'ta birleşti” Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2021, <https://www.parafcard.com.tr/21769-yeni-paraf-sunar-banka-karti-ve-kredi-karti-bir-arada>
- Reisoğlu, S. (2004). Banka Kredi Kartları ve Uygulama Sorunları, *Bankacılar Dergisi*, (49), 100-123.
- Rochet, J. ve Tirole, J. (2003). Platform competition in two-sided markets. *Journal of the European Economic Association*, 1(4), 990-1029.
- Robb, C. A. (2011). Financial Knowledge and Credit Card Behaviour of College Students. *Journal of Family and Economic Issues*, 32, 690–698.

- Sayın, S. (2005). Türk Hukukunda Kredi Kartı ve Kredi Kartının Hukuka Ayır Kullanılmasından Doğan Hukuki Sorumluluk, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınevi.
- Salman, G.G. ve Perker, B. (2017). Kredi Kartı Kullanımındaki Tutum ve Satınalım Davranışını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Beykoz Akademi Dergisi, 5(2), 163-195.
- Sharaf, S. (1998). Factors Influencing the Level of Credit Card Usage. Unpublished MBA thesis, Universiti Sains Malaysia, Penang.
- Sharpe, D. L., Yao, R. ve Liao, L. (2012). Correlates of Credit Card Adoption in Urban China, Journal of Family and Economic Issues, 33(2), 156-166.
- Slocum, J. W. ve Mathews. H. L. (1970). Social Class and Income as Indicators of Consumer Credit Behavior. Journal of Marketing, 34(2), 69-73.
- Sumarwan, U. (2011). Consumer Behavior: Theory and Marketing Application. PT Ghalia, Jakarta, Indonesia.
- Sumarwan, U. ve Kabbaro, H. (2015). Analysis of Factors Influencing Credit Card Ownership and Amount of Credit Card Debt. Journal of Wealth Management & Financial Planning, 2, 32-48.
- Sungur, İ. (2013). Türkiye’de Banka ve Kredi Kartları Operasyonlarının Hukuki Çerçevesi, BKM, 1-268.
- Takan, M. ve Boyacıoğlu M.A. (2010). Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, Ankara: Nobel Yayınları.
- TCMB, (2020). “Enflasyon Raporu”, Erişim Tarihi: 12 Aralık 2020. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/yayinlar/raporlar/enflasyon+raporu>
- T.C. Ticaret Bakanlığı, (2020). “Bakan Pekcan, 6 Aylık E-Ticaret Verilerini Açıkladı”, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2021. <https://ticaret.gov.tr/haberler/bakan-pekcan-6-aylik-e-ticaret-verilerini-acikladi>
- Temuçin, T. (2006). Elektronik Para ve Makroekonomik Etkileri, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Teoman, Ö. (1989). Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması. No:12, İstanbul: İktisat Bankası Eğitim Yayınları, Yön Ajans Matbaası.

- Themba, G., ve Tumedı, C. B. (2012). Credit Card Ownership and Usage Behaviour in Botswana. *International Journal of Business Administration*, 3(6), 60-71.
- Topçuoğlu, D. (2019). Nakitsiz Toplum ve Türkiye Üzerine Bir Araştırma, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para, Sermaye ve Piyasaları ve Finansal Kurumlar Anabilim Dalı.
- Torlak, Ö. (2002).Kredi Kartı Kullanımının Satınalma Alışkanlıklarına Etkileri Üzerine Eskişehir'de Bir Araştırma, Yönetim/İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Dergisi, 13(41), 67- 78.
- Tutcuoğlu, R.S. (2010). Dünya ve Türkiye’de Bireysel Bankacılığın Gelişimi Nedenleri ve Bankacılık Sektörü Açısından Oluşturduğu Riskler, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK. (2017). “Hanehalkı Bütçe Anketi”, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2019, www.tuik.gov.tr.
- TÜİK. (2018). “Hanehalkı Bütçe Anketi”, Erişim Tarihi: 01 Eylül 2021, www.tuik.gov.tr.
- TÜİK. (2019). “Hanehalkı Bütçe Anketi”, Erişim Tarihi: 01 Eylül 2021, www.tuik.gov.tr.
- Ulusoy, A. (2007). Maliye Politikası, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Us, V. (2004). Kayıtdışı ekonomi tahmini yöntem önerisi: Türkiye örneği. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğu, 1-52.
- Uzgören, N., Ceylan, G. ve Uzgören, E. (2007). Türkiye’de Kredi Kartı Kullanımını Etkileyen Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Model Çalışması. *Yönetim ve Ekonomi*, 247-256.
- Uyanık, C. (2005). Kredi Kartlarına Çeki Düzen, Standart: *Ekonomik ve Teknik Dergi*, Y/44, N/519, Ankara.
- Uzunlar, E. (1994). Uluslararası Kredi Kartları ve Türkiye’deki Uygulama, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10 (3-4), 29-39.
- VISA. (2020). “VISA-Banka Kredi Kartları”, Erişim Tarihi: 7 Aralık 2020, <http://bankakredikartlari.blogspot.com/2011/10/visa.html>
- Yalçınkaya, İ. (1990). Kredili Kredi Kartı, *Para ve Sermaye Piyasası Dergisi*, 4.
- Yardımcı, Ö. (2006). Türkiye’de Kredi Kartlarının Enflasyon Üzerine Etkisi, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazıcı, A. (2002). Elektronik paranın Para Politikası Üzerine Etkileri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 127-142.

- Yereli, A.B. ve Koç, A.F. (2010). Kredi Kartları Piyasasında Taks Komisyonunun Kamu Düznelemesine Tabi Tutulması, 3. Rekabet Ekonomisi ve Politikası Sempozyumu, Yayın No:266, Ankara: Rekabet Kurumu, 153-211.
- Yetim, S. (1997). Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri, Yayın No:69, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Yılmaz, E. (2000). Türkiye’de Kredi Kartı Uygulamaları ve Ekonomik Etkileri, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Yılmaz, V. ve Çatalbaş, G.K. (2007). Kredi Kartlarına İlişkin Olumlu Algının Müşteri Memnuniyeti ve Sadakati Üzerine Etkisi. Finans ve Ekonomik Yorumlar, 44(153), 83-94.
- Yılmaz, H., Budak, G.S. ve Başaran, B. (2013). Kredi Kartı Kullanım Alışkanlıklarında Kategorik Değişkenler Arasındaki İlişkiler ve Bireylerin Davranışsal Eğilimleri: Bilecik Örneği. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 9(19), 31-49.
- Yücel, S. ve Çiftçi, N. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Kredi Kartı Kullanım Durumlarının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(1), 385-402.
- Zengin, B. ve Güngördü, Ay. (2013). Elektronik Ödeme Sistemlerinin Olası Etkileri Üzerine Bir İnceleme. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(3), 129-150.
- ZİRAAT BANK. (2018). “Banka kartı ile Kredi kartının aynı kartta birleştiği Bankkart’ın avantajları ile tanışın” Erişim tarihi: 20 Ağustos 2020, <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bireysel/kartlar/kredi-karti-ozellikli-banka-kartlari/bankkart>
- Wang, A. (2011). Effect of gender, ethnicity ve work experience on college student’s credit card debt: imlication for wealth advisors. The Journal of Wealth Management, 14(2), 85-100.
- Wang L., Lu, W. ve Malhotra, N.K. (2011). Demographics, Attitude, Personality and Credit Card Features Correlate with Credit Card debt: a View from China, Journal of Economic Psychology 32,179-193.
- White, K. J. (1975). Consumer choice and use of bank credit cards: a model and cross-section results. Journal of Consumer Research, 2 (1), 10-18.

- Wickramasinghe, V., ve Gurugamage, A. (2009). Consumer credit card ownership and usage practice. *International Journal of Consumer Studies*, 33 (4), 436-447
- Welch, P. (2007). UK credit cards – An Industry In Decline?, *Payment Cards and Mobile, BankEcon Report*, Erişim Tarihi: 11 Ekim 2020, www.paymentscardsandmobile.com/research/.../%20Credit-card-report.pdf

EKLER

EK – 1. Fert Veri Seti

BİRİMNO: Bülten numarası

VERİ TÜRÜ: TEMEL VERİ	
Format:	Sayısal, 7 basamak
Referans dönemi:	-
Birim:	Fert
Kapsam:	Tüm fertler
Yöntem:	Liste

ALDIĞI DEĞERLER:

1900001-1915552

Açıklama:

- Bülten numarası tüm veri setlerini (Tüketim, Hane ve Fert) birbirine bağlayan ve diğer veri setlerindeki mevcut değişkenler arasında ilişki kurmaya yardımcı olan anahtar değişkendir.
- Her hanehalkı, 1900001'den başlayıp, 1915552'e kadar devam eden ve birer birer atlayan unique (eşsiz) bir numara almıştır.
- 2009 yılından itibaren ankette ikame yaklaşımı yerine cevapsızlık düzeltmesi kullanılmaktadır. Bu nedenle hanehalkı ile çeşitli nedenlerden dolayı anket yapılamaması durumunda (hanehalkının anketi red etmesi, evde bulunmaması, yeterli ve doğru bilgi alınamaması, anketin yarıda bırakılması vb.) bu hanehalklarına ilişkin bülten numarası gözükmemektedir.

FERTNO: Fert sıra no

VERİ TÜRÜ: HANEHALKI BİLEŞİMİ

Format:	Sayısal, 2 basamak
Referans dönemi:	Cari
Birim:	Fert
Kapsam:	Tüm fertler
Yöntem:	Anket yolu ile elde etme

ALDIĞI DEĞERLER:

0...99

Açıklama:

- Anket yapılan dönem itibariyle hanehalkı ferdi tanımına uyan fertlerin tamamı listelenmektedir. Hanehalkı fertlerinin listelenmesinde, öncelikle hanehalkı sorumlusundan başlanarak ferdin bitirdiği yaşa göre diğer fertler sırasıyla kaydedilmiştir.

CINSİYET: Ferdin cinsiyeti

VERİ TÜRÜ: HANEHALKI BİLEŞİMİ

Format:	Sayısal, 1 basamak
Referans dönemi:	Cari
Birim:	Fert
Kapsam:	Tüm fertler
Yöntem:	Anket yolu ile elde etme

Kayıt desenindeki yeri: 9.sütun

ALDIĞI DEĞERLER:

1 Erkek
2 Kadın

Açıklama:

- Anket yapılan dönem itibariyle hanehalkı ferdi tanımına uyan tüm fertlerin cinsiyeti kaydedilmiştir.

OKUL_BITEN: Eğitim durumu (En son bitirilen okul)

VERİ TÜRÜ: HANEHALKI BİLEŞİMİ	
Format:	Sayısal, 3 basamak
Referans dönemi:	Cari
Birim:	Fert
Kapsam:	5 ve daha yukarı yaştaki fertler
Yöntem:	Anket yolu ile elde etme

ALDIĞI DEĞERLER:	
1	Bir okul bitirmedi
2	İlkokul
31	Genel ortaokul
32	Mesleki veya teknik ortaokul
33	İlköğretim
41	Genel lise
42	Mesleki veya teknik lise
511	2 veya 3 yıllık yüksekokul
512	4 yıllık yüksekokul veya fakülte
521	5 veya 6 yıllık fakülte
522	Yüksek lisans (5 veya 6 yıllık fakülteler hariç)
53	Doktora

Açıklama:

- Diploması alınan öğretim kurumu kaydedilmiştir.
- Bitirilen kurslar, bir öğrenim kurumu sayılmamıştır.
- Kişinin eğitiminin tam zamanlı, yarı zamanlı veya uzaktan olması dikkate alınmadan kaydedilmiştir.

YAS: Bitirdiği yaş

VERİ TÜRÜ: HANEHALKI BİLEŞİMİ

Format:	Sayısal, 2 basamak
Referans dönemi:	Cari
Birim:	Fert
Kapsam:	Tüm fertler
Yöntem:	Anket yolu ile elde etme

ALDIĞI DEĞERLER:

0...99

Açıklama:

- Hanehalkı fertlerinin anket ayında bitirmiş olduğu yaş verilmiştir.

MEDENİ DURUM: Medeni durum

VERİ TÜRÜ: HANEHALKI BİLEŞİMİ

Format:	Sayısal, 1 basamak
Referans dönemi:	Cari
Birim:	Fert
Kapsam:	15 ve daha yukarı yaştaki fertler
Yöntem:	Anket yolu ile elde etme

ALDIĞI DEĞERLER:

- 1 Hiç evlenmedi
- 2 Evli
- 3 Boşandı
- 4 Eşi öldü

Açıklama:

- Fertlerin boşanmış olması, evliliklerin resmen sona ermiş olması demektir.
- Fertler ayrı yaşıyor ise, boşanma resmen gerçekleşmemiştir.
- Resmi nikahı olmaksızın beraber yaşayanlar, fertlerin beyanı doğrultusunda değerlendirilmiştir.

GELIR_TOPLAM: Toplam yıllık fert geliri

VERİ TÜRÜ: YILLIK FERT GELİRİ	
Format:	Sayısal, 11 basamak
Referans dönemi:	Son 12 ay
Birim:	Fert
Kapsam:	15 ve daha yukarı yaştaki tüm fertler
Yöntem:	Hesaplama yolu ile elde etme

ALDIĞI DEĞERLER:
0...9999999,999 TL

Açıklama:

- (GELIR_NAKDI_TOPLAM + GELIR_AYNI_TOPLAM) formülasyonu ile hesaplanmıştır.

EK – 2. Hane Veri Seti

BIRIMNO: Bülten numarası

VERİ TÜRÜ: TEMEL VERİ	
Format:	Sayısal, 7 basamak
Referans dönemi:	Cari
Birim:	Hanehalkı
Kapsam:	Tüm haneler
Yöntem:	Liste

ALDIĞI DEĞERLER:

1900001-191552

Açıklama:

- Bülten numarası tüm veri setlerini (Tüketim, Hane ve Fert) birbirine bağlayan ve diğer veri setlerindeki mevcut değişkenler arasında ilişki kurmaya yardımcı olan anahtar değişkendir.
- Her hanehalkı, 1900001'den başlayıp, 191552'e kadar devam eden ve birer birer atlayan unique (eşsiz) bir numara almıştır.
- 2009 yılından itibaren ankette ikame yaklaşımı yerine cevapsızlık düzeltmesi kullanılmaktadır. Bu nedenle hanehalkı ile çeşitli nedenlerden dolayı anket yapılamaması durumunda (hanehalkının anketi red etmesi, evde bulunamaması, yeterli ve doğru bilgi alınamaması, anketin yarıda bırakılması vb.) bu hanehalklarına ilişkin bülten numarası gözükmemektedir.

KREDI_KARTI: Hanede kredi kartı kullanan fert olup olmadığı

VERİ TÜRÜ: KONUT	
Format:	Sayısal, 1 basamak
Referans dönemi:	Cari
Birim:	Hanehalkı
Kapsam:	Tüm haneler
Yöntem:	Anket yolu ile elde etme

ALDIĞI DEĞERLER:

- 1 Evet
- 2 Hayır

